

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМІНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 31 студзеня 1986 г. № 5 (3311) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

С. Г. Шарэцкі (справа) са сваім намеснікам, кандыдатам эканамічных навук І. В. Загараднюком.

Фота А. ШАВЛЮКА.

Імя Сямёна Георгіевіча Шарэцкага вядома сёння ў рэспубліцы. Доктар эканамічных навук, загадчык кафедры Мінскай Вышэйшай партыйнай школы вырашыў узначальніц адну з адстаючых гаспадарак на Валожыншчыне. З таго часу прайшло паўтара года. У эканомі-

цы калгаса адбыліся станоўчыя зрухі. І не толькі ў эканоміцы. Новы старшыня дае і пра развіццё культуры на вёсцы. Пра гэта ён і разважае сёння на старонках штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

КУЛЬТУРА ВЁСКІ— ФАКТАР ЭКНАМІЧНЫ

Расказ старшыні калгаса «Чырвоны сцяг» Валожынскага раёна, навалера ордэна Леніна, доктара эканамічных навук
С. Г. ШАРЭЦКАГА

Мо памятаеце вы сакавіты пейзаж выдатнага майстра жывапісу Віталія Канстанцінавіча Цвіркі, які называецца «Ля млыну. Вёска Кісялі»? Дык вось, напісаны ён калісьці ў нашых мясцінах, на Валожыншчыне, а сама вёска ўваходзіць у склад гаспадаркі. Чаму я раптам прыгадаў гэтае палатно? Скажу шчыра: пра пейзаж, пра тое, што навакольнае краявіды, дзе месціцца наш калгас, спявала не адно пакаленне мастакоў, даведаўся я на нядаўняй сустрэчы, якая адбылася ў нас напярэдадні новага года. Мы запрасілі прыехаць да сябе народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва, які стварыў цыкл жывапісных палотнаў, прысвечаных Міншчыне, яе людзям. У нас мастак вырашыў спачатку сустрэцца з вучнямі Яршэвіцкай васьмігадовай і Дорскай сярэдняй школ. Дзеці вельмі тонка разумеюць прыгажосць, і важна, каб гэтае пацудоўнае развіталася ў іх душах і было захавана на ўсё жыццё. Сцішаныя, нібы зачараваныя, слухалі вучні і настаўнікі расказ вядомага жывапісца пра мастакоўскую працу, якая таксама нялёгка, часам пакутлівая, глядзелі слайды і альбомы, з цікавасцю задавалі пытанні. Сустрэча з «жывым» мастаком — гэта заўсёды цікава, а дакрануцца да мастакоўскай «кухні» — тым больш. І звыклія мясціны паўсталі перад імі на палотнах зусім іншымі — нязведанымі і яшчэ больш прывабнымі...

У гэтай сувязі я хачу сказаць вось пра што. Сёння змянілася жыццё вёскі, змяніліся і нашы дзеці, якія вучацца не ў маленючых сельскіх класах, а ў прасторных, тэхнічна абсталяваных кабінетах. Так, без тэхнікі ў наш век, вядома, і кроку не ступіш. Але ж яна часам, вобразна кажучы, засланяе ад нас жураўліны клін у небе. Я маю на ўвазе, што з-за машын мы часта не заўважаем непаўторнай прыгажосці прыроды.
(Заканчэнне на стар. 12).

XXX З'ЕЗД КАМПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

У Мінску 30 студзеня адкрыўся XXX з'езд Камуністычнай партыі Беларусі. Па даручэнню Цэнтральнага Камітэта з'езд адкрыў першы сакратар ЦК КПБ М. М. Слюнькоў.

Аднадушна выбіраецца прэзідыум з'езда. З вялікім уздымам дэлегаты выбралі ганаровы прэзідыум з'езда ў саставе Палітбюро ЦК КПСС на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС М. С. Гарбачовым.

Фарміруюцца іншыя органы з'езда — сакратарыят, рэдакцыйная і мандатная камісія.

Старшынствуючы паведамляе, што за час, які мінуў пасля XXIX з'езда КПБ, памерлі ўваходзіць у саставу Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі У. Ф. Міцкевіч, У. Е. Лабанок, В. В. Прышчэпчык, С. Ц. Кабяк, А. В. Маслакоў, В. Я. Крукаў, А. А. Хамяк, В. А. Каленчыц, І. І. Клішын.

Дэлегаты з'езда ўшанавалі іх памяць ўставаннем і мінутай маўчання.

Зацярджаецца парадак дня і рэгламент работы XXX з'езда Кампартыі Беларусі.

1. Справаздача Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі.
2. Аб праекце новай рэдакцыі Праграмы Камуністычнай партыі

Савецкага Саюза.

3. Аб праекце змяненняў у Статуте КПСС.
4. Справаздача Рэвізійнай камісіі Кампартыі Беларусі.
5. Аб праекце ЦК КПСС «Асноўныя напрамкі эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года».
6. Выбары Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі.
7. Выбары Рэвізійнай камісіі Кампартыі Беларусі.

Старшынствуючы на пасяджэнні — другі сакратар ЦК КПБ Г. Г. Барташэвіч слова для справаздачнага даклада Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі аб праекце новай рэдакцыі Праграмы і змяненнях у Статуте КПСС дае першаму сакратару ЦК Кампартыі Беларусі М. М. Слюнькову.

Заслухана справаздача Рэвізійнай камісіі Кампартыі Беларусі, з якой выступіў старшыня камісіі Д. В. Цябут.

Затым па дакладах пачаліся спрэчкі.

У рабоце з'езда ўдзельнічае загадчык сектара АДДЗЕЛА арганізацыйна-партыйнай работы ЦК КПСС М. А. Міцкін.

31 студзеня XXX з'езд КПБ працягвае работу.

ГАВОРАЦЬ ДЭЛЕГАТЫ

Уладзімір ГАРДЗЕЕНКА,
першы сакратар праўлення
Саюза мастакоў БССР:

— Краіна жыве стваральнай працай у важны і адказны час. Толькі за апошнія тры месяцы адбыліся падзеі, у баку ад якіх не стаяў ніводны савецкі чалавек. У працоўных калектывах ідзе зацікаўленае абмеркаванне праекта новай рэдакцыі Праграмы партыі, Статута КПСС, Асноўных напрамкаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на дванаццатую пяцігодку і на перыяд да 2000 года. Сёння галоўнай тэмай гаворкі стала Заява Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова, у якой ён выказаў прапанову ўсеагульнага лідэрскага разбраення, ліквідацыі касмічнай, хімічнай і лазернай зброі.

Зразумела, савецкае мастацтва аналізуе і будзе надалей аказваць дапамогу партыі ў рашэнні пастаўленых гістарычных задач, і перш за ўсё ў справе фарміравання грамадскай свядомасці, выхавання новага чалавека.

Як і раней, галоўная задача нашай творчай арганізацыі, усіх беларускіх мастакоў — якасць нашай працы. І нас радуе, што мастацтва Савецкай Беларусі набывае ўсё большае прызнанне. Толькі на апошняй ўсеагульнай выстаўцы «Мы будзем камуністамі» па раздзеле жывапісу, скульптуры і графікі было прынята 114 твораў 81 беларускага мастака.

Мастакі творча садружначаюць з працоўнымі калектывамі — заводамі, вытворчымі аб'яднаннямі, калгасамі, навукова-даследчымі інстытутамі, войскамі Савецкай Арміі. Зразумела, гэтыя кантакты ўплываюць і на нашу выставачную дзейнасць, і на прапаганду выяўленчага мастацтва, і на якасць распрацоўкі тэмы сучаснасці, актуальнай тэмы барацьбы за мір.

Прыгадаем апошнія значныя выстаўкі: «60 год утварэння СССР», «Міншчына ардэнаносная», «Вайна стухае ў сэрца кожнага», «Мастакі — народ», юбілейныя агляды, прысвечаныя 40-годдзю вызвалення рэспублікі і 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Менавіта ідэйную, духоўную, маральную пазіцыю мастакоў, адданасць свайму народу засведчылі гэтыя выстаўкі. Актыўна ўдзельнічалі ў іх не толькі ветэраны, але і творчая моладзь.

У цэнтры нашай творчасці — чалавек, яго справы ў сучасным свеце. І мы спадзяёмся, што на будучых выстаўках, сярод якіх галоўнае месца зойме экспазіцыя, прысвечаная 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, вобраз савецкага чалавека — рэвалюцыянера, патрыёта, працаўніка — будзе дастойна ўважана.

бачыць у тым, каб паўней мабілізаваць творчыя намаганні літаратараў на выкананне пастаўленых партыяй задач, каб кожны з нас глыбей адчуў і зразу меў: інакш чым на поўную сілу

і з поўнай самааддачай сёння працаваць нельга! Чытачам патрэбна слова гарачае, праўдзівае, пераканаўчае, важнае — і пісьменнік, — калі толькі ён сапраўды пісьменнік, — гэта слова павінен у сабе знайсці..

Ігар ЛУЧАНOK,
старшыня праўлення Саюза
кампазітараў Беларусі:

— Плён працы любога мастака, вядома, вызначае якасны яе вынік. Сёння, у дні калі праходзіць XXX з'езд Кампартыі Беларусі, калі краіна рыхтуецца да свайго галоўнага партыйнага форуму — XXVII з'езда КПСС, мы канкрэтна гаворым пра справы нашай творчай кампазітарскай арганізацыі.

А здзейснена бадай што і ня мала. Мінулы год у краіне прайшоў пад знакам 40-годдзя Перамогі. Шмат сіл прыклалі кампазітары рэспублікі, каб дастойна ўславіць подзвіг савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны ў сваіх песнях, кантатах, сімфоніях. І яны прагучалі страсна, натхнёна. Летась на Усеагульным конкурсе песні, прысвечаным гэтай незабыўнай падзеі, сталі лаўрэатамі тры

беларускія кампазітары — Эдуард Ханок, Валерый Іваноў і Эдуард Зарыцкі. Выхаванцы нашай кансерваторыі на Усеагульным конкурсе студэнтаў-кампазітараў тансама з гонарам вытрымалі экзамен па майстэрстве, і ў гэтым вялікай заслуга кафедры кампазіцыі, якую ўзначальвае народны арыст Беларускай Анатоль Васільевіч Багатыроў. У апошнія гады ў музычным фонду рэспублікі ўвайшлі такія значныя аўтарскія партытуры буйных форм, як балет Я. Глебава «Маленькі прынец», які дарэчы, пастаўлены ў тэатрах Масквы, Горкага, Хельсінкі, опера «Францыск Скарына», опера «Матухна Куржан» С. Картэса, якая з поспехам ідзе ў музычных тэатрах Каўнаса і Кішыніёва. Мы спадзяёмся, што наш Акадэмічны тэатр оперы і балета ў хуткім часе ўсё ж парадзе глядачю сустрэчай з гэтымі арыгінальнымі творами, якія чкаюць свайго ўважання на нацыянальнай сцэне.

Трэба сказаць, што плённая праца з кампазітарамі рэспублікі Тэатр музыкальнай камедыі. За кароткі час тут адбыліся дзве прэм'еры — спектаклі «Судны час» Р. Суруса і «Дзень Давыдаў» А. Мдзівані.

Сказалі сваё адметнае слова нашы кампазітары і ў іншых жанрах. У канцэртах прагучалі сімфанічныя і камерныя творы Г. Вагнера, Я. Глебава, Ф. Пыталева, У. Дарохіна, В. Помазава, Г. Гарэлавай і іншых аўтараў. Завяршае работу над сімфанічнай партытурай — араторыяй на вершы паэтаў-партызан — У. Алоўнікаў.

У Саюз кампазітараў рэспублікі летась была прынята вялікая група моладзі. Гэта абавязвае нас не выпускаць з-пад увагі іх творчасць, накіроўваць іх развіццё, станаўленне.

Мікалай ЯРОМЕНКА,
старшыня праўлення
Беларускага тэатральнага аб'яднання:

— На ўсіх крутых паваротах гісторыі нашай краіны, у час вялікіх зрухаў і пераменаў жыццё грамадства літаратура, выяўленчае мастацтва, мастацтва кіно і тэатра заўсёды набывалі новую якасць, знаходзілі

мастацкія сродкі, каб быць на вышыні новых задач, дапамагаць партыі ў вялікай справе духоўнага выхавання мас.

Вядома, новая якасць мастацтва не нараджаецца сама па сабе, не вынікае аўтаматычна з тых падзей, што адбываюцца ў краіне, — яна вынік новай свядомасці, якая выпрацоўваецца ў творчых спрэчках, у вострых калізіях жыцця.

Цяпер настаў надзвычай спрыяльны час для свежай думкі ў галіне ўсіх відаў мастацтва, час, калі воля партыі ідзе наступленне на рўцян, застой, паказувае ва ўсіх іх праўленнях, што, на жаль, не абмінула і тэатр.

У нас вельмі многа праблем

і рэпертуарных, і арганізацыйных, і гаспадарчых. Можна сказаць, што наспела рэформа тэатральнай справы. Як падрыхтоўку да такой рэформы, мы разглядаем, у прыватнасці, эксперымент на ўдасканаленні ўсёй работы тэатраў, усёго тэатральнага механізму, пачынаючы з пытання кіравання творчым працэсам і канчаючы фінансавымі гаспадарчымі справамі. Наш тэатр удзельнічае ў гэтым эксперыменце.

Не стайце ў баку ад жыцця і наша тэатральнае аб'яднанне — БТА, якому сёлетэ саўняцця 40 год. Гэта дзейная грамадская арганізацыя, у якой творчых секцыях якой аб'яднана больш за 1400 людзей тэатра — артыстаў, рэжысёраў, іншых работнікаў сцэны. БТА — актыўны прапагандыст і папулярны тэатральны беларускага тэатральнага мастацтва, а таксама творчая лабараторыя новага, лабараторыя пошуку, якая заклікана спрыяць росту ўсіх членаў аб'яднання, асабліва моладзі. І, вядома, спрыяць цеснай сувязі тэатраў з жыццём.

Нямала ў апошні час зрабіў наш Дом работнікаў мастацтва. На яго мерапрыемствы пайшоў шырокі глядач, настолькі шырокі, што нам стала цесна, таму ў будучым годзе мяркуюем зрабіць рэканструкцыю будынка.

Для лепшай арганізацыі адпачынку членаў БТА і іх сем'яў будзе наля Астрашыцкага Гарадка Дом творчасці на 100 месцаў. За гэтым фактам — клопат аб людзях беларускага тэатра, той клопат, які аддзячыцца пазней і добрым творчым настроём, і натхненнем.

Мы разумеем, што Беларускае тэатральнае аб'яднанне павіна і можа зрабіць значна больш, чым зроблена ім у апошнія гады. Мы павінны ўсе ўзняць да той ідэйнай і духоўнай вышыні, да якой заклікае нас партыя, павінны быць сапраўднымі байцамі ў бітве ідэй, у бітве яснай сённяшняй явы з тым, што адныло.

Ніл ГІЛЕВІЧ,
першы сакратар праўлення
Саюза пісьменнікаў БССР:

— Вядома, якое вялікае значэнне партыя заўсёды надавала і надае мастацкай літаратуры, Гэта тлумачыцца той надзвычайнай важнай і адказнай роляй, якую адыгрывае літаратура ў жыцці

грамадства. Яна — магутны сродак уздзянення на душу чалавека, фарміравання яго духоўнага свету, яго грамадска-палітычных поглядаў, яго ідэйных перакананняў і маральных прынцыпаў. І калі мы сёння так часта гаворым пра значэнне чалавечага фактара ў ажыццяўленні пастаўленых партыяй задач эканамічнага, сацыяльнага і культурнага развіцця краіны, дык зусім зразумела, што гэты фактар сам па сабе не стане такім, каб забяспечыць поспех, — з ім і на яго трэба працаваць, трэба актыўна нарошчваць і ўзабагачаць яго ідэйна-маральны патэнцыял. Іншымі словамі, трэба выхоўваць людзей высокасвядомымі грамадзянамі, гарачымі патрыятамі, сумленнымі, шчырымі працаўнікамі, самаадданымі творцамі нашай сацыялістычнай явы. А вось тут ужо і павіна гаварыць сваё слова літаратура: да гэтага — яна мае самае непасрэднае дачыненне, перад

гэтым — у яе найпершы і найгалоўны абавязак.

Так, прадмет літаратуры, прадмет пісьменніцкай працы — чалавек. Ідэя, якімі жыве пісьменнік, творы, якія ён піша, для людзей і дзеля людзей. Для народа. Але ці можна паслухаць народ, не ведаючы яго жыцця, яго турбот і клопатаў, не ўмеючы прыслухоўвацца да таго, што яму баліць, што радуе і засмучае яго вялікае сэрца? Немагчыма, вядома. Вось чаму партыя пастаянна заклікае нас, літаратараў — быць на пераднім краі жыцця, там, дзе яно будзеца, а не марнуецца, там, дзе працуюць і нараецца, радуецца і пакутуюць, сумняваюцца і перамагаюць сапраўдныя, рэальныя, а не выдуманія героі часу.

Пісьменнік не можа заявіць: прабачце, гэта мяне не датычыць, гэта, маўляў, няхай хвалюе сельгасработнікаў, або прамысловікаў, або вучоных-хімікаў ці геологаў... Сапраўдны пісьменнік гэтак ніколі не скажа, бо тут-то і яно — што датычыць! Усё яго датычыць, усё: і тое, што робіцца наўкола, і тое, што адбываецца ў цэлым свеце, і тое, чым жыве свой народ, і тое, што хвалюе, трывожыць чалавецтва ўсяе планеты..

Няма сумнення, што ў беларускай пісьменніцкай арганізацыі, у духу патрабаванняў часу, будзе нарастаць творчая і грамадская актыўнасць кожнага з яе членаў, будзе адбывацца ўзыходжанне да новага ўзроўню разумення свайго асабістага мастакоўскага адказнасці за справу, да якой далучаны, за абавязак, які выконваеш, будзе рабіцца ўсё больш энергічным і жывым падключэннем да таго працэсу абнаўлення, аздарулення і ачышчэння грамадскай атмасферы, які пачаўся красавічнім (1985) Пленумам ЦК КПСС і асабліва інтэнсіўна разгортвацца цяпер — напярэдні XXVII з'езда камуністаў краіны. У гэтых умовах, калі азначаны працэс набывае ўсё большую глыбіню і маштабнасць, сэнс усёй ідэалагічна-выхаваўчай работы сярод пісьменнікаў кіраўніцтва СП БССР

АДКАЗНЫ ЧАС — АДКАЗНАЯ РАБОТА

З адкрытага партыйнага сходу Саюза пісьменнікаў БССР

усё больш поўным ажыццяўленні сацыялістычнага самкіравання народа. Праект новай рэдакцыі раскрывае задачы партыі ў галіне ідэалогіі, выхавання, адукацыі, навукі і культуры. У ім з марксісцка-ленінскіх пазіцый даецца аналіз сучаснага становішча свеце і класавай барацьбы на міжнароднай арэне, раскрыты характар і ўзаемаадносіны асноўных праціборшчых сіл, вызначаны галоўныя накірункі і мэты міжнароднай палітыкі КПСС.

Побач з праектам новай рэдакцыі Праграмы партыя абнарадавала і другі важны дакумент — прапановы аб змяненнях у Статуте КПСС. Гэтыя змяненні цалкам адпавядаюць палажэнням праекта новай рэдакцыі Праграмы КПСС. Непарушнымі застаюцца ленынскія арганізацыйныя прынцыпы пабудовы, жыцця і дзейнасці партыі. Разам з тым далейшае развіццё атрымліваюць пытанні членства ў КПСС, авангарднай ролі камуністаў. Істотна дапаўняюцца абавязкі і правы членаў партыі, а таксама палажэнні, звязаныя з умацаваннем у партыйных радах дысцыпліны і развіццём унутрыпартыйнай дэмакратыі. Усе змены, у прыватнасці, якія тычацца палажэнняў аб ўзмацненні адказнасці камуністаў, развіцці актыўнасці іярвічных партарганізацый, паліпшэнні партыйнага кіраўніцтва дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі, скіраваны на тое, каб узбагаціць Статут новым вопытам партыйнага будаўніцтва, арганізатарскай і палітычнай работы, арганізацыйна ўмацаваць партыю, узмацніць адказнасць за даручаную справу і творчую актыўнасць усіх камуністаў, павысіць кіруючую ролю КПСС у сацыялістычным грамадстве.

На ўсенароднае абмеркаванне вынесены і праект Асноўнага напрамкаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на дванадцатую пяцігодку і на перыяд да 2000 года. Ён канкрэтызуе палажэнні Праграмы КПСС, пераводзіць іх на мову канкрэтнай практычнай дзейнасці. За наступныя пяцігодкі гадоў прадугледжваецца стварыць вытворчы патэнцыял, які павялічыць маштабы будзе роўны запашанаму за ўсе папярэднія гады. Выкананне намеранага даць магчымасць паскорыць вырашэнне сацыяльных праграм, забяспечыць павышэнне дабрабыту народа, стварыць спрыяльныя ўмовы для гарманічнага развіцця асобы. Такіх задач партыя і народ не ставілі за ўсё перыяд гісторыі яшчэ ніколі.

Далей таварыш Г. Г. Барташэвіч засяродзіў увагу прысутных на задачах, якія стаяць перад нашай рэспублікай. У прамысловасці аб'ём вытворчасці ўзрасце на 22-25 працэнтаў. Апераджальнымі тэмпамі будзе развіццё прыборабудавання, радыётэхнічнай, электроннай і электратэхнічнай прамысловасці, машынабудавання для жывёлагадоўлі і кормавытворчасці. На якасна новай рубяжы трэба выйсці і ў развіцці сельскай гаспадаркі. Сярэднегадавы аб'ём яе валавой прадукцыі ўзрасце на 12-14 працэнтаў. Да канца пяцігодкі ўраджайнасць збожжавых у рэспубліцы неабходна дасягнуць да 35 цэнтнераў, бульбы плануецца збіраць па 250-300, кармавых караняплодаў — 800-1000 цэнтнераў з гектара, надой малака ад каровы трэба падняць да 4 тысячы кілаграмаў. Гэта выключна ад-

казны заданні, і выканаць іх можна толькі шляхам максімальнага напружання, рацыянальнай арганізацыі грамадскай вытворчасці, роўнага і бесперапыннага рытму ўсёй работы.

Новая пяцігодка прадугледжвае забяспечэнне карэннага пералому ў развіцці народнай гаспадаркі. Напружаным будзе стартаваць год дванацатай пяцігодкі. Сацыялістычныя абавязальствы працоўных Беларусі ў большай ступені, чым раней, арыентаваны на павышэнне тэмпаў развіцця эканомікі, паліпшэнне якасных паказчыкаў.

Сёння на першы план вылучаецца задача арганізацыйнага і ідэалагічнага забяспечэння праграмных устаноў партыі, без чаго не можа быць вырашана ніводная з пастаўленых праблем.

Асабліва роля ў гэтым належыць літаратуры і мастацтва, усёй сферы духоўнай культуры. Нашы пісьменнікі, мастакі, кампазітары, работнікі тэатра, кіно, тэлебачання — усе, хто шчодро аддае свой талент і прафесійнае майстэрства народу, справе камунізму, варты глыбокай павагі. Мы з задавальненнем адзначаем, што беларуская літаратура і мастацтва займаюць дастойнае месца ў агульнасаюзным творчым працэсе, атрымліваюць высокую ацэнку і прызнанне. Яны развіваюцца як неад'емная састаўная частка савецкай культуры — сацыялістычнай па змесце, нацыянальнай па форме, інтэрнацыяналісцкай па духу.

За гады адзінацатай пяцігодкі створаны цэлы шэраг высокамастацкіх твораў ва ўсіх відах і жанрах беларускай літаратуры і мастацтва. Мастацкая інтэлігенцыя рэспублікі сваёй творчасцю, актыўным удзелам у грамадска-палітычным жыцці пераканаўча дэманструе грамадзянскую і партыйную адказнасць, спрыяе вырашэнню задач камуністычнага будаўніцтва, фарміраванню новага чалавека. У галіне выяўленчага мастацтва паявіліся цікавыя манументальныя і жывапісныя творы, набыла сваё аблічча школа беларускага габелена. Асабліва творчую актыўнасць праявілі нашы мастакі ў перыяд падрыхтоўкі і святкавання 40-годдзя вызвалення Беларусі і 40-годдзя Вялікай Перамогі. Выстаўкі, прысвечаныя гэтым датам, вылучаліся не толькі вялікай колькасцю экспануемых работ, але і высокім мастацкім узроўнем, ідэйнай выразнасцю.

Узбагаціўся творчы патэнцыял нашай кампазітарскай арганізацыі. Дасягнуты поспехі ва ўсіх жанрах музычнай творчасці. Багатыя традыцыі народнай музыкі ўмела развіваюць нашы выдучыя майстры А. Багатыроў, Я. Глебаў, Ю. Семяняка, Г. Вагнер. Усесаюзнае прызнанне атрымалі многія песні І. Лучанка, Э. Ханка, Л. Захлеўнага, В. Іванова, В. Раічыка, У. Будніка.

Або возьмем такую важную сферу ідэалагічнага ўздзеяння на масы, як кінематограф. Шырокае прызнанне глядачоў атрымалі фільмы «Людзі на балоце», «Белыя росы». На XIV Міжнародным кінафестывалі ў Маскве галоўнага прызга ўдасцены фільм «Ідзі і глядзі». Да разраду творчых удач можна аднесці серыю тэлевізійных фільмаў «Дзяржаўная граніца». А зусім нядаўна цыкл дакументальных фільмаў В. Дашука «У вайны не жаночы твар» адзначаны Дзяр-

жаўнай прэміяй СССР.

Творамі яркага сацыяльна-гучання папоўніўся рэпертуар мастацкіх калектываў і выканаўцаў, канцэртных арганізацый. І зноў тут можна гаварыць пра плённае супрацоўніцтва прадстаўнікоў розных муз. Добры поспех выпаў на долю новай праграмы «Песняроў» «Праз усю вайну», у стварэнні якой удзельнічаў паэт В. Тарас. Арыгінальна пабудавана і выклікала вялікую цікавасць песенная праграма ансамбля «Сябры», створаная па творах І. Лучанка і Э. Ханка пераважна на вершы беларускіх паэтаў. Адным з сааўтараў яе з'яўляецца паэт У. Карызна.

Мы і надалей будзем падтрымліваць намаганні творчых саюзаў, скіраваныя на развіццё і пошук новых форм умацавання кантактаў розных атрадаў мастацкай інтэлігенцыі. Такая садружнасць даць магчымасць яшчэ больш паспяхова асвойваць новыя тэматычныя гарызонты, распрацоўваць актуальныя праблемы мастацкай творчасці, у тым ліку на стыку розных яе відаў і жанраў.

Першыя крокі ў гэтым кірунку ўжо зроблены. Адбыліся аб'яднанні пленумы праўленняў Саюза кампазітараў і Саюза пісьменнікаў «Беларуская пазія ў беларускай музыцы», Саюза кінемаграфістаў і Саюза пісьменнікаў на тэму «Экранізацыя сучаснай беларускай прозы». Вельмі важна не спыняцца на добрым пачыне, часцей выносіць на калектывнае абмеркаванне не толькі прыкладныя праблемы, але і пытанні тэарэтычнага, ідэйна-метадалагічнага характару. І галоўнае — увасобіць гэтую садружнасць у яркіх, таленавітых мастацкіх творах.

У адпаведнасці з патрабаваннямі пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце партыйнай арганізацыі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы» адбываюцца значныя пазітыўныя змены ў дзейнасці тэатральных калектываў. Узбагацілася іх рэпертуарная афіша, павышаецца майстэрства актёраў. Паспяхова прайшлі гастролі опернага тэатра ў Маскве, яго балетнай трупы — у Іспаніі і Партугаліі, тэатра імя Якуба Коласа — у Маскве. Летась у міжнародным аглядзе ў Францыі прымаў удзел наш тэатр лялек. На Усесаюзным фестывалі драматычных калектываў у Грузіі высокую ацэнку атрымаў спектакль «Знак бяды» ў Рускім тэатры БССР імя М. Горкага. Значнай падзеяй у тэатральным жыцці рэспублікі і ўсёй краіны стаў спектакль «Радавалы» ў тэатры імя Янкі Купалы. Усім нам прыемна, што група яго стваральнікаў, у тым ліку аўтар п'есы А. Дударэў, удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР. Характэрна, што гэтая п'еса, якая ідзе ў многіх тэатрах краіны, напісана па дзяржаўным заказе. Гэты прыклад пацвярджае правамернасць паставіўкі перад маладымі таленавітымі мастакамі буйна-маштабных творчых задач.

Сёння, як бадай, ніколі раней інтэнсіўна развіваецца беларуская савецкая літаратура. Гаворка ідзе перш за ўсё пра павышэнне ідэйнага зместу, мастацкага майстэрства, пра больш глыбокае адлюстраванне жыцця народа ва ўсёй яго шматстайнасці. Рэспубліканская пісьменніцкая арганізацыя, якая аб'ядноўвае больш чым 360

чалавек, з'яўляецца адным з буйных і баявітых творчых калектываў.

Поспехі нашай сучаснай прозы мы па праву звязваем з імёнамі В. Быкава, І. Шамякіна, Я. Брыля, І. Навуменкі, І. Чыгрынава, В. Адамчыка, І. Пташнікава, В. Казько, В. Сачанкі, В. Карамазова, А. Кудраўца, А. Асіпенкі, Я. Сіпакова, А. Жука і многіх-многіх іншых, я проста не магу ўсіх назваць, бо спіс быў бы вельмі доўгі.

Ідэйна-маральныя пошукі чалавека — тэма не толькі беларускай прозы, але і пазіі. Многімі таленавітымі творамі ўзбагацілі яе Максім Танк, П. Панчанка, Р. Барадулін, Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, К. Кірэнка, А. Вярцінскі, А. Русецкі, В. Зуёнак, У. Някляеў, Я. Янішчыц, Т. Бондар, Вера Вярба і зноў жа шмат іншых імён.

Лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў папулярныя ў народзе, яны служаць справе палітычнай загартоўкі людзей, фарміравання ў іх класовай свядомасці, ідэйнай сталасці і грамадзянскай адказнасці, ва ўсёўзрастаючай ступені задавальняюць духоўныя запатрабаванні розных сацыяльна-ўзроставых катэгорый насельніцтва, выхоўваюць здаровыя патрэбнасці, высокія эстэтычныя густы і тым самым узбагачаюць сацыялістычны лад жыцця. А гэта якраз і адпавядае патрабаванням партыі аб павышэнні адказнасці дзеячаў літаратуры і мастацтва за ідэйную накіраванасць творчасці, мастацкую сілу ўздзеяння іх твораў.

У праекце новай рэдакцыі Праграмы КПСС дакладна вызначаны галоўныя шляхі развіцця літаратуры і мастацтва. Гэта — умацаванне сувязі з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне сацыялістычнай рэчаіснасці, натхнёнае і яркае раскрыццё новага, перадавога і страснае выкрыванне ўсяго, што перашкаджае руху грамадства наперад. За кожнай з гэтых пазіцый — вялікае поле дзейнасці для ўсіх атрадаў мастацкай інтэлігенцыі. Але калі быць шчырымі, то яшчэ не ўсё робіцца так, як таго вымагае ад нас сённяшні дзень.

Возьмем, напрыклад, тэму сучаснай вёскі. Многія пісьменнікі ніяк не могуць вываліцца ад штампавых, пераймальнасці, часта не маюць сваёй акрэсленай пазіцыі, свайго погляду на даследуемыя праблемы. Назіраецца празмернае захаванне бытавізма, часта паўтараюцца трафарэтныя сюжэты. Героі многіх твораў па-ранейшаму жывуць успамінамі свайго баянога дзяцінства. Літаратура амаль нічога не гаворыць пра складаны, шматгранны працэс перабудовы вёскі. Пісьменнікам відочна не стае канкрэтнага ведання жыцця, аб'ёмнага бачання сацыяльных пераменаў, умення ярка ўвасабляць іх у мастацкай творчасці.

Вядома, пытанні, звязаныя са станаўленнем новай вёскі, не простыя. Тут скрыжоўваюцца многія праблемы эканамічнага, сацыяльнага, бытавога, культурнага плана. Аднак драматызаваць падзеі няма прычын. Сённяшняя вёска не знішчае старую, яна захоўвае ўсе лепшыя традыцыі, назапашаныя папярэднімі пакаленнямі хлебарабаў. Вопыт перадавых гаспадарак, а іх у рэспубліцы нямала, пераканаўча пацвярджае гэта.

Малаасвоеная тэмай застаецца пакуль жыццё сучаснага горада. Тыя, нават удалыя спробы, якія зроблены ў гэтым кірунку, занадта малалікія, каб гаварыць, што беларускія пісьменнікі ўпэўнена асвойваюць маральна-псіхалагічныя, культурныя, сацыяльныя пласты гарадскога жыцця. А большасць жа насельніцтва рэспублікі — гараджане. Менавіта тут, у рабочым асяроддзі, на заводах і фабрыках, на новабудовых, у асяроддзі гарадской інтэлігенцыі, служачых узнікаюць рэальныя жыццёвыя сітуацыі, выспяваюць і развіваюцца характары, якія могуць і павінны стаць для пісьменніка багацейшым зыходным матэрыялам.

Не ў поўнай меры асэнсавана літаратурай маральна-тэматыка — праблема сацыяльнай справядлівасці, аддачы чалавеку належнага за яго справы. Хачу нагадаць, што сярод вялікіх ісцін сацыялізму ёсць адна вядучая — чалавек слаўны працай сваёй. Гэтую ісціну трэба сцвярджаць з яшчэ большай сілай як галоўную маральную каштоўнасць сацыялізму, як маральны бар'ер дзялкам, хапугам, дармаедам, розным прайдзісветам. Неабходна ўзмацніць актыўную грамадскую пазіцыю літаратуры ў барацьбе з тым, што нам замінае жыць: злачыннасцю, л'янствам, імкненнем часткі людзей да непрацоўных даходаў. Мы вельмі шмат чакаем тут ад пісьменнікаў. Усё яшчэ мала вострых публіцыстычных выступленняў у перыядычным друку, па радыё, тэлебачанні на злобу дня.

Хачелася б бачыць менш шэрых, невыразных у мастацкіх адноснах кніг. Сур'ёзна шкідзюць справе самацёпкі і выдавецтваў без папярэдняга абмеркавання на творчых секцыях, запізнэнне ідэйна-эстэтычных ацэначных крытэрыяў, праўленне беспрытэлынасці з боку выдавецкіх работнікаў, а часам і Саюза пісьменнікаў. Трэба значна скараціць шлях праходжання па выдавецкіх калідорах па-мастацку значных, актуальных кніг. Чым хутчэй трапіць кніга ў рукі чытача, тым больша будзе ад яе аддача. Дзяржкамвыду БССР неабходна ўнесці карэктывы ў тыражную палітыку. Пры планаванні і выпуску кніг трэба ўлічваць не праўдзінны здольнасці таго ці іншага аўтара, не яго службовае становішча, а перш за ўсё ідэйную накіраванасць і мастацкую каштоўнасць твора, думку крытыкі, чытацкі попыт, заяўкі гандлёвых арганізацый.

Выклікаюць заклапочанасць і тыражы нашых літаратурна-мастацкіх часопісаў. Вінаваты ў гэтым якія рэдакцыйныя калектывы, якія марудна перабудоўваюць сваю работу ў кірунку актуалізацыі зместу, павышэння якасці публікуемых матэрыялаў, не маюць цеснай сувязі з чытачамі. Праўленню Саюза пісьменнікаў неабходна павысіць узровень кіраўніцтва перыядычнымі выданнямі.

Актыўна падтрымліваць пазітыўныя пошукі пісьменнікаў, ставіць рашучы заслон ідэйна заганным, прымітывным творам — найпершы абавязак літаратурнай крытыкі. Ёю многа зроблена. Але і прагалаў у яе рабоце нямала. Многія актуальныя пытанні творчага працэсу, якія вызначаюць тэндэнцыі развіцця літаратуры, яе асобныя віды і жанры, застаюцца

(Заканчэнне на стар. 4).

АДКАЗНЫ ЧАС — АДКАЗНАЯ РАБОТА

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 2—3).

па-за ўвагай крытыкі. Паранейшаму назіраецца камплекментарнасць, захвальванне пасрэднай прадукцыі. Слабасць сучаснай літаратурнай крытыкі асабліва наглядна праўляецца ў рэцэнзаванні новых твораў. Адарванасцю ад практыкі, ад сённяшняга жыцця творчага працэсу часта грашаць літаратуразнаўцы. Малаэфектыўна, неаператыўна працуюць аддзелы крытыкі газеты «Літатура і мастацтва», літаратурна-мастацкіх часопісаў. Недаткова актыўна прыцягваюцца да напісання рэцэнзій, крытычных артыкулаў вядучыя літаратары, творчая моладзь.

Цяжка пераацаніць значэнне мастацкага слова. Яно — першаснае, аснова многіх іншых відаў мастацтва. Без паэзіі не можа быць песні, без літаратурнага сцэнарыя — кіно, без драматычнага твора — тэатра. Вось чаму партыя ставіць задачу ўсямернага ўмацавання творчай садружнасці розных атрадаў мастацкай інтэлігенцыі.

Выкананне высокіх задач, якія ставіць перад мастацкай інтэлігенцыяй, немагчыма без далейшага аб'яднання творчых сіл, пастаяннага росту рады дзеячаў літаратуры і мастацтва за кошт здольнай моладзі. Кожнаму таленавітаму чалавеку, які праявіў сабе ў тым ці іншым відзе мастацтва, у нас адчынены дзверы ў творчы саюз, прафесійную арганізацыю. Гэтую работу неабходна заўсёды разглядаць як адну з галоўных. У атрад мастацкай інтэлігенцыі рэспублікі ўліваюцца, як правіла, здольныя, перспектыўныя людзі, якія могуць вырашаць складаныя творчыя задачы. У той жа час ёсць факты, якія сведчаць аб зніжэнні патрабаванняў пры прыёме ў творчы саюз, аб няправільным разуменні асобнымі ўступаючымі самай сутнасці гэтай падзеі. Гэта тычыцца і Саюза пісьменнікаў. У рабоце з творчай моладзю, нягледзячы на знешнюю добрапрыстойнасць, ёсць сур'ёзныя недахопы. Павінна быць менш параднасці, паказухі ў гэтай справе, і больш штодзённай, карпатлівай работы па выяўленні, выхаванні, падтрымцы маладых талентаў.

Стымуляваць творчую працу, сіроўваць увагу мастака на тую ці іншую праблему, уплываць на яго — вельмі не простая справа. Работа з творчай інтэлігенцыяй і сама павінна быць творчай.

Зразумела, што праца пісьменніка складаная, тут не выключаны пэўныя выдаткі і нават няўдачы. Паасобным аўтарам будуць свае творы на паказе маральных ананамалій, смакаванні недахопаў. У гэтай сувязі хацелася б сказаць наступнае. Забароненых тэм у нас няма. Партыя заўсёды выступала і будзе выступаць за тое, каб літатура і мастацтва не ўхіляліся ад паказу цяжкасцей і складанасцей на нашым шляху да камунізму. Але недапушчальна прадстаўляць іх аднабакова, ігнаруючы тых велізарных дасягненні, якія вызначаюць сутнасць развіцця саветскага грамадства. Мы чакаем ад партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў больш прынцыповай пазіцыі ў адносінах да твораў шэрых, неталенавітых, у якіх сюжэтныя і ідэйныя лініі вельмі часта аказваюцца размытымі.

Выхаванне адказнасці кожнага работніка за якасць выпускаемай духоўнай прадукцыі з'яўляецца адной з важнейшых задач партыйнай арганізацыі саюза. Яна павінна актыўнай ставіць і вырашаць творчыя праблемы.

Партыйная арганізацыя павінна аб'ектыўна і прынцыпова падыходзіць да ацэнкі дзейнасці і радавых творчых работнікаў, і камуністаў-кіраўнікоў, прадбачыць і своечасова ліквідаваць канфліктныя сітуацыі.

Важная роля ў гэтым адводзіцца партыйным сходам. Яны ў вас праходзяць рэгулярна, як правіла, з цікавым, актуальным парадкам дня. Добра, што на сходах, на пасяджэннях партбюро заслухоўваюцца справаздачы камуністаў. У той жа час мы маем падставы выказаць вам і пэўныя заўвагі. Абмеркаванне пытанняў, што выносяцца на партыйныя сходы, не заўсёды носяць дзелавы і канкрэтны характар. Многія рашэнні не маюць дакладнага адраса, тэрмінаў выканання, не ўсё з таго, што намячаецца, праводзіцца ў жыццё. Вымагаюць большай узгодненасці дзеяння партбюро і сакратарыята Саюза пісьменнікаў, якія ў аднолькавай меры нясуць адказнасць як за творчы працэс, так і за маральна-псіхалагічную абстаноўку ў калектыве.

Больш увагі неабходна надаваць рабоце партыйных груп літаратурна-мастацкіх часопісаў, павышэнню іх уплыву на тэматычную скіраванасць часопісаў, на вырашэнне творчых і кадравых пытанняў. Гаворачы пра гэта, мы не адмаўляем тое становішча, што ёсць у рабоце партгруп і рэдакцыйных калегій часопісаў. За апошнія гады, напрыклад, умацаваліся творчыя і шэфскія сувязі часопісаў з працоўнымі калектывамі. Плённа прадуць рэдакцыя «Немана», якая заключыла дагавор аб творчым супрацоўніцтве з калектывам «Галоўпалесеводбуды». Рэдакцыя і аўтарскі актыў часопіса «Полымя» падтрымліваюць сувязі з працоўнымі Барысаўскага раёна. Цікава будуюць шэфскую работу супрацоўнікі часопіса «Беларусь». Ажывіліся шэфскія сувязі часопіса «Малодосць». Аднак у правядзенні шэфскіх мерапрыемстваў, у асяццеленні жыцця працоўных калектываў часопісам не стае сістэмнасці, рэгулярнасці. Павярхоўны характар носіць паасобныя публікацыі «Малодосці», газеты «Літатура і мастацтва». Мала нарысаў пра лепшых людзей, праблемных артыкулаў друкуецца ў часопісе «Полымя». Матэрыялы, якія публікуе часопіс «Беларусь», часта невялікія па аб'ёме, бедныя ў жанравых адносінах.

Дапамагчы падняць узровень шэфскай работы павінна было б праўленне Саюза пісьменнікаў, чымі органамі з'яўляюцца часопісы. Але і ў самім Саюзе пісьменнікаў з шэфскай работай не ўсё яшчэ добра. Заклучаны два гады назад дагавор аб творчай садружнасці з калектывам Мінскага завода аўтаматычных ліній практычна не выконваецца. І гэта не выклікае асаблівай трывогі ні ў партбюро, ні ў кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў.

Як бачым, праблем у вашай рабоце няма. Мы не ўнікалі тут у чыста творчыя пытанні, абмежаваныя палітычнымі задачамі. Кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў, яго партыйная арганізацыя самі павінны сфармуляваць свае творчыя задачы, настойліва і мэтанакіравана займацца іх вырашэннем. Мы думаем, што зацкаўлена і прынцыповая гаворка пра гэта павінна адбыцца на чарговым пісьменніцкім з'ездзе, які, як гаворыцца, ужо не за гарамі.

У заканчэнне Г. Г. Барташэвіч адзначыў: вытокі новых творчых поспехаў і дасягненняў нашых пісьменні-

каў — у вернасці праўдзе жыцця, ідэалам сацыялізму і камунізму, цеснай сувязі з народам. На ўсіх этапах развіцця Саветскай дзяржавы партыя высока цаніла ўклад мастацкай інтэлігенцыі ў стваральныя здзяйсненні нашага народа. І надалей, як падкрэсліў Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў, наша інтэлігенцыя можа быць упэўнена, што ўсё значнае, сумленнае, праўдзівае, створанае яе талентам, будзе падтрымана партыяй і з удзячнасцю адгукнецца ў сэрцах саветскіх людзей.

Пасля разгарнуліся спрэчкі.

А. ГРАЧАНІКАў сказаў, што ўсенароднае абмеркаванне праекта новай рэдакцыі Праграмы КПСС сведчыць пра высокую палітычную свядомасць і актыўнасць саветскіх людзей, іх поўную падтрымку знешняга міралюбівага курса нашай лініі партыі. Новая рэдакцыя праекта Праграмы прасякнута клопатам пра кожнага саветскага чалавека, пра дабрабыт і духоўны свет нашага сучасніка. Гэта вельмі акрыляе нас, літаратараў, і разам з тым абавязвае да прынцыповага, сумленнага падыходу да спраў грамадскіх. Прамоўца засяродзіў увагу прысутных на неабходнасці вестці штодзённую, карпатлівую работу па выхаванні маладой літаратурнай змены, расказаў пра найбольш цікавыя публікацыі ў часопісе, у якіх ставіцца вострыя і складаныя праблемы сучаснасці. Выклікаў заклапочанасць у прамоўцы стан сучаснай літаратурнай крытыкі, якая, на яго думку, часта не адважваецца назваць шэрасць шэрасцю, а бяздарнасьць бяздарнасцю. Варта ўсім нам, сказаў ён, разам таксама сур'ёзна падумаць і пра сённяшняга чытача. Хто ён? Якія ў яго душэўныя запатрабаванні?

Нядаўна прычытаў у «ЛіМе» новую нічку вершаў Пімена Панчанкі, пачаў сваё выступленне А. ВОЛЬСКІ, і падумаў: вось дзе сапраўднае спалучэнне партыйнага і народнага сумлення! Часцей бы такія творы з'яўляліся на старонках нашых газет і часопісаў. Асабліва добра, таленавіта літатура сёння патрэбна нашай дзяржаве, нашым школьнікам, што выпраўляюцца ў вялікую жыццёвую дарогу. На жаль, дзіцячай літаратуры ў нас не заўсёды надаецца належная ўвага. Яна не стала ўпоравен з літаратураю для дарослых. А павучыцца выхаванню падрастаючай змены нам ёсць у каго, напрыклад, у Васіля Віткі, чые запамінальныя, таленавітыя творы прадрытаваны самім жыццём, таму так і палюбіліся юнаму чытачу. Зараз па ўсёй краіне ажыццяўляецца рэформа школы. А што пра гэта напісалі нашы літаратары? На жаль, вельмі мала. Бліжэй да ўсіх праблем, бадай што, падышоў У. Машкоў.

Нядаўна на ўсенароднае веча вынесена надзвычайнае важнае пытанне, сказаў Б. САЧАНКА. Я маю на ўвазе гістарычную Заяву Генеральнага сакратара ЦК КПСС Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова ад 15 студзеня гэтага года, у якой упершыню перад чалавецтвам разгорнуты рэальны план ліквідацыі страшнай ядзернай зброі, што стварае смертальную пагрозу самому жыццю на Зямлі. Нельга без хвалявання чытаць гэты надзвычай чалавекалюбівы дакумент, і каб ён як мага хутчэй ажыццявіўся — мара ўсіх людзей добрай волі.

Які ён будзе, заўтрашні дзень, — шмат у чым залежыць ад нас, пісьменнікаў.

сказаў далей Б. Сачанка. Таленавітае мастацкае слова павінна аператыўна даходзіць да самага шырокага чытача. Прамоўца спыніўся на праблемах паліпшэння работы часопісаў, прапаганды беларускай літаратуры. Ён закрнуў таксама пытанні тыражнай палітыкі, работы кнігагандлю.

У. РУБАНАў адзначыў, што праект новай рэдакцыі Праграмы КПСС — сапраўды жывая крыніца думак і тэм для творчых работнікаў. Жыццё не стаіць на месцы, пастаянна ўзбагачаецца ў розных грамадскіх аспектах, імкліва ідзе наперад. Колькі, напрыклад, цікавых навуковых адкрыццяў з'явілася і ажыццявілася ў краіне толькі ў апошнія гады! На жаль, мы, пісьменнікі, часта не паспяваем за нашым хуткаплынным часам, паранейшаму глядзім на свет са сваёй высокай хаты, апісанай сотні, тысяч разоў. Цяпер жа, як ніколі раней, наспела патрэба энергійнага, глыбокага пісьменніцкага пранікнення ў самую розныя і складаныя грамадскія з'явы. Мастак — гэта ж чалавек з павышанай чуйнасцю і, адпаведна, рэакцыя яго таксама павінна быць павышанай. Пасіўныя, сузіральныя адносіны да жыцця спараджаюць гэтыя ж пасіўныя, сузіральныя, а нярэдка проста безаблічныя творы. А чытач, наш сённяшні чытач — шырока дасведчаны і адукаваны, ён чакае і патрабуе ад нас арыгінальнага мыслення, глыбокага пранікнення ў псіхалогію сучаснага чалавека, у яго памкненні і інтарэсы.

Сёння наша вялікая краіна, сказала Т. БОНДАР, моцная як ніколі. У гэтым ёсць заслуга і саветскай літаратуры. Але часта, на жаль, на старонках нашых выданняў сустракаюцца творы нецкавыя, безаблічныя. Успомнім, колькі палымых разоў было скіравана супраць шэрасці! А шэрасць ідзе. Як быццам вострыя, дасведчаныя крытыкі ёсць, а вострай крытыкі — няма. Часта яшчэ прынцыповасць успрымаецца ў штыкі, не жывая параднасць, боязь, нежаданне гаварыць адкрыта, чэсна, па-партыйнаму.

Далей Т. Бондар гаварыла аб тым, што, на яе думку, у рабоце бюро секцыі паэзіі ёсць пэўныя недахопы, што выявіліся, як яна сцвярджала, у фармальным падыходзе секцыі да вылучэння твораў на атрыманне Дзяржаўнай і Літаратурнай прэміі.

Затым слова ўзяў А. ДУДАРАЎ. Наша літаратура, сказаў ён, псіхалагічна яшчэ не падрыхтавана да тых глыбокіх і няпростых з'яў, што адбыліся і адбываюцца цяпер у грамадстве. Выхад адзін — цесная сувязь з жыццём, з яго штодзённымі, гарачымі запатрабаваннямі. Чаму ў апошні час жанр дакументальнай прозы карыстаецца такім вялікім поспехам у чытача? Таму што там — непрыдуманая, хваляючая праўда. Як гэта ні сумна гучыць, але мастацкі вобраз часта прайграе дакументу. Штодзённая літаратурная прадукцыя яшчэ не заўсёды адбывае патрабаванням сучасніка. Што датычыцца стварэння высокамастацкага твора, дык тут няма ніякіх абмежаванняў. Ёсць праблема — яе трэба ставіць востра, адкрыта, смела. Бо калі не выкажацца мастак, замест яго ўдзінецца спрытны рамеснік. Жыццё ідзе, імкліва мяняецца. І тыя непаладкі, што тармазяць наш рух наперад, трэба рашуча выкарчоўваць. Для гэтага ж мы і пазваны ў літаратуру.

Сёння ўсе мы бачым, ска-

заў П. ДЗЮБАЙЛА, што адбываюцца вялікія змены ў жыцці. А як жа ў літаратуры? Ці будзе ўсё-такі прыкметны паварот да лепшага? Зрух, на маю думку, ёсць. Зрух, найперш, да сацыяльнай актыўнасці нашай прозы і паэзіі. І ўсё ж хацелася б сказаць колькі слоў і ў абарону крытыкі. Ці заўсёды звяртаюць увагу нашы выдавецтвы на тое, аб чым гаворыць крытыка? Далёка не заўсёды. І творы, якія крытыкаваліся па часопісных публікацыях, выходзяць асобнымі кніжкамі. Яшчэ і яшчэ раз трэба думаць пра чытача. Як паказала праведзенае супрацоўнікам Інстытута літаратуры АН БССР сацыялагічнае даследаванне, наша літаратура пакуль не працуе на ўсю моц.

Сёння агульнамастацкі ўзровень літаратуры даволі высокі, сказаў Э. ЯЛУГІН, але многім творам бракуе глыбокага даследавання сучаснага жыцця. Востра стаіць перад намі і праблема чытача. У значнай меры гэта ідзе ад таго, што рэдакцыі часопісаў і выдавецтваў не вельмі зацікаўлены ў вострых, непадобных да агульнай масы рукапісах. Пакуль што ціхмяныя, сярэднія творы, здараецца, хутчэй трапляюць на паліцы кнігарані, хоць і не карыстаюцца пошывам у чытача.

У. ЮРЭВІЧ спыніўся на патрыятычным выхаванні падрастаючага пакалення. На яго думку, трэба больш разказаць школьнікам пра рэвалюцыйныя мясціны горада Мінска, яго мінуўшчыну. Зараз ідзе актыўнае аднаўленне былога Траецкага прадмесця. Гэта само па сабе няблага, сказаў прамоўца, але не трэба, напрыклад, забываць і пра іншыя памятныя мясціны рэвалюцыйнай і баявой славы.

Сённяшні адказны час, гаварыў Н. ГІЛЕВІЧ, патрабуе ад кожнага з нас адказнай, напружанай работы. Гэта было заўсёды традыцыяй у беларускай літаратуры — жыць тым, чым жыве ўся краіна, быць у адказе за лёс планеты. І лепшым прыкладам таму — творчасць І. Мележа, А. Куляшова, А. Пысіна. Сённяшні партыйны сход пацвердзіў, што літаратары глыбока ўсведамляюць, якіх твораў чакае ад іх саветскі народ, і думаецца, што яны прыкладуць усе свае творчыя сілы, каб апраўдаць гэты высокі давер. Нас радуе, што ў Саюз пісьменнікаў рэспублікі штогод ідзе цікавае творчае папаўненне. Галоўнае — праца. Чэсная, сумленная праца, дзе кожны можа выявіць і свае здольнасці, і сваю грамадзянскую сталасць.

В. КАРАМАЗАЎ скіраваў увагу прысутных на стан сённяшняй беларускай публіцыстыкі, якая заўсёды была баявым і вострым жанрам. На думку прамоўцы, у выдавецтвах рэспублікі патрэбна стварыць асобныя рэдакцыі публіцыстыкі, бо публіцыстычных кніг, дзе разглядаліся б самыя вострыя праблемы сённяшняга дня, выходзіць вельмі мала. Добра было б таксама ператварыць штогоднік «Сучаснік» у часопіс «Сучаснік» — ад гэтага выйграла б наша мастацкае слова і наша агульная справа.

На сходах у члены КПСС прыняты У. Някляеў і кандыдатам у члены КПСС Х. Лялюко.

На сходах прысутнічалі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. АНТАНОВІЧ, сакратар Мінскага гаркома партыі П. К. КРАУЧАНКА, сакратар Партызанскага РК КПБ г. Мінска Г. І. ПАНФІЛОВІЧ.

У ЛЕТАПІС СУЧАСНАСЦІ

Выстаўку адкрывае міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. Фота Ул. КРУКА.

Кожнай знамянальнай даце, як правіла, работнікі культуры, дзеячы літаратуры і мастацтва, як і ўсе савецкія людзі, рыхтуюць свае падарункі, падводзячы вынікі здзейсненаму. Такой справаздачай беларускіх мастакоў і скульптараў XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду Кампартыі Беларусі стала рэспубліканская выстаўка «Мы будзем камуністамі», якая ў панядзелак адкрылася ў Палацы мастацтваў у Мінску.

Каля 600 твораў 360 аўтараў, пераважна большасць з якіх выкананы менавіта да партыйных форумаў, у гэтай прадстаўнічай экспазіцыі. Але рэспубліканская выстаўка «Мы будзем камуністамі» — гэта не толькі работы, з якімі можна пазнаёміцца ў Палацы. У некалькіх месцах беларускай сталіцы адкрытыя яе філіялы. У ДOME работнікаў мастацтваў экспануюцца творы мастакоў тэатра і кіно, у выставачнай зале Саюза мастакоў БССР — справаздачу трымаюць планісты, у кінатэатры «Настрычнік» прадстаўлены некаторыя творы жывага і графікі. Пачалі працаваць філіялы выстаўкі і ў аб-

ласных цэнтрах. Такім чынам, на суд патрабавальнага глядача вынесена больш за тысячы работ.

Асноўная тэма твораў — мірная стваральная праца савецкіх людзей. Немалое месца займаюць партрэты нашых лепшых сучаснікаў — калгаснікаў, рабочых, прадстаўнікоў народнай інтэлігенцыі. Гучаць таксама тэмы аховы прыроды, мацярынства. Адным словам, само жыццё як бы ўрываецца на жывапісныя палотны, знаходзіць адлюстраванне ў скульптурных работах.

На ўрачыстым адкрыцці выстаўкі выступілі міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, Герой Сацыялістычнай Працы Л. Носік, сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР У. Гардзеенка. Яны адзначалі, што справаздача беларускіх мастакоў напярэдадні партыйных з'ездаў — гэта важкі ўклад твораў у мастацкі летапіс сучаснасці, паназ шматграннага жыцця савецкіх людзей, якія пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі будуць камуністычнае грамадства.

В. ЦЯРЭШКА.

СУГУЧНАСЦЬ ПОМЫСЛАЎ І СПРАЎ

Палац культуры і тэхнікі Мінскага аўтамабільнага завода быў сведкам многіх сустрэч прадстаўнікоў Заводскага раёна беларускай сталіцы з вядомымі пісьменнікамі, дзеячамі мастацтва і культуры, і кожная з іх праходзіла пад знакам агульнай зацікаўленасці і рабочых, і тых, хто прысвяціў свой талент апяванню іх працоўнай будняў, у далейшым росквіце нашага жыцця, павышэнні дабрабыту людзей. Літаратура апявае працу, мастацтва адлюстроўвае творчы характар яе — за словамі гэтымі плённасць кантактаў, працяг узамасуваецца. Таму не выпадкова, што і на гэты раз так шматлюдна, ажыўлена было ў глядзельнай зале Палаца, дзе сабраліся прадстаўнікі прамысловых, будаўнічых і гаспадарчых арганізацый Заводскага раёна на сустрэчу з вядомымі беларускімі літаратарамі, што праходзіла ў рамках цыкла вечароў «І словам, і справай», якія Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР сумесна з Беларускім тэлебачаннем прысвячае XXVII з'езду КПСС.

Аб лучнасці мастакоў слова з працаўнікамі горада і вёскі гаворыць сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнак. Мы жывём у такіх дні, заўважае ён, калі і рабочыя будні, і святыя нескі аб'ядноўваюцца між сабой. Тое ж самае можна сказаць і аб пэўнай агульнасці працы завадчан і пісьменнікаў працы. Агульнасці ў тым сэнсе, што літаратары штодня, вобразна кажучы, таксама ідуць да свайго станна, якім з'яўляецца пісьмовы стол. Сама ж творчая праца прыносіць жаданы плён, калі пісьменнік лепш ведае жыццё, запатрабаваны людзей. І ў гэтым сэнсе нямала даюць падобныя сустрэчы.

звяртаецца да прысутных Р. Баравікова, агульнае ў тым, што яны ствараюць прыгажосць. І не толькі для дня сённяшняга, але і для заўтрашняга. Лепшыя свае радкі, якія напоўнены роздумам аб жыцці, услаўляюць прыгажосць пачуццяў, прысвячае паэтэса завадчанам.

Дружнымі апладысмантамі сустракае зала і выступленне А. Грачанікава, асабліва гэты верш, які даўно ўжо стаў бліжнім сотням людзей:

Над Белай Руссю — белы снег,
Нібыта чыстае сумленне,
Нібыта светлае збавенне
За самы патаёмны грэх.
У вершы «Ля Маўзалея Леніна» К. Камейша выказае думкі і пачуцці кожнага, хто ступаў на Красную плошчу ў Маскве.
Ля мікрафона зноў В. Зуёнак, які чытае свае вершы:
Я веру ў хлеб, як у людзей.
Не веру ў сейбіта такога,
Што не малоціць, не арэ,
Не сее, а ляжыць нябога,
Ды смочка з цюбікаў шора.

Ад імя заводскіх чытачоў падзяку пісьменнікам за сустрэчу выказае адзін з ветэранаў Мінскага аўтамабільнага завода, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны С. Лукашчык, адзначаючы, што плённасць падобных кантактаў дае добры настрой для працы, а гэта асабліва важна для краіны, калі ва ўсім жыцці краіны адбыліся важныя пазітыўныя зрухі, калі актывізавалася працоўная дзейнасць кожнага савецкага чалавеча і ўсе рыхтуюць свае падарункі XXVII з'езду КПСС.

Многія з удзельнікаў вечара змаглі набыць аўтографы сваіх любімых паэтаў — балазе працаваў кніжны кіёск, у якім былі прадстаўлены кнігі тых, хто прыйшоў на сустрэчу з завадчанамі.

Ю. ДЗЕНІСЕВІЧ.

ВЫДАЎЦЫ — З'ЕЗДУ

Друкаванае слова ў наш час стала дзейснай ідэалагічнай зброяй. Толькі летась выдавецтвамі рэспублікі выпушчана 3410 назваў кніг агульным тиражом больш за 53 мільёны экзэмпляраў. Сярод іх значнае месца займае грамадска-палітычная літаратура і мастацкая, навукова-папулярная і кнігі для дзяцей і юнацтва, выданні па мастацтве.

Больш за 800 кніг, якія выйшлі ў выдавецтвах рэспублікі ў апошнія гады, прадстаўлена на выстаўцы «Кнігавыдаўцы

Беларусі — XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду Кампартыі Беларусі», якая працуе ў выставачнай зале кнігарні «Светач» у Мінску. Яны аб'яднаны ў раздзелы «Партыя — кіруючая сіла савецкага грамадства», «Кніга і навукова-тэхнічны прагрэс», «Подзвіг народа — неўміручы», «Ахова навакольнага асяроддзя» і іншыя.

Прыцягвае ўвагу стэнд, на якім прадстаўлены мініяцюрныя выданні пра У. І. Леніна.

Г. СМОЛІЧ.

СПРАВАЗДАЧА ОПЕРНАГА

Выступае салістка Н. Руднева.

Фота Ул. КРУКА.

Творчая справаздача опернай трупы Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР з цыкла мерапрыемстваў «Ад з'езда да з'езда» адбылася ў рэспубліканскім ДOME работнікаў мастацтваў.

Вёў вечар рэжысёр-пастаноўшчык, народны артыст рэспублікі С. Штэйні. Ён расказаў пра оперныя прэм'еры за мінулыя пяць гадоў, пра творчасць вядучых салістаў і знамянальныя падзеі ў жыцці калектыву.

У выкананні хору Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР прагучаў «Заклучны

хор» з оперы Ю. Семенякі «Новая зямля». Цёпла прымалі прысутныя на вечары выступленні народных артыстаў рэспублікі І. Шыкуновай і Я. Пятрова, народнага артыста РСФСР Э. Пелагайчанкі, заслужаных артыстаў рэспублікі Н. Казловай, Л. Колас, У. Экнадзісава, Ю. Бастрыкава, салістаў Н. Рудневой, В. Цішынай, М. Мурадзян і іншых. Гучалі ары з опер «Пінавая дама», «Вайна і мір», «Садко», «Рыгаледа», «Снягурчанка», «Казкі Гофмана».

П. ГАРДЗІЕНКА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Таццяна Мархель выконвае народныя песні. Справа — Уладзімір Пузыня.

Фота Ул. КРУКА.

Творчая сустрэча з заслужанай артысткай БССР Таццянай Мархель сабрала ў ДOME літаратараў і публіцыстаў яе таленту. Пра творчы шлях артысткі, яе выступленні на сцэне, здымкі ў кіно гаварылі на вечары галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа В. Мазынін і народны артыст БССР кінарэжысёр-пастаноўшчык В. Тураў. Былі выкананы ўрыўкі са спектакляў, у якіх прымае ўдзел Т. Мархель (разам з

ёй выступалі народны артыст БССР Т. Коштыс і артыст Г. Шыуратаў), паказаны эпизоды з фільмаў «Людзі на балоце», «Барвовая трава», «Матчыных напеваў уславін». Прагуча-

лі беларускія народныя песні — разам з Т. Мархель выступаў У. Пузыня, які іграў на старадаўніх беларускіх музычных інструментах.

А. УЛАДЗЕНКА.

Выступае Артур Вольскі.

Грамадскасць рэспублікі адзначыла 80-годдзе з дня нараджэння вядомага паэта, грамадскага дзеяча Андрэя Александровіча. Юбілею быў прысвечаны вечар, які адбыўся ў ДOME літаратараў. Пра жыццёвы і творчы шлях А. Александровіча, яго ўклад у развіццё беларускай літаратуры гаварыў вядучы вечара А. Вольскі.

З успамінамі пра А. Александровіча выступілі П. Кавалёў, І. Грамовіч, С. Шушкевіч,

Р. Няхай, доктар тэхнічных навук Н. Дарожнік, П. Пруднінаў. Прыгадваліся эпизоды, якія дазвалялі лепш убачыць і адчуць вобраз чалавеча, што стаў ля вытокаў беларускай савецкай літаратуры, нямала зрабіў на адлюстраванні ў ёй тэмы горада, рабочага класа, пісаў для дзяцей, займаўся перакладамі.

На вечары прысутнічала дачка пісьменніка Карына Андрэяўна.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

СУСТРЭЧА З ПАЛІТРАБОТНІКАМІ

Адбылася сустрэча палітработнікаў БВА з беларускімі пісьменнікамі Нілам Гілевічам і Васілём Быкавым. Ніл Гілевіч расказаў аб падрыхтоўцы публічнай арганізацыі рэспублікі да XXVII з'езда КПСС, да чарговых пісьменніцкіх з'ездаў, пра новыя кнігі на ваенна-патрыятычную тэму, прачытаў новыя вершы.

Васіль Быкаў адказаў на шматлікія пытанні аб творчасці сваіх калег Ю. Бондарова, В. Астаф'ева, Г. Банкіна, У. Багамолава, В. Кандрацьева, М. Коласа і іншых, падзяліўся ўласнымі творчымі планами.

Вёў сустрэчу пісьменнік, генерал-маёр Анатоль Сульцянаў.

Т. НІКІЦІНА.

Валянціна КОУТУН:

«Хацелася зрабіць кніжку шчырай...»

— Прысуджэнне Літаратурнай прэміі, якая носіць імя нашага выдатнага паэта, класіка літаратуры Аркадзя Аляксандравіча Куляшова, для мяне, безумоўна, вялікая радасць. Я перажываю пачуццё ўдзячнасці за высокую ацэнку маёй працы, але адначасова нараджаецца яшчэ і другое пачуццё — стражэйшай адказнасці за ўсё зробленае, за ўсё заўтрашняе. Што тычыцца задумы напісання кнігі «Метраном», дык яна, як і кожная новая кніга, з'яўляецца своеасаблівым працягам нашага духоўнага жыцця, нашай грамадзянскай мужнасці і бескампраміснасці.

Як паведамлялася ў мінулым нумары, прысуджаны чарговыя Літаратурныя прэміі імя Аркадзя Куляшова і імя Івана Мележа. Сёння мы даём слова новым лаўрэатам — паэтэсе Валянціне Коўтун і празаіку Аляксею Карпюку.

Пачыналася ж кніга «Метраном», па сутнасці, з паэмы «Выйду з сэрцам...», якая была напісана яшчэ ў 1982 годзе, ад узрушэння вялікім усенародным юбілеем — 100-годдзем з дня нараджэння Янкі Купалы. З цягам часу напісалася і лірыка. Але справа нават не ў жанрах і формах, а ў духоўным крэда творцы, у выказванні ім сваёй грамадзянскай пазіцыі, вызначэнні галоўных праблем сучаснасці, на якіх і хочацца засяродзіць увагу. Мне хацелася зрабіць кніжку «Метраном» шчырай, сучаснай.

Над чым працую зараз? Ужо даўно марыла напісаць празаічны твор пра нашу цудоўную паэтэсу-рэвалюцыянерку Алаізу Пашкевіч (Цётку), вобраз

якой для нашых сучаснікаў увогуле сімвалічны, глыбока нацыянальны і моцны сваёй рэвалюцыйнай скіраванасцю ў будучае. Цяпер завяршаю першую кнігу гэтай аповесці. Акрамя таго, працую над паэтыч-

Аляксей КАРПЮК:

«Старыя яблыні — не перасаджваюць...»

— Прысуджэнне прэміі стала для мяне неспадзеўкай. Прыехаў па творчых справах

наю нізкаю. Гэта — уражанні ад паездкі ў складзе савецкай дэлегацыі ў Італію, на Міжнародны фестываль паэзіі. Не хочацца адыходзіць і ад крытыкі. Есць задума напісаць артыкул вб творчасці такіх цікавых паэтаў, як Васіль Зуёнак і Рыгор Барадулін. Тут мяне цікавіць не толькі параўнанне ідэйна-тэматычных абсягаў і стыляў, але таксама і праблемы паэтычнага і рамесніцкага, сутнаскага і прахаднага ў літаратуры.

у Мінск, а тут вестка, якая, канечне ж, вельмі ўзрадавала. Ужо сам факт, што прысуджа-

КРЫТЫКА БІБЛІАГРАФІЯ

ВІЙШАЎ з друку апошні, дзесяты том Збору твораў народнага пісьменніка БССР лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа. Завершана справа, якой Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР аддаў больш за шэсць гадоў карпатлівай працы. Так, можна без перабільшання сказаць, што над гэтым выданнем працаваў увесь інстытут, бо ў той або іншай ступені да выдання спадчыны выдатнага пісьменніка меў дачыненне амаль кожны супрацоўнік гэтай навуковай установы. Кожны том зацікаўлена, ўсебакова абмяркоўваўся на пасяджэннях сектара тэксталагіі і сектара савецкай літаратуры, на пасяджэннях вучонага савета інстытута. У шырокім сэнсе выданне Збору твораў Івана Мележа — вынік працы не толькі Інстытута літаратуры. У яго падрыхтоўцы значную дапамогу аказвала літаратурная грамадскасць рэспублікі, вучоныя, пісьменнікі, выдаўцы.

Збор твораў Івана Мележа — значная з'ява ў культурным жыцці нашай рэспублікі. Чытачы атрымалі найбольш поўнае, навукова кампенсаванае выданне мастацкай, літаратурна-крытычнай, эпістальнай спадчыны вымагага ва ўсёй нашай краіне і далёка за яе межамі мастацка слова. Перад кожным, хто ўважліва, глыбока, грунтоўна пазнаёміцца з ёй, адкрываецца не толькі шырокі свет мележаўскай прозы, але і творчае аблічча Мележа-мастака, Мележа-чалавека, перад ім паўстануць неажыццёўленыя задумы, творчыя планы пісьменніка.

Выданне Збору твораў Івана Мележа з'явілася і новым этапам у дзейнасці Інстытута літаратуры, у прыватнасці, паслужыла магутным стымулам для далейшага развіцця практыкі і тэорыі беларускай тэксталагічнай навукі. Нездарма слова «ўпершыню» зноў і зноў гучала, калі праблемы выдання спадчыны І. Мележа яшчэ толькі пачыналі абмяркоўвацца ў інстытуце, гучыць яно і зараз, калі праца ўжо закончана. Інстытуту ўпершыню, пасля Збору твораў Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, К. Чорнага, патрэбна было падрыхтаваць выданне пісьменніка, які быў нашым сучаснікам, калі яшчэ не адышло ў мінулае ўсё тое, чым ён жыў. Здавалася б, гэта павінна было б дапамагчы ў працы тэксталагаў, — да іх паслуг не толькі архіўныя матэрыялы, але і дапамога з боку тых, хто добра ведаў І. Мележа: яго родных і блізкіх, сяброў, таварышаў па перу, усіх, з кім пісьменнік меў сяброўскія, службовыя, творчыя і іншыя сувязі. Аднак гэтая неаддаленасць ад надзея-

ных праблем літаратурнага жыцця вымагала ад усіх, хто быў далучаны да выдання быць выключна ўважлівымі і асцярожнымі ў дачыненні да таго, што занатоўвалася для сябе або пісалася ў разліку толькі на аднаго адрасата.

Упершыню ў практыцы беларускіх тэксталагаў да кожнага тома Збору твораў рыхтаваўся не толькі тэксталагічны і так

ранняй стадыі падрыхтоўкі Збору твораў І. Мележа, так і на ўсіх этапах працы над ім праробіла рэдакцыйная калегія, у якую напачатку ўваходзілі А. Адамовіч, Я. Брыль, У. Гніламёдаў, П. Дзюбайла, В. Каваленка, М. Мушыньскі, І. Навуменка, Л. Пятрова-Мележ, Ю. Пшыркоў, Б. Сачанка, пазней у яе склад увайшлі С. Андраюк, М. Тычына, А. Матрунэ-

штурхоўваліся яны ад самога матэрыялу, які дыктаваў ім штораз іншы спосаб кампенсавання, ацэнкі, асэнсавання. Тэксталагі паказалі выдатны прыклад не проста механічнай працы па скрупулёзнай зверцы шматлікіх розначытанняў (што таксама патрабавала вялікага цяпення, настойлівасці, уважлівасці), але і працы сапраўды навуковай, нават

рыхтоўка выдання — «справа для нашай літаратуры, культуры надзвычай важная, адказная». У прадмове — сціплы, пункцірны, але змястоўны агляд творчага шляху Івана Мележа, у якім раскрыта значэнне яго творчасці для нашай літаратуры. Яна — нібыта ключ да ўсяго дзесяцітомніка, багацце якога чытач толькі збіраецца адкрыць для сябе.

Знаёмства з усім матэрыялам, што сабраны ў дзесяцітомніку, робіць незабыўнае ўражанне. Творчае аблічча Івана Мележа раскрылася тут з надзвычайнай паўнатой і шматграннасцю. Мы прасочваем творчы шлях пісьменніка ад даваенных вершаў, з якіх ён пачынаў, да незавершаных накідаў працягу «Палескай хронікі» і ўрыўкаў з апавяданняў, п'ес, раманаў, да якіх ён толькі прымерваўся, а так і не напісаў. Сабраная разам, спадчына выдатнага празаіка нека па-асобаму ўзбудзіла адлюстроўвае тое, што ён паспеў зрабіць. Нават перачытваючы апавяданні, аповесці, п'есы, з якімі некалі ўжо адбылося першае знаёмства яшчэ пры жыцці пісьменніка і якія пасля з'яўлення «Мінскага напрамку» нека адышлі ў нашым чытацкім уяўленні на другі план, зараз успрымаеш зусім інакш. Кожны з гэтых твораў паказвае, якім неабсяжым быў духоўны свет Мележа, як многа ўбіраў ён у сябе! «Крымскія малюнкі», «Белыя вішні і яблыні» — гэта не проста лірычныя замалёўкі, апісанні прыроды, гэта гімн жыццю. «Гісторыя парсюка» — твор, які мог бы адкрыць яшчэ адну, новую грань таленту Мележа, — сацыяльную. «Булкі», «Ноч без зор» — нібы атожылі ад вайнавай тэмы ў творчасці Мележа, або парасткі новага вялікага твора.

Іван Мележ пісаў у «Жыццёвых клопатах»: «Даўно мару ўзяцца за кнігу аб сваім пакаленні, аб сваіх аднагодках — школьніках прадаваенных год, дачасных салдатах і цяперашніх працаўніках... даўно-даўно рукі цягнуцца пераказаць на паперы народжаныя ў сэрцы апавяданні, замалёўкі, падзяліцца з чытачом думкамі аб літаратуры, аб жыцці, няспынным, неўціханым, цудоўным».

Гэтыя словы былі напісаны ў 1962 годзе, і пісьменнік спадзяваўся яшчэ многае зрабіць. У яго архіве захаваліся накіды апавяданняў, п'ес, рамана «Лепшыя гадзі жыцця». З дзённікавых запісаў, якія Іван Мележ вёў у апошнія гады жыцця (яны змешчаны ў 9-м томе), даведваемся і пра шмат якіх іншых задумках. «Напісаць — пра «Намесніка» на калгасным матэрыяле», «Напісаць апавяданне (апавесць) «Апошняя паездка», «Напісаць пра сучасную сям'ю», «Заха-

ХАРАКТВО ПРАСТАТЫ

Да выхаду ў свет Збору твораў Івана МЕЛЕЖА

званы рэальны, але і гісторыка-літаратурны каментарый, які разлічаны на самую шырокую чытацкую аўдыторыю. Ён дапамагае лепш асэнсаваць матэрыял, змешчаны ў томе, дазваляе, не звяртаючыся да спецыяльных выданняў, тут жа, прачытаўшы тэкст, атрымаць звесткі аб тым, як ствараўся той ці іншы твор, якое месца займае ён у мастацкай спадчыне пісьменніка. Гэта, бяспрэчна, будзе садзейнічаць больш шырокай папулярнасці твораў І. Мележа, далучэнню да яго мастацкіх скарбаў тых, хто звярнуўся да творчасці пісьменніка перш за ўсё як чытач. Для тых жа, хто жадае больш глыбока і поўна асэнсаваць усё тое, што спадарожнічала стварэнню пэўнага мастацкага твора, гісторыка-літаратурны каментарый паслужыць тым зыходным пунктам, з якога пачнецца знаёмства са змешчанымі ў кожным томе варыянтамі, рэдакцыямі і каментарыямі тэксталагаў да іх. Аўтарамі гісторыка-літаратурных каментарыяў да кожнага тома сталі вопытныя даследчыкі творчасці І. Мележа, спецыялісты па пэўных жанрах літаратуры — А. Адамовіч, С. Андраюк, А. Лаўшук, А. Лысенка, М. Тычына, А. Яскевіч. Да асобных тамоў літаратурны каментарый пісалі тэксталагі, якія рыхтавалі матэрыял.

Упершыню быў падрыхтаваны для Збору твораў летапіс жыцця і творчасці пісьменніка. Ён рабіўся загадзя, рыхтаваўся адначасова з працай па зборы матэрыялаў да кожнага тома.

Вялікую работу як на самай

нак. Рэдакцыя супольна вырашала спрэчныя пытанні, аказвала пастаянную дапамогу тым, хто непасрэдна працаваў над пэўнымі томам.

Падрыхтоўка Збору твораў І. Мележа стала добрай школай для тэксталагаў Інстытута літаратуры. Уласна кажучы, з гэтай працы пачалася дзейнасць сектара тэксталагіі. Да 1979 года ў інстытуце такога сектара не было, існавала невялікая тэксталагічная група пры сектары дакастрычніцкай літаратуры, якім кіраваў доктар філалагічных навук, прафесар Ю. Пшыркоў. Новы сектар узначаліў вядомы вучоны, доктар філалагічных навук М. Мушыньскі, які ўжо меў вопыт тэксталага. Яго найпершым клопатам было якасна палепшыць тэксталагічную падрыхтоўку выданняў беларускай літаратурнай спадчыны, якую даручана ажыццяўляць інстытуту, узяўшы яе на новую ступень. Сектар папоўніўся маладымі даследчыкамі, якія ўключыліся ў працу разам са спартыкаванымі тэксталагамі, што мелі вопыт, назапашаны ў працэсе работы над Зборамі твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага. Усе яны разам вучыліся ў тэксталагаў Масквы, Ленінграда, аналізавалі новыя тамы Збору твораў, падрыхтаваных імі, кожную новую працу па тэксталагіі. Гэта не магло не даць добрых вынікаў. Кожны, хто знаёміцца зараз са змешчанымі ў Зборы твораў каментарыямі, можа заўважыць, наколькі нестандартна, нешаблонна падыходзілі да кожнага тома яго складальнікі, які ад-

творчай. Навуковая каштоўнасць праробленай работы па асэнсаванні розначытанняў, першапачатковых варыянтаў, рукапісных, часопісных і іншых рэдакцый твора выяўляецца перш за ўсё ў тым, што ў выніку яе пашырыліся, відавочналіся ранейшыя ўяўленні аб творчасці І. Мележа, больш поўна раскрыліся творчыя гісторыі яго раманаў, працэс станаўлення яго як мастака.

Навуковая каштоўнасць новага Збору твораў Івана Мележа ў больш шырокім кантэксце заключаецца ў тым, што ў ім упершыню сабраны, па сутнасці, усё, што напісана пісьменнікам, і не толькі сабраны, але і надзвычай уважліва выверана, удакладнена. У выданні прадстаўлены тэксты, якія найбольш поўна адпавядаюць творчай волі аўтара. Выяўлены і папраўлены рознага роду недакладнасці, памылкі. Удакладнены даты напісання, крыніцы і час першай публікацыі шэрагу мастацкіх твораў, артыкулаў. Вялікая работа была прароблена і ў тым кірунку, каб даць чытачу новыя звесткі, глумачыць многіх прозвішчаў, паняццяў, гістарычных назваў і іншых акалічнасцей, якія могуць аказацца няяснымі.

Збор твораў І. Мележа ў дзесяці тамях значна больш поўны, чым апошнія прыжыццёвае выданне Збору твораў, якое складалася з шасці тамоў. Адкрывае новае выданне прадмова А. Адамовіча «Характвы прастаты (Урок творчасці Івана Мележа)». Ацэньваючы ўвесь той багаты матэрыял, які ўваходзіць у дзесяцітомнік, А. Адамовіч адзначае, што пад-

на прэмія, якая носіць імя таго выдатнага пісьменніка, якім быў Іван Паўлавіч Мележ, прымушае пісаць лепш. Гэта і буду старацца рабіць, каб апраўдаць давер.

У «Сучасным канфлікце» мне хацелася — маю на ўвазе апо-

весць — заглыбіцца ў характары людзей, якія, здавалася б, маюць усе падставы лічыць сябе шчаслівымі. Інтэлігентная сям'я, у абодвух — цікавая работа. Але ж у жыцці кожнага чалавека бываюць моманты, якія спачатку праходзяць незаўважна, пасля чаго ў звычайным укладзе з'яўляецца быццам нейкая трэшчына. Непрыкметна парушаецца сама гармонія ва ўзаемаадносінах, а гэта можа прывесці — і прыводзіць — да сямейнай драмы, калі ўжо цяжка нешта перайначыць. Сучасная тэма дае кожнаму пісьменніку магчымасць убачыць жыццё ва ўсёй яго шматграннасці і складанасці, а гэта шырокая прастора для мастакоўскага даследавання.

Скончыў раман «Карані», зараз працягваю дапрацоўваць паасобныя мясціны. Захацелася раскажаць пра тых старых, каго дзеці сёння адрываюць ад зямлі, вязуць у гарадскія кватэры. Чалавек па сутнасці становіцца непрыкаяным. Здараецца ня-

рэдка і так, што ён як быццам нікому і не патрэбны. Прадзена ў вёсцы хата, каб сабраць грошы на «Жыгулі» ці на дачу, і вось чалавек, які ўсё сваё доўгае жыццё працаваў на зямлі, трапляе на асфальт. Карані яго падарваны, ён не ведае, што рабіць і як жыць у нязвыклых для яго ўмовах.

Сёй-той лёгка забывае простую ісціну, што старыя яблыні — не перасаджваюць. Інакш дрэва не выжыве. Так і чалавек, які пазбаўлены трывалай для яго глебы.

Абыходзіць увагай усе гэтыя праблемы проста нельга. Пісьменнік не мае права замоўчваць іх, бо працэс такога перасялення працягваецца, усё больш старых пераязджаюць у горад, а адсюль і канфлікты, якія патрабуюць свайго вырашэння. Наколькі мне гэта ўдалося, скажуць чытачы, калі пазнаёмяцца з раманам.

Інтэрв'ю ўзяў
А. ВІШНЕЎСКІ.

целася напісаць «Паход» пра той паход, пра дарогі, горныя рэчкі, Чэрэмош і чаканне вайны — такія запісы сустракаюцца на старонках дзённіка. Іван Мележ меў невыварпальны запас тэм, сюжэтаў, задум, яму так хацелася напісаць і пра мінулае, і пра сучаснасць, падзяліцца ўсім, што прайшло праз яго сэрца. Але доўгі час яго ўвага была аддадзена творам, праца над якімі доўжылася, можна сказаць, да апошніх дзён яго жыцця.

Той, хто будзе знаёміцца з «Мінскім напрамкам» па Збору твораў і прычытае не толькі раман, але і каментары да яго, зможа асэнсаваць, колькі працы было ўкладзена ў гэты твор, які патрабавальна ставіўся да яго аўтар.

Гісторыка-літаратурны каментарый С. Андраюка да рамана паказвае месца і значэнне гэтага твора ў развіцці таленту І. Мележа. Асабліва цікавыя разважанні С. Андраюка аб тым, «што прымушала Мележа зноў і зноў дапрацоўваць гэты твор». Даследчык пераканаўча даводзіць, што «галоўная прычына пастаяннага імкнення ўдасканаліваць раман «Мінскі напрамак» крыецца ў самім аўтары, а не ў адносінах да твораў чытача і пісьменніцкай грамадскасці, не ў змене літаратурных ці грамадскіх абставін. Вялікая мастакоўская патрабавальнасць, самакрытычнасць, адказнасць перад чытачом і перад абраным аб'ектам раманага даследавання, укладзеная праца, сіла не давалі спакою пісьменніку, прымушалі яшчэ і яшчэ раз правіць, удаканальваць зробленае, даводзіць да ўзроўню вышэйшага. Іншыя моманты толькі ўзмацнялі ўнутранае аўтарскае імкненне».

А тэксталагічны каментарый Л. Мазанік да трэцяга, А. Атаевай і Э. Золавай — да чацвёртага тома, дзе змешчаны «Мінскі напрамак», дадуць чытачу ўяўленне аб тым, як ствараўся і перапрацоўваўся раман. Каментарый гэтыя — асабліва і з'явіліся яны ў выніку надзвычай уважлівай, карпатлівай зверкі шматлікіх рэчышчаў у розных выданнях рамана, яго часопісных публікацыях, у рукапісных і карэктурных праўках.

«Палеская хроніка»... Галоўны твор Івана Мележа, адзначаны Ленінскай прэміяй. Гартаеш яго і не можаш страмацца, каб яшчэ раз не перачытаць асобныя старонкі, што так палюбіліся яшчэ з першага, даўняга знаёмства з раманам. Прыгадвалася, з якім неярпеннем чакаўся кожны новы нумар «Польмя», дзе друкаваліся «Людзі на балоце», як хацелася зноў сустрэцца з кура-неўцамі, Васілём, Ганнай, даве-

дацца, што будзе далей. Потым новая сустрэча з імі ў «Подыху навальніцы» і зноў чаканне працягу.

Аб тым, што збіраўся напісаць выдатны празаік у наступных кнігах з цыкла «Палеская хроніка», стала вядома, калі быў разабраны яго архіў, запісныя кніжкі, у якіх занатаваны планы новых раздзелаў, асобныя накіды, сцэны. Усё гэта змешчана ў сёмым томе Збору твораў пісьменніка. Чытачы змогуць даведацца, што аўтар меў намер правесці сваіх герояў праз выпрабаванні Вялікай Айчыннай вайны, паказаць іх жыццё ў гады аднаўлення. У каментарыях А. Адамовіча запісы Івана Мележа асэнсоўваюцца з пункту гледжання таго, якім чынам складваўся б далей сюжэт рамана «Завей, снежань», што выйшла б на прырэні плав у наступным рамане. «...Пераход да кожнага новага рамана, — піша А. Адамовіч, — азначаў і новы акцэнт — на тым з герояў, праз каго аўтарская ідэя і сам подых часу магл б выявіцца найбольш поўна і моцна». І далей: «...Мележ бачыў працяг жыцця, лёс сваіх герояў у часе. Там, дзе не Башлыкову ўжо (і тым больш не Апейку) стаяць у цэнтры падзей (і магчымага будучага рамана), а можа, Дубадзелу з Харчавым. А хутчэй за ўсё — зноў Васілю. І зноў жа — Ганне (доля жанчыны, жонкі — маці, пакутніцы). Бо яны — народ, і яны застаюцца».

У апошніх тамах сабраны надзвычай цікавыя матэрыялы пра Мележа — пісьменніка, грамадзяніна, чалавека. Вось «Жыццёвыя клопаты» — падрыхтаваная Іванам Мележам і ў свой час выдадзеная ім асобнай кнігай пісьменніцкая публіцыстыка — рэцэнзіі, выступленні, інтэрв'ю. Складальнікі не парушылі апошняй аўтарскай волі і ўсе публіцыстычныя творы, што не ўвайшлі ў «Жыццёвыя клопаты», а таксама напісанае пазней змясцілі асобна, у наступным томе. У «Жыццёвых клопатах», як піша ў каментарыі да тома А. Яскевіч, «...паўстае другі і, можа, найбольш у творчым плане цікавы Мележ, чым той, якога мы ведалі ў жыццёвай абдызненасці. Гэта Мележ «унутраны», засяроджаны ў сваёй пісьменніцкай «лабараторыі», увесь у творчым неспакоі і адвечным пісьменніцкім пакутанні над словам».

Апошняе, што паспеў апрацаваць і аддаць у друк Іван Мележ — ваенныя дзённікі, названыя ім «Першая кніга». У тым жа томе — дзённікі, запісныя кніжкі, якія захоўваліся ў архіве пісьменніка. У іх не про-

ста рэгістрацыя падзей, а многа каштоўнейшых звестак, думак, якія так выдатна сведчаць пра жыццё Івана Мележа, пра яго творчасць. Тут і занатоўкі сюжэтаў, якія так і не былі выкарыстаны, і думкі аб літаратуры, аб жыцці. Працягваючы іх, яскрава ўяўляеш, наколькі напружана працаваў пісьменнік, як адказна адносіўся ён да напісанага. Вось як быццам адценне задаволенасці: «Здаецца, я недарэмна жыў і пакутаваў у літаратуры». Але праз колькі радкоў: «Адчуваю незадавальненне зробленым. Цяжка пісаць гэта. І пісаць цяжка, і кінуць не магу. Не магу спыніцца на дарозе. Як падарожны, што стаіць у цэламі і душой, а павінен брацца далей».

Іван Мележ пісаў у дзённіках і аб тым, што непакоіла яго ў жыцці, што прымушала хвалявацца. Ён жыў адным жыццём з усім светам, перажываў нават за тое, што, як быццам, яго не магло, не павіна было хваляваць.

А вось запіс, які мог бы здацца няспільным, калі б не ведаць, што рабіўся ён толькі для сябе: «Становіцца ў СП складанае і блытанае. І гэта мяне трымае пры ім. Хтосьці павінен вяртаваць здаровае, таленавітае, няцвёрдае».

Нямала давялося для гэтага зрабіць. І цяпер даводзіцца».

Іван Мележ змагаўся за дабрыву, справядлівасць не толькі ў сваіх творах, але і ў жыцці. Аб гэтым сведчаць яго лісты, ашчадна сабраныя Л. Мазанік спецыяльна для Збору твораў. «Эпісталаярная спадчына І. Мележа, — адзначае Л. Мазанік, — па свайму зместу, стылю, па мастацкіх сродках, інтанацыйных адценнях можа разглядацца як асобны літаратурны жанр у яго творчасці. Некаторыя лісты — гэта сапраўдная мастацкая проза — ім уласціва глыбокая змястоўнасць, высокі пафас сацыяльнасці, грамадзянская заклапочанасць, нярэдка кампазіцыйная цэласнасць малюнка лаканізм, выразнасць слова, паэтычнасць».

Лісты пісьменніка, які і дзённікі, даюць магчымасць прасачыць ягоны жыццёвы шлях з усімі асаблівага пункту погляду — як бы ўбачыць, якімі клопатамі ён жыў, якім быў сярод людзей.

Дзесяцітомнік увабраў у сябе амаль усё, што было створана пісьменнікам. Выданне яго адкрыла магчымасць для глыбокага знаёмства, вывучэння і асэнсавання творчай спадчыны аднаго з лепшых, аднаго з таленавіцейшых нашых пісьменнікаў.

Міхась КЕНЬКА.

З ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Серафіма БЕСТАВА

МАТУЛІ.

Хай твае далі ясняцца,
Не гаснуць вачэй тваіх промні.
Помню цябе за прасніцай
І за кроснамі помню.

Лёсу майго паслуга,
Бо ты ўсе гады са мною.
Помню цябе за плугам,
Помню цябе з касою.

Слязу ўдовіну горкую
Тапіла ў вадзе сцюдзёнай.
Дні асвятляюць зоркі
На сыноўскіх пагонах.

Ночы твае бяссонныя
Прапахлі наскрозе валідолам...
Адно, чаго я не помню,
Каб ты кляла сваю долю.

Дняпроўскую хвалю прасіла
У хвіліну адчаю, няўдач.
Ты дай мне такую сілу,
Ніхто каб не чуў мой плач.

Шаптала дняпроўская хваля:
«Падумаў хвілінай гарачай
Пра ўсіх, што вайна забрала,—
Здрабнеюць твае няўдачы».

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Полацк. Зімовы эцюд

Калі над Полацкам зіма
Засцеліць снежныя абрусы,
Нібы гісторыя сама
Плыве над краем беларускім.

Тады Сафійскіх вежаў рух
Як белых рук над белым

Кладзецца ценямі на брук
І працінае дрэваў голле.

Тады ласіныя сляды
Як вязь скарынаўскіх

І ў сэрцы ўстрапянуцца словы,
Што не згасаюць праз гады.

І забарвее неба край,
І сонца на ўзыход памкнецца.
І сувязь зноў не перарвецца:
Сафійка-Полацк — родны край.

Гравюра

Рыпне жарства пад нагой.
Падмарозіла.
Голья вербы. На лодцы замок.
Ціхае неба і ціхае возера
У светлай самоце перад зімой.

Ціхае неба і ціхае возера,
голья вербы на ўскрайку

Быццам гравюру з маўкліваю
шчыра Радзіма на памяць

Колькі ж пакут у бяссонных
гадзінах,
колькі ж памылак прайшло
праз гады,
каб зразумець, што васьм гэта
— адзінае,
гэта адзінае, што назаўжды.

САВЕЦКАЕ КІНО—ПРАЦОЎНЫМ

XXVII з'ездз КПСС прысвячаецца Усесаюзнаму кінафестывалю «Савецкае кіно — працоўным калектывам». Урачыстае адкрыццё яго адбылося ў мінскім кінатэатры «Кастрычнік» прэм'ерай фільма-лаўрэата міжнародных кінафестывалаў «Ідзі і глядзі». Супрацоўнікі Мінскага навукова-даследчага прыборабудавальнага інстытута, а таксама іншыя гледачы мелі магчымасць сустрэцца з адным з аўтараў сцэнарыя, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР пісьменнікам А. Адамовічам, іншымі членамі творчай групы.

У фазе кінатэатра экспанавалася выстаўка графічных лістоў Г. Паллаўскага «Чытаючы Алеса Адамовіча», выступалі калектывы мастацкай самадзейнасці.

У рамках фестывалю на працягу двух дзён у беларускай сталіцы праходзіла перад'езддўская справаздача кінастудыі «Беларусьфільм». У кінатэат-

Міхась ГУБЕРНАТАРАЎ

Лузганцы даспелі, вочы

цешаць
Так, як і ў дзіцячыя гады,
Залатой чаканкаю арэшны
Захапляцца буду я заўжды.

Вось яны пад ліўні, навальніцы
Падстаўляюць кожны свой

арэх.
На падмогу клічуць бліскавіцы,
Каб знайсці ў арэшу тым агрэх.

А як сонца лузганцы
даспеліць,
Укладзе ў іх лес вясёлы звон,
Барвамі арэшны надзеіць
Вогненная восень за іх плён.

На вятрах распяты, нібы

грэшнік,
Але ж рады за свае дары,
Будзе доўга стомлены арэшнік
Залаціцца вогненна ў бары.

Зінаіда МІНЧАНКА

У Дзень Перамогі

У хаце ўжо рэха жыве
палахлівае,
Бо сорок гадоў, як бабуля
адна...

На фотаздымку такія
шчаслівыя,
Такія вясёлыя Ён і Яна.

Я радасна ўскочыла ў бабчыну
хату
І сонечны зайчык ускочыў
за мной.

«З Днём Перамогі, бабуля,
са святам,
Табе падарунак, былой
сувязной...»

І бабцы працягваю светлыя
кеткі.
Запахла ёй, мабыць, далёкай
вясной.

І згадкі-ўспаміны ізноў
неўпрыкметку
Прыйшлі, падступілі бядой і
віной.

І мне штось нібы затумніла
вочы.

У сэрцы знаёма заняла віна
За доўгія бабчыны ўдовіны
ночы,

За працу яе ад цямна да
цямна.

За тое, што з хаты яе
сіратлівае,
Ніколі не выйдзе дзядуля
услед...

На фотаздымку — такія
шчаслівыя

І маладыя — бабуля і дзед...

Былога адчайны вецер
Мне наўздагон нясецца.
Былога агеньчыкі свецяць,
Клічуць зайсці, пагрэцца.

Клічуць яны няменна,
Тварам да іх павярнуся,
Гляну туды задумна,
Толькі да іх не вярнуся.

І будуць былога твары
Следам ісці за мною.
І быццам маленькі літарык,
Слаба свяціць за спіною.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За поспехі ў развіцці беларускага тэатральнага мастацтва, актыўную навуковую, педагогічную і грамадскую работу і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў загадчыка сэнтара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларускай ССР НЯФЕДА Уладзіміра Іванавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Мікола МЯТЛІЦКІ

На далонях — сонца нясу...

Устае агромністы шар,
Выкрасае з цемры красу,
Аздабляе свету абшар,
Асвятляе расу і слязу.
Ціха, зябка сонца ступае,
Промні сыпле—раса высыхае.
Ды на вострай грані ляза,
Зайрэдзёўшы, не сохне сляза.
У праменістай сонечнай лаве
Чуйна ўздрыгнуць на вях Зямлі
Слёзы тых,

хто у майскай славе

Гэтымір на зямлі здабылі,
Не пагасне ў зямлі на вейцы
Перамогі скупая сляза.
Свет трывожны, віхурна-вейны,
Свет на вострай грані ляза.
Не паўсюды ў свеце спакойна,
Белым крыллем б'юць галубы.
Загарэцца ў праведных войнах,
Горна спее сляза барацьбы.
Над зыбучым долам магілы
Свет раскуцы вытра слязу.
Расступаецца морак пахілы...

На далонях — сонца нясу.

— Вы пад небам, як рыбы

пад лёдам,
Стагоддзаяў зямных скупы запавет.
У зорныя вышы імкне

самаходам,
Голасна клічам на цэлы Сусвет:

— Шукаем разумных братоў!
Дзе яны?!

Тых адшукаць бы, хто
вокам староннім
Гляне сягоння на клопат зямны,
Нас ад пагрознай бяды абароніць.

Прагне сенсаций ядзерны свет,
Чорнае смерці спеліць насенне.
Клюгае смерць насамі ракет.
Крыламі ракет шугае збавенне:

— Шукаем разумных братоў!

Імгненне

Адносна ўсё...
Злілося ў міг адзін —
Туга мярлін і веселасць радзін,
Жалоба-старасць,
песня-маладосць.
Яго, імгнення толькі, дастаткова,
Каб азірнуць жыццё,
сказаць на нова:

Імгненна ўсё,
Усё ў імгненні ёсці!

Яно уладна, чуйнае, ўзышло
У абсяжных межах гэтае планеты.
Сышліся ў ім ўсяго жыцця
прыкметы,
Крыжэе шаблі ў ім Дабро і Зло.
Калі ж пашырыць цесны
круг зямны

Да вышніх зор,
не чуючы ўтраплення,—
Зірне Сусвет адноснасцю імгнення
Тае ж зямной, спазнае цаны.
Імгненне толькі...
Смерць і нараджэнне...

Сафійка

Сілы хапіла — з днішча Дзвіны
Валун падняць
(Боце... памазі... Барысу...)
І падкаціць да таёй сцяны,
Цавёрда рукою падвесці рысу
Святых і грэшнікаў жыцію.

Толькі, як белага лебедзя шыя
Свабода —
Сафійка,
Сафія...
Язычнікам перад ёй стаю.
На ўзбоччы прагрэсу,

за сцяной,
Адмежаваны ад войнаў тлуму
Гоясам —
Абмялелай Дзвіной,
Як полавец-вой, думаю думу.
Граеш зіхотна. Увесь са святла
Твой старажытны воблік каменны.
З бакоў чатырох —

спрутам зла,
Гісторыя, вадзі, уззяла
Гэтыя цнотна-белыя сцены.
Колькі на іх пырскаў крыві!
Гэта не цэглы чырвонай кладка,—
Гэта вялікай мукі, любві
Позірк

у бок нашчадка.
Дзеян мітульга, дзей калёўрот.
Доўга смyleлі тае руіны.
Беглі князі,
заставаўся народ.
Памяці голас былінны.

Плодная восень — воз
па драбіны —
Коціцца вулкай сляла.
Кіне на рукі і на маршчыны
Промень апошні святла.

Воз той пабачу — сэрца заные.
Вёскі быліннае лёс:

Рукі азяблыя, рукі старыя
Грузяць з адышкаю воз.

Будзе калоцца пожня, як доля.
У грыве — істужка зары.
Ранняя восень...
Позняя поля
Вёска разгрузіць дары.

З далёкіх вёрст,
Блукаючы па свету,
Вітаючы зямныя гарады,
У хату, што пад вербамі, заеду,
А потым — прыблужаю на клады.
Прымчуць траву нахаджаныя ногі
На сцэжках тых, дзе

шчасце адгуло.
Нясу цяжар нязбытнае трывогі
Праз вёрсты свету

ў гэтае сяло.
Здарожанаму, памяць дорыць
сілы.

Не абыду твой сум, Палесся кут.
З дарог зямных да

матчынай магілы
Пяшком іду,
бо сонца — села тут!
Кладоў глухіх працяжна

рыгне брама,
Аброніць ранне крапліну дажджу.
Я крокам з таёй магілай, мама,
Здарожаны, шырокі свет вяжу.
Над цішаю панурай, неспакойны,
Кальша ён здзічылы травастой.
Драбнеюць беды ў ім,
цішаюць войны
Над гэтаю магільнаю плітой.
Якая ціш... Пагодна сонца свеціць.
Бы ўся Зямля — вось гэтыя клады.
Ты не гукеш цэлы свет сюды!
Ты кажаш сэрцу, родная: у свеце,
Паглянь, ані хмурыначкі бяды...

Ветэрану

Мільгаюць цені па вадзе,
Гушкае Днепр адбіткі зор.
А памяць ваша раскладзе
На стромае вогнішча-касцёр.
І ціха-ціха прыпадзе

Да гэтых стoenых віроў,
Мільгаюць цені па вадзе —
Праходзяць зданямі сяброў.

І зоркі — іскры ад кастроў —
Забеляць неба абалонь.

Вы пагукаеце сяброў
І падварушыце агонь.
Вайны і памяці касцёр

На стромым беразе Дняпра.
Сябры вяртаюцца з-пад зор
Трывожна-ціха, як зары.

Яны, палёпшыя, прыйшлі
(Касцёр, як памяць, варушы!)
На покліч гэтае зямлі,
На покліч вашае душы.

Іх цень растайны мільгане —
У цішыню, у вышыню.
Як цёпла мне, як светла мне
Стаяць ля вашага агню.

ТУРЛАЧКА расплылася на гняздзе, і я бачыў толькі яе маленькую плоскую, як у вужака, галоўку і спіну. Галоўка і шыя былі шэрыя, з блакітнаватымі пёркамі, спіна светла-бурая. Другая турлачка сядзела побач на галінцы, выпнуўшы круглае ружаватае валдэ. Яна часта і падазрона крывіла набок галоўку, і я баяўся, каб не заўважыла мяне за купінаю, ад якой зусім блізка да гнязда, толькі пераступіць сцежку. Турлачка супакойвалася і лёгенька клявала ў даюбу сваю сяброўку на гняздзе, ласкава турчала: тур-ррр, тур-ррр.

Потым адлятала, хвілін дзесяць яе не было, зноў прылятала, садзілася каля гнязда і пачынала кляваць сяброўку, прыпяваючы: тур-ррр, тур-ррр. Цуд, ды і толькі: адна турлачка клюе другую і прыпявае.

Я знайшоў гняздо турлачак (так называюць у нас дзікіх галубоў) зусім выпадкова: надраўшы цэлую ношчу лазы, я ішоў па сцэжцы ўскрай балота і наткнуўся позіркам на елку. Быць не можа, каб гэту высокую густую елку сярод алейшын не аблюбавала якая-небудзь птушка. І не памыліўся: на ёй і праўда было гняздо — з тонкіх сухіх галінак, так рэдка пакладзеных на сукні, што праз іх прасвечвалася неба, на той час яснае, аж белаватае. Чыё гэта? Я асцярожна палез на елку, ды ўсё роўна яна гайдалася, і на галаву мне сыпаліся рудыя бліскучыя шыпулькі; лапкі калолі твар і рукі, але я мужна трымаў, не тузаўся: баяўся, што парушу гняздо.

Заглянуў у гняздо зверху: там ляжала толькі адно яйка — белае, як курынае, і крышчу большае, чым у шпака. Я не ведаў, чыё гэта яйка. Пэўна, не сарочына і не вароніна, у іх гнёзды не такія, і яйкі блакітнаватыя, у карычневых плямках.

Саскочыў з елкі, паддаў на плечы вязанку лазы; трохі адшоўшыся, стаў чакачы: можа, прыляціць птушка, тады пазнаю, што за яна. Было ціха і душна. Адно гулі-басі! ў кусце пала-ска бы чмялі, падвешваліся да ліловых дробненькіх званкоў, ды непадалёк, на левым плячо, чулася тужлівае зязюльчына «ку-ку».

«Але ж чакай, і цябе ўсё роўна прысачу, — прыгразіў я невядомай птушцы і выйшаў з-за куста. — Калі-небудзь іншым разам. А цяпер няма мне часу цікаваць за табою...»

Сонца стаяла ўжо высокая, акурат на макаўцы неба, няшчадна смаліла; хоць і не было ветру, ды лісце на вольхах варушылася, і з яго выступала клейкая, як мёд, раса. Сама што сохнуць лазе.

Я ўзышоў на пагорысты, зарослы чальчаком край балота, далей пачынаўся выган, а за ім — вёска. Яна была добра відаць адсюль, і я пашукаў вачыма сваю хату. Яе апрымечвала высокая ліпіна, вясною і пад восень цёмная, як закураная ўсё роўна, а цяпер — жоўтая; цвіла. Хата далёк выглядала няўклуднаю і нізенькаю, бы лязна, і комін тырчыць чырвоным абгрызеным алоўкам.

Я раструсіў па траве лазу. Памацаў туу, што прынёс раниаю: яна ўжо прывяла, знутры пачырванела і скруцілася ў тонкія тугія трубка. Але ўсё роўна яшчэ сырая, магазіншчык такую не прымае, бярэ толькі туую, якая хрусьціць, ламаецца, бы макароніны, тады плаціць дзесяць капеек за кілаграм.

Зіркнуў яшчэ раз на хату — вельмі хацелася есці, — але зноў павярнуў да балота. Тужэй падціснуў рэмень, штаны да калені былі заляпаны гразёю і ўсыпаны ваўчкамі. Не ўтрымаў, выніў з кішэні кавалак праснака і драбок цукру, што засталіся ад снедання; пакруціў у руках праснак, пашчыпаў і, не саўладаўшы з сабою, з'еў. У канаве, расхінуўшы зялёную бліскучую раску, папіў прыгаршчамі вады. Вада пахла тванню, і ў ёй плавалі маленькія і рудыя, бы мак, «мікробы».

У лазу я хадзіў мала не кожны дзень. Драць лазу таксама трэба ўмець. Няўмека і ногці абламае, і пальцы збівае, а то, глядзі, і па твары чмыхне каторая галіна. Я навуку гэту, здаецца, спасціг няблага. Зашываўся ў куст, выглядаў адросткі, атожылікі — зусім зялёныя, кволыя не чапаў, няхай яшчэ падрасціць; выбіраў спельня, гонкія, таўшчынёю з чапялішнік. У самым разгалінаванні аддзіраў бакавы парастак, тады ўспорваў кару вакол ствала і злупліваў яе мехам, кідаў на зямлю; калі пры камлі заставаліся паскі, адрываў іх таксама. Голья ствалы былі гладзенькія, слізкія і блішчалі, былі корань аеру,

Уладзімір МАЗГО

Чуеш...

Чуеш: у вокны
У цёмным пакоі
Б'ецца трывогі
Крыло, трапяткое.

Векі не звесці
Да рання — не спіцца.
Сэрца грукоча,
Нібыта званіца.

Чуюць ратаі
І чуюць паэты:
Б'ецца — у сэрцы
Трывога планеты...

Фенікс

Не раз дашчэнтну нішчыў

Цябе
Вайны касцёр,
А ты над папалішчам
Зноў крылы распасцёр.
Трапечачца, жаўронкам
Разгойданы блакіт.
Вучыўся па старонках
Мемарыяльных пліт
Чытаць я:

— Ве-чна-я сла-ва
Ге-ро-ямі..
1 — абеліск над гарою.
1 — ў пераліку імён —
Рэха апаленых дзён...

2
Нам стала тая кніга —
Падручнікам жыцця.
Наскрозь стралой Нямігі
Твой боль мяне працяў.
На досвітку зноў юны,
Адроджаны са тла, —
Кранеш нямыя струны
Дрыготкага святла.
І заспяваюць гуслі:
— Ой ляцелі гусі

Ды з-пад Беларусі...
Не раз дашчэнтну нішчыў
Цябе

Вайны касцёр...
Мой край над папалішчам
Зноў крылы распасцёр.

Зажынкi

О, непаўторнасць той
хвіліны!
Ты — і бурштынавы абшар.

І зерняпад:
Струмень няспынны,
Ярчэй за сонечны пажар.

На залатым жытнёвым фоне
Галоўкі каласоў тугіх
На хлеббаробскія далоні
Кладуцца, прагнучы вагі.

У цытадэлі

Разрэзалі
Змрок ночы
Пражэктараў нажніцы...
Гамоняць — вочы ў вочы —
У Брэсце камяніцы.
Кладуць салдаты краскі
Удзячна
Да граніту
І падстаўляюць каскі
Святальнаму блакіту.

Вучэбная трывога
Сягоння не для нас.
Пагоны радавога
Здымаю.
— У запасі!..

Цягнік бяжыць паволі,
Зялёны ад вясны.
Але не быць ніколі
У жыцці мне — запасным.

Кляновы ліст,
Як сынава далонь,
Мне на плячо
Апусціцца дрыготка.
І нас прычаліць

які вырвалі ў сажалцы і елі мы, дзеці. Як і шмат што іншае з расліннасці — бубкі і пупышкі з ліпы, кашку з сасны, дзікі часнок, званкі, укінуўшы ў іх некалькі сунічын, «ладачкі» — няспелае насенне вулічнай бярозкі, ягады крушыны, якія няправільна называлі воўчымі ягадамі, не кажучы ўжо пра мышыны гаршак, шчаўе, кісліцу... О, салодкае, кіслае і горкае наша вясковае дзяцінства!

Лазовых зараснікаў было многа, яны падступалі да самых сядзіб, іх не паспявалі высякаць. Яны заглушалі пожно, хавалі ў сабе не толькі хмары камароў, мошак-блошак, але і гадзюк, якія часам запаўзалі ў хлявы, паграбы, клеці, нават у лазні і грэліся на палку, «як барыні» (так казалі маці). Лазнякмі падкрадваліся да свіней, што пасліся на выгане, ваўкі-кралі парасят, подсвінкаў, ад якіх гаспадары знаходзілі потым «рожкі ды ножкі».

Дралі лазу малыя і дарослыя, спра-

дзіліся на ногі пад калашыннем, на твар і рукі; калі ўспамінаў, што трэба ісці драць лазу, неахвотна ўставаў з-за купіны.

Спачатку пачуўся тупат і трэск, потым на сцежку вынырнуў Праг, чорны, як груган, з белаю грываю конь, на якім маці летась ачучвала кукурузу і які ўбрыкнуў мяне, калі я бярозавай галіною адганяў ад яго аваднёў. Усё адбылося імгненна, і я не помню, як апынуўся на зямлі, нават болю не адчуў.

Маці кинулася да мяне, вобміг збялела, са страхам у вачах, і я не мог уцяміць, яна плача ці смяецца. Праг нават не глянуў у мой бок, махаў хвастом і скускаў вострыя верхавіны кукурузы; жоўтая гладкая лэйчына ляжала на спіне ў лагчыны яго крыжы — быццам след ад пугі. Потым, калі маці атрэпвала мяне ад пелу, Праг наставіў тырчком вушы і скасіў

ўбачу, падышоў да елкі. Яйкі — адно разбітае — бялеліся на зямлі, як драбкі цукру. Прысеў каля іх. З разбітага яйка выплываў у ступку ад капіта чырвоны з жылкамі бялок, і было відаць птушанятка, маленькае, як авадзень, але ўжо з галоўкаю і круглым, бы шарык, жыватком.

Хістаючыся, я ўстаў на ногі і не бачыў нічога перад сабою, было мутна, як у вадзе, калі нырнеш у сажалку. Кінуўся бегчы ўслед за коньмі, ды зачэпіўся пальцамі за патарчаку, пляснуўся на зямлю. Мяккая чорная зямля наліпла на рукі, твар. Вярнуўся, асцярожна выцер неразбітае яйка аб кашулю, залез на елку і паклаў назад у гняздо.

Турлачак нідзе не было відаць.

Засмучаны, не мог сябе прымусліць ісці драць лазу. Павярнуў дахаты. Не, не будзе жыць турлачка ў гняздзе, пакіне... Адно яйка, і тое пачапанае. Турлачка асцярожная, доўга не магла да мяне прывыкнуць.

На краі поля ў жыцце ядрана двіркаталі конікі. На васілёк села пчала, белая ад пелку, як камячок ваты, і незразумела ўвішная — быццам яе нехта падганяў. Бегла ўперадзе па дарозе пісклявая жаўтапузка, фыркала над зямлёю і хапала мошак, а можа, проста гарэзнічала.

У канаве я абмыў ногі, з ран на пальцах сачылася кроў, і яны няспершна смелі, ажно каціліся з вачэй слёзы, цёплыя, мабыць, ад сонца, я размазваў іх па твары і яшчэ болей шчымеў абадраны нос. На штанах і кашулі закарэла грязь, я пляскаў па ёй далонямі, і яна асыпалася; спераду ў кашулі была дзірка: упаўшы, прадраў.

У маёй стомленай, затуманенай адчаем галаве нараджаўся план, міжволі, сам па сабе, усё роўна як выплываў са сну. Цяпер мне здавалася: гэта ён, дзядзька Грыша, вінаваты ва ўсіх маіх бедах, у тым, што ў мяне няма бацькі; імяна яму трэба помсціць за ўсё, і за разбітыя турлаччыны яйкі таксама. Яму, злому, нядобраму дзядзьку з худою, маршчыністаю шыяй і непрыгожаю сіваю шчэціцу на твары. Што, выходзіць, толькі мне павінны рабіць балюча, толькі мяне могуць крыўдзіць, а я ўсё зносіць, перажываць? Не, хопіць. Я таксама не проста жыю на свеце, усё разумею і магу пастаяць за сябе, за справядлівасць.

Я сядзеў за хлявом і чакаў, калі будзе вяртацца ад коней дзядзька Грыша. Мы жылі на скрыжаванні вуліцы і завулка ці, па-нашаму, закавуліны, у канцы якой стаяла хата дзядзькі Грышы. Якраз тут, на заломе, дзядзька Грыша вешаў на частакол свой плашч і ўжо тады памалу сунуўся да хаты: доўга чуваць было, як шоргалі аб зямлю яго боты. Ідучы зноў да коней, забіраў плашч з сабою.

Паслябеддзем я ўбачыў дзядзьку Грышу. Ён падышоў да частакола, стомлена, вохкаючы, зняў з плячэй плашч і зачэпіў за частаколну «дзюбкаю». З плашча курчылася пара, акурат дзядзька Грыша забыў у кішэні недакурак, які яшчэ дыміўся.

Як толькі заціхлі крокі, я падкраўся, зняў з частаколны плашч і схаваў яго на паграбні, пад старымі зляжалымі венікамі, такімі ж рыжымі, залубнянымі, як і плашч.

Можа, гадзіны праз дзве я ўжо наглядзеў, як соўгаўся дзядзька Грыша ад вярбы да вярбы і задзіраў галаву, думаючы, што там плашч; нават зда-лёк было відаць, як у ямачцы пад вострым коўцікам блішчыць пот. У маіх вачах яшчэ доўга стаяў гэты кволя, як на адабранай лазіне, бляск...

Увечары маці, вярнуўшыся з поля, села за швейную машыну — старэнькі, з аблушчанаю фарбаю «зінгер», каб застрачыць мне кашулю, і зламала іголку. Маці доўга сядзела, абхапіўшы рукамі галаву з пасівелымі каля вушэй валасамі. Нарэшце яна сказала мне, каб я збегаў да дзядзькі Грышы, адзінага краўца на вёску, і пазычыў іголку.

У мяне апала ўсё ўсрэдку. — Мне... мама, не трэба... Мне і так добра. Яно не відаць... Я во рукой захінаю.

— Ды ці толькі табе? Табе я і без машыны магу залапіць... Бачыш, колькі заказаў? — Маці кінула на лаву, дзе ляжалі адрэзкі і скруткі.

Мне і паказваць не трэба было, сам ведаў, што маці шмат шые, слепіцца пры газніцы да самай поўначы, і здаецца, мне нават скрозь сон чуюцца, як рупліва стукае машына: так-так-так... — Я вельмі змарыўся, мама... Па

балоце нацягаўся... — У мяне, мусіць, быў дужа маркотны выгляд. — І пальцы баяць во...

Маці падышла, прыхінула мяне да сябе, і я пачуў, як на галаву нешта ўпала, раз, другі, бы тыя хрушчы, калі страсянеш вярбу. Зазірнуў спады-льба маці ў твар і ўбачыў тое, аб чым ужо здагадаўся, — слёзы на вачах; буйнымі гарошынямі яны каціліся па шчоках.

Маці супакойвала мяне, і гэта расчульвала яе яшчэ болей.

— Я, мама... Я, мама... — глытаў я словы і не мог толкам сказаць.

— Добра, сын, сянні ўжо адпачні, а заўтра збегаеш... У мяне на вечар ёсць занятак, выкрайку трэба зрабіць. — Яна разгарнула на сталае старую жоўтую газету і пачала вадзіць па ёй алоўкам; ляскала нажніцамі, выражала кавалкі газеты.

Я доўга не мог заснуць — у маіх вушах стракатала, бы кулямёт, машына: так-так-так. Быццам і праўда маці шыла на ёй. Варочаўся, падмінаў пад сябе падушку і нават укалоўся шчакою аб перыну, што выбілася праз наўлечку, войкнуў, і тут жа мацерына рука ласкава пагладзіла мяне па шчацэ... Дзіва-дзіўнае: я зразу патануў у сон, густы, цяжкі, быццам зарыўся з галавою ў сырую лазу.

...Я стаяў у парозе, але мяне ніхто не заўважаў. У дзядзькі Грышы быў сын, мой равеснік; і хоць мы з ім не сябравалі, у хаце, мабыць, падумалі, што я прыйшоў да яго. З печы я чуў голас дзядзькі Грышы:

— Ну, Наташа, хоп твае чэрці, дай хоць бульбачкі.

— Я сказала, сядзі тама! — Цётка Наталля, таўстая, з гладкімі чырвонымі шчокамі, падцірала каля загнета вяду — над духам вісела мокрая адзежа і з яе капала. На ўслончыку стаяў чыгун параных кукурузных кіёвак.

— Не нажарэшся ты ніяк, каб цябе... — Наташа... — стагнаў за комінам дзядзька Грыша. — Ну што я там еў? На ранкі толькі і выпіў шклянку глюкозы...

Пра гэтую «глюкозу» дзядзькі Грышы ведала ўся акруга, ведаў і я, не раз чуў, як смяяліся з дзядзькі Грышы мужчыны: «А я, — Грыша вунь кажа, — глюкозу сабе раблю... У шклянку халоднай вяды сыплю паўлыжкі цукру, адборнага, кубінскага. Размешваю — і такі сытны прадукт палучаецца... Есці да самага абеду не хочацца. Носішся за коньмі што вецер!»

Мабыць, не смяяліся б з гэтай «глюкозы», калі б не ведалі іншае, пра што дзядзька Грыша сам не расказаў, ды ад людзей хіба што ўтоіш. Бывала, дзядзька Грыша так схабеў, што, калі наступаў нагою на асачыну, а другою чапляўся за яе, то з усяго маху пляскаўся на зямлю, ажно ляцелі з-пад яго пырскі. І «дзюбка» сваю, мусіць, не можа дацягнуць да хаты, таму і вешае яе на частакол, — раптам цюкнула мне ў галаву, — і яйкі турлаччыны...

— Ну, хоп тваю чэрці, дзеля дзядцей пашкадуў! — маліў дзядзька Грыша жонку. — Ці хоць кіёўку дай пагрызці.

— Замры мне тама, каб зараз не чула! — Цётка Наталля стукала аб падлогу влачнікам. — Людзі прыйшлі, а ён як дзіця малое канкае... — Нарэшце цётка Наталля звярнула на мяне ўвагу.

— Ты чаго, Паўлюк? — спытала яна. — Валодзька наш недзе бегае.

— Я... Мяне мамка паслала...

— Я калупаў пальцам у прарванай на кашулі дзірцы. — Каб дзядзька Грыша пазычыў іголку ад машыны.

— Грышка! — крыкнула цётка Наталля. — Чалавек да цябе прыйшоў.

— Хто тама? А-а, балотны валацуга! — засмяяўся дзядзька Грыша. Мне сцэбанула па вушах гэтае як быццам і жартаўлівае «валацуга». Хоць і часта дзядзька Грыша абзываў гэтым словам малых, я ніяк не мог прывыкнуць. І цяпер наступіў правак нагою на збітыя, распухлыя пальцы левай, каб болей заглушыць крыўду. — Ну праходзь, праходзь, Паўлюк... Што табе?

Я зрабіў некалькі нясмелых крокаў, каб убачыць на печы дзядзьку Грышу, павярнуў галаву і тут жа крутнуў яе ў другі бок: дзядзька Грыша сядзеў на печы амаль голы, падцяўшы пад сябе худыя валасатыя ногі. На палку гулялі тры ці чацвёрта малых дзяцей, стрыглі вачанятамі на мяне.

— Хоць бы акрыўся якой лахманінаю, — прысароміла яго цётка Наталля. — Ні стыду, ні страху.

(Зананчэнне на стар. 10).

Уладзіслаў РУБАНАŪ

АПАВЯДАННЕ

ва гэта на тых часы лічылася патрэбнаю і карыснаю, заахвочвалася раённымі службамі. За крамаю заўсёды высілася гара высушанай лазы. Дарослыя звычайна неслі лазу ў ношках, як сена, а я зрабіў сабе каляску: у вялікую зубастую шасцяронку з камбайна ўсунуў вась, прыбіў па канцах дзве частаколны, а перак іх некалькі дошчачак. Як-ніяк, тэхніка! Вязеш на ёй лазу і пасвітваеш. Рукі, канечне, усё роўна млеюць, але той бяды...

...Я назіраў за турлачкамі і ціхенька сам сабе смяяўся. Гэта — была мая маленькая патаемная радасць, і я штодзень вылучаў нейкую хвілінку, каб заскочыць сюды і, схаваўшыся за купіну, пацікаваць за турлачкамі. Здаецца, яны памалу прывыкалі да мяне і не так насяржожана пазірквалі на купіну. І я ўжо разгадаў, чаму тая турлачка, што падлятае, клюе сяброўку на гняздзе, гэта яна так яе корміць, каб сяброўка не злятала з гнязда і не застылі яйкі.

Зварушліва, салодка ныла сэрца: чакаў не мог дачакацца, калі выведудца птушанятка. Гэта ж так цікава будзе слухаць іх цененькі піск і бачыць над гняздом кволю хісткую галоўку з сінімі пухлікамі вачэй і раззяўленым жоўтым роцікам. Хіба параўнаеш са шпачанятамі, якія, ужо аперанія, висоўваюць гарластыя дзюбы са шпакоўні і прагна хапаюць чарвякоў, што прыносяць ім дарослыя шпакі. А верабі за падаконнікам — так зашыюцца ў мох, што іх зусім не відаць, толькі гарлапаняць, ажно з хаты чуваць; уранні я нярэдка прачынаўся ад іх галоднага цырквання.

Не, што ні кажа, а з турлачкамі цікавей, і пабачыць іх на гняздзе ўдаецца не кожнаму і не заўсёды. Я першы раз у жыцці знайшоў іх гняздо і назіраю з такой блізкасці. Раней бачыў турлачак адно на правадах за вёскаю, над грэчневым полем; чамусьці турлачкі любілі сядзець, падштурхоўваючы адна адну крыламі, на правадах, таксама слухалі радыё, якое нядаўна правялі нам у вёску, ці што. А можа, ім проста было даспадобы, што правады гушкаюцца, трымцяць ад ветру?

Я так задумваўся іншы раз, што забываў адганяць камароў, яны са-

на мяне бліскучыя, цёмныя, здалосся мне, ласкавыя вочы.

Я доўга насіў на сцягне чорную, як і конь, метку велічыню з кулак; потым яна стала ружоваю, нарэшце пажайцела і знікла зусім, быццам яе нехта злізаў.

За Прагам выбіліся на сцежку і астатнія коні, і я зразумеў, што дзядзька Грыша гоніць калгасны табун. Раней конюхам быў мой бацька, але ўжо колькі гадоў яго няма, дзе ён, я не ведаю, а маці не гаворыць, адно сучышае, што хутка бацька вернецца. Дзядзька Грыша быў у рыжым плашчы з капюшонам, які мы, дзеці, называлі «дзюбка», бо ён і праўда завостраны, як птушыная дзюба.

Я прыціснуўся да купіны і адчуў каленымі халодную вільгаць. Твар мой быў так блізняк да цыбатае травіны, падобнай на кроп, што я ўбачыў на яе лісці маленькіх бліскучых сініх блішчак. Влошкі скакалі і варушылі вусікамі, там, дзе яны сядзелі, заставаліся дзірачкі — як ад іголки.

Дзядзька Грыша пад'ехаў да елкі — такі высокі на кані, «да неба», мог дастаць гняздо рукою.

Заўважыць? Я стаіў дыханне і чуў, як шуміць у вушах, быццам іх заткнулі ватаю.

Гняздо дзядзька Грыша, можа б, і не ўбачыў, калі б не прыпынілася шчыпаць маладую асіну гнядзя кабылка, якую звалі Найда: з год назад невядома адкуль яна прыбілася ў наш табун. Дзядзька Грыша махнуў пугаўем і зачэпіў за елку. Турлачка спуджана залопала крыламі, і я бачыў, як яна, слізгануўшы нізка над зямлёю, села на лазовы куст — акурат навідавоку. Ну і дурніца!

Дзядзька Грыша зашнарнуў вачыма па елцы, разводзячы рукамі галінылапкі, і... пацягнуўся рукою да гнязда.

Я анямеў і не ведаў, што рабіць. Хацеў крыкнуць, ды не было галасу. Дзядзька Грыша згроб яйкі ў жменю. Цюкнуў адным у пугаўе — скрывіўся і кінуў яйкі на зямлю, пад ногі каню. «Наседкі...» — прабураў ён і са злосцю выцяў пужкаю Найду, якая ўжо завінулася скубсці паўз сцежку сакавітыя круглыя лісты падалешніку.

Я ачуўся ад здранцвеласці і вылез з-за сховішча; баючыся таго, што

Трапіць пад эмацыянальны ўплыў вобразаў, увасобленых В. Філатавым, не складана. Ён з лёгкасцю, без вонкавых акцёрскіх намаганняў даносіць да глядачоў думкі, імкненні, пачуцці сваіх герояў, раскрывае іх характары. Мы разумеем трылогі і спадзяванні ягоных персанажаў. Пакутуем ад нераздзеленага кахання разам з доктарам Вангелем; пякельны-

век, які плаціць» І. Жаміяка.
...Шлях на купалаўскую сцэну пачаўся дваццаць гадоў назад. У 1966 годзе В. Філатаў паступіў у Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут. Пасля заканчэння разам з курсам пачаў працаваць у Бабруйска, дзе ў той час адкрыўся новы тэатр. Першыя прафесійныя выправаванні выдаліся досыць суровыя, але ж то былі ролі, шмат ролёў. Тады ён іграў Левінсона («Разгром» А. Фадзеева),

таў два гады працаваў у Рэспубліканскім тэатры юнага глядача. Дзіўны паварот у біяграфіі зусім не «штогаўснага» акцёра... Наўрад ці дагэтуль ён марыў пра ролю Тыгра ў казцы Р. Кіплінга «Маўглі». Ды і яе выканаў ярка і запамінальна.
...«Ужыўленне» ў знакамты сцэнічны калектыў адбывалася паступова. «Працуючы над ролямі Амількара, — гаворыць Філатаў, — я знаходзіўся яшчэ пад пэў-

ласрэдня чалавек. Рахункавод з замашкамі буйнога бізнесмена, смешны і нікчэмны. Сямейны тыран у мінулым, які цяпер спрабуе за крадзеныя грошы прыдбаць каханне і сяброўства — «камплект» цеплыні і спагады «ў рабочым стане» для хатняга ўжытку. Прыдбаць у чужых людзей тое, што сам калісьці не здолеў аддаць — сапраўднай жонцы, сапраўднай дачцэ, сапраўднаму сябру... Спакойна і ўпэўнена рэжысёрае свой спектакль Амількар. Ён ведае: за грошы яму разыграюць недарэчнае і бязглуздае «сентыментальнае шоу».

Маральная ўшчэрбанасць персанажа ў трактоўцы Філатава выходзіць на першы план. Гэта скіроўвае ў драматычнае рэчышча падзеі, якія разгортваюцца навокал. Так, за грошы Амількар набыў каханне і сяброўства, ды нечакана — сапраўднай жонцы, сапраўднай дачцэ, сапраўднаму сябру... Спакойна і ўпэўнена рэжысёрае свой спектакль Амількар. Ён ведае: за грошы яму разыграюць недарэчнае і бязглуздае «сентыментальнае шоу».

Такая трактоўка вобраза складалася ў выканаўцы спакваля. На жаль, зрэдку мы, крытыкі, зноў вяртаемся нават да тых спектакляў, якія радасна віталі на прэм'ерных паказах.
Роля Дзерваеда ў спектаклі «Радавія» (рэжысёр В. Раеўскі) прынесла В. Філатаву вялікі поспех і была адзначана Дзяржаўнай прэміяй СССР. Негаваркі, замкнёны Дзерваед прывабіў памяркоўнасцю і спакойнай мужнасцю. Ён нястомна думае пра сваё, спрабуе вырашыць нешта важнае і ўсё, здаецца, разумее пра іншых. Таму так цягнуцца да яго людзі.

Вобраз Дзерваеда распрацаваны Філатавым на двух маральных узроўнях. Дзерваед пакутліва асэнсоўвае жакліваю смерць жонкі і сына — гэта дазваляе акцёру эмацыянальна насыціць ролю, стварыць запамінальны партрэт канкрэтнага, зямнога чалавека. У той жа час Дзерваед змагаецца за сваю душу. Ён перажывае не менш за астатніх. Ды не ўзлаваў на ўвесь белы свет, як Бушцец; не страціў надзею, як Дугін; не спрабуе дагэдзіць сумленню, як Салаянік. Карані чалавечнасці — дабрны, жыццёлюбства, спагада — у Дзерваеда надзвычай моцныя. Іх немагчыма

знішчыць. Моўчкі ўздельнічае ён ва ўсіх спрэчках. Робіць выбар, шукае адзіны — сумленны — адказ на ўсе пытанні. Абвостранае пачуццё справядлівасці, асабліва духоўная і душэўная аднасць з людзьмі надаюць вобразу маральную значнасць.
Працуючы над ролямі, акцёр імкнецца ад канкрэтнага, жыццёва верагоднага ўзняцца да абгульняючых высоў. У спектаклі «Жанчына з мора» (рэжысёр М. Пінігін) Філатаў адметны менавіта бытавым, вельмі пэўным асэнсаваннем характару доктара Вангеля. Ён не парушае тканіны вытанчанага, сімвалічнага п'есы Г. Ібсена, арганічна існуе на сцэне. Але ж так па-сучаснаму разумее драму свайго героя. Доктар Вангель кахае жонку і не хоча аддаць яе іншаму мужчыне. Упарта змагаецца за яе. Дакладна разлічвае кожную сваю наступны крок. Упэўнена — доктар — абвргае надзвычайны сэнс гісторыі, якую пачуў ад Эліды. Збівае рамантычны вэлюм з колішніх падзей. Акцёр падрабязна пражывае эпізод за эпізодам спектакля, разнастаіць ролю адценнямі. Учынкам, кожнаму руху свайго героя знаходзіць пачувальнае тэкставае падданне. Падзеі, якія парушылі спакойнаму мужчыне, лягчэй пераадолець, чым усваяюць. Ды трэба ж нешта рабіць — утаіць недарэчную гісторыю ад розгаласа, утаймаваць варажасць дачок да жонкі, стрываць Эліду, не выказаўшы перад ёй сваёй бездапаможнасці і залежнасці. Але ж доктар Вангель — кахае. І глядач разумее яго — разгубленага і безабароннага, рашучага і самаахварнага, любячага бацьку і мужа. Уражвае адна з апошніх сцен спектакля. Эліду кліча Незнаёмы, яна, здаецца, не стрывае і пойдзе за ім. У прыемках, прыцінуты да белай сцяны, нацяты, нібы струна, Вангель хутка і рашуча кідае Элідзе апошнія словы. Ды раптам — сціхае, адступае, быццам гатовы вырачыся яе. І, аказваецца, робіць правільна. Потым доўга стаіць разгублены, не верыць, што перамог...

У іранічнай, ды надзвычай чалавечнай камедыі Д. Кавачавіча «Зборны пункт» (купалаўскі спектакль у рэжысуры М. Пінігіна называецца «Там і тут») Філатаў выконвае ролю Паўловіча. Акцёр і тут уражвае тонкім, дакладным малюнкам створанага вобраза. Ён арганічна падтрымлівае дасціпную, кплівую і ў адначасе добразычліваю атмасферу гэтага спектакля. Адразу знаходзіць патрэбны тон і з гумарам даводзіць глядачам пра справы зусім не смешныя. Апантан прафесар археалогіі жыццё пражывае сумленна. І толькі пасля смерці — «усяго толькі» клінічнай у першай дзеі спектакля — даваляся Паўловічу спасцігнуць сутнасць людзей, побач з якімі ён пражывае. Карціна адкрылася непрывабная. Як высветлілася, яны зусім не разумюць адно аднаго. Марнуюць час у ляяках, звадах, пляткастве, сквапнасці. Позна, і ўсё-ткі прафесар спрабуе абудзіць сумленне сваякоў.
Дыдактычны, здавалася б, сэнс гэтай напўфантастычнай гісторыі даносіцца да глядачоў без усялякай павучальнасці. І шмат у чым дзякуючы выканаўцы галоўнай ролі. Ягому ўменню ўжываць у рэжысёрскі малюнак спектакля, пачуццю меры, акцёрскаму густу, дакладнасці ў выбары дэталей, здольнасці знайсці патрэбны жэст, трапна вымавіць фразу...

Скупы, стрыманы ў акцёрскіх праяўленнях, В. Філатаў умеа адной завершанай лініяй абмаляваць свайго персанажа — вызначыць характар і знешнюю характарнасць. Магчыма, так акцёр падбірае ключ да ролі... Філатаў ніколі не парушае мастацкай логікі, праўды сцэнічных паводзін герояў. Часам падаецца нават, што ён «залішне» тэхнічны, што — усякае бывае — калі-нікалі ўдала хаваецца за дакладна вывераны рухі, жэсты, інтанацыі, працуе, як кажуць, «у рэжыме эканоміі»...

Валерыя Філатаў нямапа павандраваў па тэатрах. Справа гэтая ўвогуле звычайная. І, мабыць, не варта вышукваць, што ў ягоным творчым багажы з Бабруйска, што з Рускага тэатра, што з ТЮГА. Важна іншае: у выніку, за гады вандровак, склалася адметная мастакоўская індывідуальнасць... акцёра-купалаўца. Так, купалаўца, — сёння мы можам з упэўненасцю сцвярджаць гэта.

Людміла ГРАМЫКА.

КЛЮЧ ДА РОЛІ

Сцэнічныя героі
заслужанага артыста БССР
Валерыя ФІЛАТАВА

мі ваеннымі верстамі крочым побач з Дзерваедам; з далікатным і сумленным Міхэйлам Паўлавічам выкрываем чалавечую няшчырасць; кідаем выклік жыццю, як маць Амількар... Героі вабяць нягучнасцю, мяккасцю абліччаў. Яны нічога не дэкларуюць, не назалюць крыклівымі высновамі, але да іх разваг варта прыслухацца, прыхаваныя парыванні зразаюць.

Акцёрскіх прыёмаў, якімі карыстаецца Філатаў, няшмат. Някідкія яны, ды надзвычай трапныя, дакладныя. Лёгка, імкліва хада вылучае доктара Вангеля. Спакойныя рухі, засяроджанасць уласцівы Дзерваеду. Скасабочаная кепка, дапытлівы позірк праз шкельцы акулараў — прыкметы апантанага навукоўца Міхэйла Паўлавіча. Амількар і ўвогуле нічым не запамінальны знешне — ён звычайны; бессэнсоўны і бунт гэтага пасрэднага чалавека.

Згаданыя ролі заслужаным артыстам БССР, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР Валерыем Філатавым сыграны ў спектаклях Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы — «Жанчына з мора» Г. Ібсена, «Радавія» А. Дударова, «Там і тут» Д. Кавачавіча, «Мась Амількар, альбо Чала-

дзідыса («Ветрык, вей!» Я. Райніса), Сяргея Луконіна («Хлопец з нашага горада» К. Сіманава), Нещерку («Нещерка» В. Вольскага)... Жыццёвы і прафесійны багаж назапашваўся спакваля. Ці зрабіў гэты перыяд вызначальным у творчым лёсе акцёра? Сам Філатаў зазначае: «Не стала чалавечага вопыту і акцёрскага майстэрства. Ды я — навучыўся. Рэдка калі хто-небудзь дапаможа акцёру, пакуль сам ён не зразумеае, што да чаго...» (Як тут устрымацца і не згадаць цяперашні пачаткоўцаў, якія ўладноўваюцца ў сталіцы, гадамі нічога не робячы?).

У 1973 годзе Філатава запрасілі ў Рускае тэатр БССР, дзе ён, па ўласным прызначэнні, трапіў пад моцны ўплыў Уладзіміра Андрэвіча Маланкіна і канчаткова сфарміраваўся як акцёр. Стварыў вобразы, пра якія шмат хто з выканаўцаў толькі марачы. Мы памятаем іранальнага, бездапаможнага і хітраватага Жэронта ў камедыі «Адзіны нашчадак» Ж.Б. Рэньяра; ілжывага, няўлоўнага «пярэваратна» Івана Каламіцава ў «Апошні» М. Горькага, Мальера ў аднайменным спектаклі па п'есе М. Булгакава. Гэтыя і іншыя ролі сцвердзілі для нас Філатава-акцёра — абаяльнага, удумлівага, прафесійна ўпэўненага. Дзеля справядлівасці адзначым, што тады яму быў уласцівы крыху іншы, як цяпер, спосаб сцэнічнага існавання. Яго найбольш вабілі форма, паказ, знешнія мастакоўскія праяўленні. Ды гэтага, напэўна, вымагала бурлівае, насычанае яркімі падзеямі тагачаснае творчае жыццё Рускага тэатра БССР.

Да таго, як трапіць у купалаўскі тэатр, В. Фі-

ным уплывам «рэжысёрскага» тэатра, у купалаўцаў жа стаўленне да прафесіі іншае. Галоўнае — унутранае напэўненне вобраза. Тут важна заглыбіцца, стварыць нюансаваны псіхалагічны свет героя, раскрыць яго ва ўзаемасувязі з іншымі персанажамі».

Тры гады мінула з дня прэм'еры спектакля «Мась Амількар...» (рэжысёр А. Стрыкуноў). Нядаўна адбыўся соты паказ гэтай працы купалаўцаў. Спектакль працягвае сцэнічнае жыццё, па-ранейшаму хваляе і вабіць загадкавай фэбулай, нечаканасцю сюжэтных зрухаў, адмысловым вырашэннем канфіктаў. Найбольш прыцягальная асоба Аляксандра Амількара — «раганосца міжволі», які, ахвяруючы сабой, рашуча прад'яўляе рахунак жыцця. А. Мілаванав, адзін з выканаўцаў ролі, скіроўвае гэты вобраз у драматычны план, засяроджваецца на трагедыянасці лёсу адметнага і неардынарнага чалавека. Ды наўрад ці ў купалаўскім тэатры можна патрапіць на два аднолькавыя спектаклі, прынамсі, калі галоўную ролю выконваюць розныя акцёры.

Нехта вельмі трапна зазначыў: прызначэнне на ролю — гэта трактоўка. Філатаўскі Амількар найперш абмежаваны і

залапіць, ды іголка — крэх! — жапатліва стаў тлумачыць я.

Дзядзька Грыша падышоў, доўга глядзеў на мяне, на дзірку ў кашулі, парэпананы, пазбаваныя ногі, потым паглядзіў па галаве. Я ажно здрыгануўся: валасы яшчэ помнілі бацькавы мазалі, цёплы дотык яго далоні...

Цётка Наталля стаяла каля печы і пільна глядзела на нас. Дзядзька Грыша забыўся, што трэба трымаць адной рукою пасцілку, і яна расхінулася, з'ехала з плеч.

— А-а, божачка!.. — залямантавала цётка Наталля. — Як бізун голы! Рэхнуўся зусім чалавек пад старасць... — І перахрысцілася.

Дзядзька Грыша захінуўся зноў у пасцілку, пакудлацў мне валасы, лягнуў на плячы:

— Герой хлопец! Лётчык на ўсе сто!

Я здзівіўся, чаму раптам дзядзька Грыша пачаў мяне хваліць, толькі ж дражніўся. «Няўжо не пазычыць іголку...» — трывожны халадок ваюнкам слізгануў па грудзях.

— На табе іголку, лётчык. Скажы маці, што насаўсім аддаю. Я сабе раздабуду... У мяне Гілька, знаёмы лўрэй у Прапойску ёсць, як-небудзь дасць.

Я падзякаваў і, заціснуўшы ў кулаку іголку, кумільгом выкаціўся з хаты. У сэнцах сутыкнуўся яшчэ з двума малымі, якія вярталіся, мабыць, з гуляння. Ужо на вуліцы пачуў, як зноў закрычала на дзядзьку Грышу цётка Наталля. Горача было ў шчокі, акурат я толькі што пакачагарыў каля цяпла і адбегся. Не падымаў галавы, глядзеў сабе пад ногі, на збітыя пальцы, не таму, што баяўся

ГНЯЗДО ТУРЛАЧАК

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).
— Не-е, хоп тваю чэрці, няхай бацьца людзі, як ты мяне шануеш, адны штаны і кашуля.
— На большае не зарабіў, гультай адпеты, — насадала цётка Наталля.
— Ты зарабіла, седзячы з дзівоч-

чыны ў хаце! — агрызаўся дзядзька Грыша. — Можна, і выпаўзла калі раз у год...
— Маўчы, а то я табе пакажу, выпаўзла!.. — прыгразіла цётка Наталля, бліснуўшы на дзядзьку Грышу гнеўнымі вачыма.

— Маўчу-маўчу, — здаўся дзядзька Грыша, захінуўся ў саматканую пасцілку і злез з печы. Ступакі ног у яго былі шырокія, з адтапыранымі вялікімі пальцамі, ногці блішчалі, як гузікі на маёй кашулі. Ён узяў на палцы-вугольніку маленькі карабочак, доўга паркачў ў ім нязграбнымі, таўстымі пальцамі.

— Цэлая толькі адна, астатнія... — цмокнуў: — Скура на кажухі цвёрдая, во і шпокаюць адна за адною.
— Мамка мая спадніцы ды блузкі шые толькі... Хацела во мне кашулю

залапіць, ды іголка — крэх! — жапатліва стаў тлумачыць я.

Дзядзька Грыша падышоў, доўга глядзеў на мяне, на дзірку ў кашулі, парэпананы, пазбаваныя ногі, потым паглядзіў па галаве. Я ажно здрыгануўся: валасы яшчэ помнілі бацькавы мазалі, цёплы дотык яго далоні...

Цётка Наталля стаяла каля печы і пільна глядзела на нас. Дзядзька Грыша забыўся, што трэба трымаць адной рукою пасцілку, і яна расхінулася, з'ехала з плеч.

— А-а, божачка!.. — залямантавала цётка Наталля. — Як бізун голы! Рэхнуўся зусім чалавек пад старасць... — І перахрысцілася.

Дзядзька Грыша захінуўся зноў у пасцілку, пакудлацў мне валасы, лягнуў на плячы:

— Герой хлопец! Лётчык на ўсе сто!

Я здзівіўся, чаму раптам дзядзька Грыша пачаў мяне хваліць, толькі ж дражніўся. «Няўжо не пазычыць іголку...» — трывожны халадок ваюнкам слізгануў па грудзях.

— На табе іголку, лётчык. Скажы маці, што насаўсім аддаю. Я сабе раздабуду... У мяне Гілька, знаёмы лўрэй у Прапойску ёсць, як-небудзь дасць.

Я падзякаваў і, заціснуўшы ў кулаку іголку, кумільгом выкаціўся з хаты. У сэнцах сутыкнуўся яшчэ з двума малымі, якія вярталіся, мабыць, з гуляння. Ужо на вуліцы пачуў, як зноў закрычала на дзядзьку Грышу цётка Наталля. Горача было ў шчокі, акурат я толькі што пакачагарыў каля цяпла і адбегся. Не падымаў галавы, глядзеў сабе пад ногі, на збітыя пальцы, не таму, што баяўся

УЛЯЛІ ў Сірано. Цяпер гуляюць у прынца і жабрака. Потым будучь гуляць у Сільву, так ці што? — разважаў пасля спектакля крытык. Ён наведваўся ў тэатр яшчэ раз, і яшчэ. Спектакль «Гуляем у прынца і жабрака» настроіў яго на гаворку неласрэдную, паводле гарачых уражанняў. А ўражання — палемічныя.

Вось праграма, «пашпарт» спектакля. Музыка А. Журбіна, п'еса Ю. Міхайлава. Музычны кіраўнік А. Сасноўскі, аранжыроўшчык і асістэнт дырыжора Р. Уласюк, гукарэжысёр С. Юрынок, канцэртмайстар Н. Кавецкая. Рэжысёр-паста-

прыкмет у іх арганічную, імправізацыйную пластычнасць пранікаюць «тыюгаўскія штучкі». Таму што на ранішніх спектаклях ім даводзіцца не толькі гуляць у прынца і жабрака, а і заіграваць з дзятвой. Бо ёй, дзятве, незразумелыя сацыяльныя акцэнтны творы, дзюкуючы якім найбольш ярка і трапна ўспыхваюць на сцэне імправізацыя, пародыя, іранічны жарт...

— Шкада мне пастаноўчыя і акцёрскія знаходкі, якія глядачу даводзіцца шукаць у тоўшчы сцэнічнай шматслоўнасці! — не супакойваецца крытык. І дадае, што відовішча з-за шматслоўнасці страчвае дынаміку, «буксе» аж тры гадзі-

ня левіцы. (Праўда, яны неяк нясмела абыгрываюцца, а на заднім плане відаць яшчэ і гамакі, якія зусім не скарыстоўваюцца ў дзеянні). З-за куліс выгледваюць «светлякі» з яркімі каляровымі фільтрамі. Аркестравая яма нязвычайна пустуе: музыканты на сцэне, як паўнапраўныя ўдзельнікі гульні. Акцёры, што рыхтуюцца «згуляць у прынца і жабрака», грыміруюцца пад традыцыйных «белых» і «рыжых» клоунаў.

Гуляць дык гуляць — пераблытваюцца ўсе амплуа! Актрысы-гераніны цяпер травесці. Вусатыя, з блазэнскімі званочкамі на крыналінах дзешчкі прадстаўляюць фрэйліны. Белазубы напамаджаны герой адчу-

жабраку ўрок палявання на грошы адзінокага прахожага. Дарэчы, і тут, і ў некаторых іншых сцэнах (рытуал сьнедання ў каралеўскім палацы, змена варты, напрыклад), дзюкуючы акцёрскай імправізацыі, знойдзеным пад час рэпетыцый «гэгам», каламбурам, дыялогі падаюцца больш разгорнутымі і больш дасціпнымі ў параўнанні з п'есай.

Выразны клоўнскі дуэт Г. Казлоў — А. Кузьмянкоў. Каларытны персанаж А. Касценкага — бацька Тома, нахабны цыбаты п'янтос з вялікім парасонам, у шырокіх штанах, з кішэнямі-торбамі, напакананымі газетамі. Забаўны, абаяльны і арганічны А. Рапанц у ролі добрай Нэнсі, якая ўсіх частуе піражкамі.

Успамінаеш і ўражання іншыя: зацягнуты дыялог жабрака Тома з прынцам Эдуардам каля люстэрка; грувасткую сцэну «чарадзеяства» Нэнсі...

— А ці не хопіць успамінаў? — зноў узнікае той прыдзірлівы крытык. — Ці не лепш сказаць так: у колеравым афармленні, у пластыцы мізансцэн, у танцы, у тэксе ўсё тая ж празмернасць. Шматслоўнасць, зацягнутасць. Стракатасць, у якой ужо немагчыма вылучыць асноўныя чыстыя фарбы і так званы дадатак, разабрацца, што да чаго прымешана.

Баюся, сам крытык згушчае фарбы. Сказаў жа: гэты атракцыйн. А глыбакадумнасць у адносінах да атракцыйна, па меншай меры, смешная. Так, малюнак выглядае страката. Але не таму, што фарбы перамешаны. Ён — як коўдра з рознакаляровых латак. Кожная латка сама па сабе, ды не самастойная, знітаная з суседнімі.

Дарэчы, «латкі» відовішча павінна знітоўваць музыка. Уласна музычная драматургія гэтага спектакля, на жаль, «шматкаватая». Але тое, што музыка літаральна збліжана з падзеямі спектакля, стварае ўражанне цэласнасці. Спалучэнне жывога гучання інструментальнай групы (музыканты на сцэне — гэта здорава!), фаннаграмы, «мікрафоннага» спеву салістаў; аранжыроўка напісанага А. Журбіным і запісанага ў іншых аўтараў (уведзены, прынамсі, вядомыя фартэпіяныя рэгтаймы). Такая работа значная па аб'ёме, свежая па задуме. Шкада, што ў час спектакля тэхнічныя цяжкасці замяняюць дасканалому ўвасабленню задуманага.

Мне падумалася, што ў новай сваёй пастаноўцы, услед за «Сірано», рэжысёр меў на мэце звярнуць увагу глядачоў, крытыкаў на тэатр, на акцёрскую труп (індывідуальнасці ўсіх салістаў па-новаму раскрыліся ў гэтым спектаклі), на ўласную работу. Увага звернута. Што далей?

С. БЕРАСЦЕНЬ.

ІМКНЕННЕ ДА ХАРАКСТАВА

У вёсцы Угрынь Зэльвенскага раёна ў невялікай хаце, сярэд садоў, жыве цікавы чалавек — палывод Ніна Іванаўна Сончык. Цяпер мала знойдзецца ў вёсцы такіх майстрых, як Ніна Іванаўна. Яна — жанчына здатная на ўсе рукі: тчэ, шые, вяжа сурвэткі, карункі да ручнікоў, усё гарыць у яе руках, на ўсё хапае часу. А клопатаў у ткачыхі многа: праца на ферме, уласная гаспадарна.

Ніна прывучалася да працы змалку. Рабіла ўсё, што патрабавалі бабуля ці маці. Ды і гадзі былі тады цяжкія, дзеці працавалі нароўні з дарослымі. Дапамагаючы маці, Ніна пачала вязаць, шыць, а потым і прасці. Спачатку гэта былі зусім простыя рэчы — кавалкі прошаў для бялізны, паяскі. Але з цягам часу дзючына сама навучылася ўпраўляцца са станком — прытрымлівацца беражліва, працягваць таўнок. Пазней маці даручыла ёй ткаць «плаценку» — так раней у вёсцы называлі адзенне. Маці ў Ніны была не толькі сапраўднай майстрыхай, але яшчэ і здольнай спываць, ведала шмат паданняў, казак.

У перадаванні, ды і пасляваенныя гадзі ў сям'янскай хаце ткалі, кролі, шылі, бо ў вясковым ужытку выкарыстоўвалася ўсё ткане, самаробнае. Тады, каб адзецць усю сям'ю, трэба было наткаць дванаццаць сувоў палатна. Ды і таго — ледзь-ледзь хапала. А колькі сіл трэба было ўкласці ў гэтую працу! Калі Ніна падрасла, маці стала яе вучыць ткаць самыя розныя ўзоры. І тыя, што пераняла ад сваёй маці. І тыя, што ткалі на вёсцы ў час яе маладосці.

Для сваіх пасцілак і дываноў Ніна Іванаўна выкарыстоўвае ваўняныя і баваўняныя ніці, а выконвае іх у распусцідніках па ўсёй рэспубліцы тэхніках выкладання і перабору. З ахвотай згадзілася яна зрабіць для музея народнай творчасці абласнога навукова-метадычнага цэнтру народны касцюм, які налі раённы на Зэльвеншчыне. Вядома, зараз не ткуць палатно на адзенне, але Ніна Іванаўна яшчэ не забылася, як гэта робіцца. Арганічны для дываноў і пасцілак ткачыя знаходзіць па-рознаму: ці ўспамінае традыцыйныя ўзоры, ці поўнасьцю стварае ўзор сама.

... Адначоркам, зрабіўшы ўсе хатнія справы, ідзе Ніна Іванаўна да кроснаў. Стукае берда, ільбеца ціхал прастая песня, якую спывала яшчэ яе маці, з прыйдучь у госці дзючыты, дык яна і паданне ўспоміць, казку. Творы таленавітай жанчыны вядомы і ў вобласці, і ў рэспубліцы: яна часта ўдзельнічае ў раённых і рэспубліканскіх выстаўках. Асобныя вырабы ткачыхі набыў Дзяржаўны мастацкі музей БССР.

А. ХРАМКОВА.

ТВОРЧЫ ВЕЧАР

Майстарства заслужанай артысткі РСФСР Н. Равінскай і заслужанага артыста БССР В. Фаменкі добра вядома аматарам аперэты. Не выпадкова, што іх творчы вечар у Доме работнікаў мастацтваў сабраў шмат прыхільнікаў таленту гэтых выканаўцаў.

Н. Равінскую і В. Фаменку віталі калегі па сцэне. Былі пазначаны ўрыўкі са спектакляў «Судны час», «Лятучая мыш», «Бяцдэра», «Сільва», «Вяселле ў Малінаўцы» і іншых, у якіх прынялі таксама ўдзел заслужаныя артысты БССР В. Шаўкалюк, К. Лосеў, артыстка Р. Курлакова і іншыя.

З цікавасцю паглядзелі прысутныя фрагмент з фільма «Прадавец птушак» з удзелам Н. Равінскай.

Г. ПЯТРОУСКІ.

А ця пер згуляем...

Пра новы спектакль Дзяржаўнага тэатра музычнай камеды БССР

ноўшчык В. Цюпа, харэограф Ю. Лапша, сцэнограф У. Жданаў, мастак па касцюмах В. Жалонкіна. Тэатр вызначае сваю новую работу як «феерычны атракцыйн для дарослых дзюцей па матывах апавесці Марка Твэна».

— Іменна! — усклікае крытык. — Ды навошта тут «ізыбыточное» азначэнне? Спыніліся б на чымсьці адным: або «феерыя», або «атракцыйн». Феерыя — эфектнае цыркавое прадстаўленне з неверагоднымі трукамі. Атракцыйн — эфектная кампазіцыя або асноўны нумар цыркавога прадстаўлення... І ў азначэнні жанру празмернасць, і ў самім відовішчы. Пастаўлена з выдумкай, але, што называецца, з прэтэнзіямі. Прэтэнзіі на шматзначнасць. А замест яе ўнікае шматслоўнасць. І як расшыфраваць адрас пастаноўкі — «для дарослых дзюцей»? Можна, «ні дзюця, ні дарослым»? Каго лічыць дарослымі дзюцямі: падлеткаў ці «малых душою» людзей саліднага ўзросту?

Пагаджуся: гэта пытанне гучыць слушна. Мне таксама здаецца, што адрасат новага спектакля пакуль не вызначыўся. І яшчэ — што ён ні ў якім разе не для маленькіх. А тэатр паказвае яго як дзюцячы ранішнік (прычым, у зале і дашкольнікі, і старшакласнікі), іграе і ўвечары для публікі паўналетняй. Акцёры вчмушаны штораз «пераадрасовацца», шукаючы кантакт з аўдыторыяй. Неў-

ны. Для любога дзюцячага спектакля гэта замнога.

Цяпер я паспрабую на нейкі час не слухаць дакучлівы голас крытыка...

На сцэне нашага тэатра музычнай камеды апошнім часам з'явілася нямала літаратурных персанажаў. Да іх сямейства далучыліся героі вядомай апавесці Марка Твэна. Сюжэтныя матывы «Прынца і жабрака» набылі новае жанравае аблічча ў творы для музычнага тэатра. Новае аблічча, аблічча вандруўных камедыянтаў, цыркавых артыстаў, набылі на сцэне і героі.

П'еса Ю. Міхайлава «Гуляем у прынца і жабрака» пачынаецца з такой рэмаркі: «На авансцэне кінуты плашч, шыракаполы капялюш з пяром і шпага. Плашчы, багатыя і дзіравыя капялюшы, даспехі, зброя раскіданы па сцэне, развешаны на дэкарацыях. На авансцэну выходзіць акцёр, які будзе выконваць ролю...» і г. д.

Пастаноўшчыкі спектакля асноўны прынып драматурга (гульня, тэатр у тэатры) не парушаюць. Наогул жа, і тэкст п'есы, і партытура іх ініцыятыву не абмяжоўваюць. Музычную камедыю, пазначаную 1973 годам, жывіць самастойны творчы пошук сённяшніх пастаноўшчыкаў і выканаўцаў.

Спектакль «Гуляем у прынца і жабрака» імтуе цыркавое прадстаўленне. На сцэне быццам размясцілася шапіто. З каласнікоў, як з-пад купала на манеж, звешваюцца вяровач-

вае сябе ўтульна ва ўборы кабет-гандлярыкі. З'яўляюцца на сцэне статыскі ў дзюўных касцюмах: «раяль», «трамбон», «саксафон», «кантрабас»...

Усяго гэтага ў п'есе няма.

І яшчэ адна выдумка пастаноўшчыкаў — увасоблены акцёрам Брытанскі леў, незласліва пародыя на занядбаны, кволы сімвал каралеўства. Трэба будзе — ён і сабаку замяніць, і згадзіцца замест быка для каралеўскай рытуальнай стравы.

У спектаклі, чаго таксама няма ў п'есе, мяняюцца ролямі не толькі прынец і жабрак, але і валацугі, стражнікі, фрэйліны, прыдворныя.

Вось ён, тэатр масак, тэатр прадстаўлення! Акцёры жывуць па яго законах радасна. Іграюць (дакладней тут сказаць — гуляюць) ухвоту. Як добрыя партнёры, іграюць і гуляюць не кожны за сябе, а за ўсю «каманду», у ансамблі. Прытым разнастайна раскрываецца іх міміка, пластыка.

Якая нечаканая, напрыклад, Н. Гайда — цікаўнае і добра-сардэчнае «чарцяня» Том Кенці. Скача праз мікрафонны шнур, быццам праз скакалечку, хлапечым галаском спявае і ўсміхаецца. Гэты Том можа гарзэліва перакліцца праз галаву пад захопленнае «ах!» публікі. Без наіўнага даверлівага Тома немагчымы адметны нумар з кашальком: Будзяга (А. Кузьмянкоў) і жулік Гуга (Г. Казлоў) даюць маленькаму

зачапіцца імі, а таму, што здавалася: з акна за мною назірае дзюдзья Грыша, і ў яго дакорлівыя, сумныя вочы...

Я не заўважыў, як убіўся ў гусіную чараду, спаханіўся адно тады, калі шэры здаравенны гусак ухаліў мяне за калашыну, дзіка, па-вужынаму шыпеў і біў крылом па маіх нагах. Вочы ў яго былі злыя і белыя, як сухія гарошыны. Я даў гусаку пятакю па баку, ажно той гыгэкнуў і адскачыў, апусціў нізка галаву і затрос крыламі.

Прыбег дахаты запыханы, бледны. У нас быў дзюдзья Сцяпан; ён жыў адзін на канцы вёскі, часта прыходзіў да нас і падоўгу аб нечым шаптаўся з маці, вочы ў яго былі нейкія патаемныя, ліслівыя, а ў маці, наўпярок, сумныя, маркотныя. Яны сядзелі каля радыё — чорнай кардоннай «талеркі»,

прыслухоўваліся і зрэдку перакліваліся словамі. Чамусьці я не любіў дзюдзья Сцяпана, і каб з ім не сустракацца, палажыў іголку на падаконнік, прымацаваў яе цяслявым кавалачкам сніга гарохавага хлеба. Тым часам галасы ў маці і дзюдзья Сцяпана сталі гучныя, яны ўжо не слухалі радыё, нешта горача абмяркоўвалі. Я ўрыўкамі лавіў іх фразы. «Трыццаць пяты прэзідэнт ён у іх быў», — гаварыў дзюдзья Сцяпан. «З акна дома як пацэліў? Можна, снайперка ў яго была», — гэта ўжо голас маці, нерашучы, ціхі. «Дык жа бацьшы, другая версія, што з люка водаправоднага білі ва ўпор...» — «Разбярэш іх там... Забойствы, крадучь на кожным кроку». «Джон Кенэдзі... Освальд... Далас... Штат Тэхас...» — лавілі мае вухы незнаёмыя, чужыя словы. Я зразумеў, што недзе ў свеце нешта

стрэлася. Але ў мяне была свая бяда і здавалася яна мне самаю вялікаю, страшнаю, уражліваю, я перажываў, ужо не столькі за турлачак, колькі за тое, што зрабіў.

Я выскачыў з хаты, адчыніў паграбню, выцягнуў з-пад венаў плашч. Плашч быў сыры і цяжкі, у пяску. Я распасцёр яго і палажыў на дрывы пад сонца. Зіркаў на неба і, хоць яно было чыстае, без хмар, мне здавалася, што сонца слаба грэе. На плашч садзіліся мухі, пераляталі з месца на месца, кружыліся.

Я ледзь дачакаўся, пакуль дзюдзья Грыша будзе ісці да коней. Ён нёс пад пахаю скрутак мешкавіны, якую, мусіць, прыхапіў на выпадак дажджу. Ішоў спакваля, марудна перастаўляю-

чы ногі ў цяжкіх гумавых ботах, і шоргат стаяў на ўсю вуліцу.

Я выскачыў з двара яму насустрач, і ў гэты момант нешта цяжкое, шорсткае перавярнулася ў мяне ўсяродку, быццам ношка сырой лазы, з'ехаўшы з плячэй, слізганула і па душы. Я адчуў тварам, вачыма, рукамі, збітымі пальцамі, усім сабою цяпло сляпучага, яркага сонца, і свет стаў для мяне зусім-зусім іншым, быццам у гэту мінуту адкрылася мне неймаверна важная ісціна, без якой наогул нельга ісці ў жыццё.

Нізка над зямлёю па вуліцы, мабыць, прадуваючы дождж, ляцелі ластаўкі, крута ўскідваліся ўверх, бліскаючы тугімі белымі, бы яйка, грудкамі, і чым далей яны адляталі, тым усё меней напаміналі мне пра турлачак.

Захару БІРАЛУ—80

АД РОДНЫХ НІУ

2 лютага спаўняецца 80 гадоў пасту Захару Біралу. Праўленне СП БССР накірвала юбіляру прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Захар Янаўлевіч! Прыміце наша шчырае вітанне ў дзень Вашага 80-годдзя!

Вы нарадзіліся ў беднай сялянскай сям'і і рана пачалі працоўнае жыццё.

Скончыўшы 5 класаў сямігадовай, займаліся самаадукацыяй, шмат чыталі. Свае першыя вершы і частушкі дасылалі ў газету «Беларуская вёска», у якой тады працаваў Кузьма Чорны. Ён не толькі надрукаваў Вашы першыя творы ў гэтай газеце, але і паспрыў з'яўленню Вашых вершаў, якія Вы друкавалі пад псеўданімам З. Бульбінні, у газеце «Чырвоная змена», «Савецкая Беларусь», часопісе «Малады артыст» і ў іншых выданнях таго часу. Ваша першая кніжка вершаў «Смех і радасць вёскі» выйшла з друку ў 1929 годзе. Вашы вершы і песні былі змешчаны таксама ў калектыўным зборніку

«Партыя кліча» і ў «Піонерскім спеўніку».

У 1929 годзе Вы паступілі ў Мінскі рабфак, а потым у Мінскі педагагічны дзяржаўны інстытут імя А. М. Горькага, які і скончылі ў 1934 годзе. Працавалі выкладчыкам мовы і літаратуры ў Лагойскай, а потым — Сенніцкай сярэдняй школы.

Вялікая Айчынная вайна застала Вас на Рудзеншчыне. Там Вы некалькі час працавалі на

сельскай гаспадарцы, потым былі прызваны ў Савецкую Армію і пайшлі на фронт, дзе былі цяжка паранены.

Пасля вайны Вы вярнуліся да педагагічнай працы. Выкладаючы ў Мар'янагорскім сельскагаспадарчым тэхнікуме мову і літаратуру, шмат гадоў былі кіраўніком літаратурнага аб'яднання пры раённай газеце «Сцяг працы».

Не забывалі Вы пісаць і свае мастацкія творы, якія склалі кніжкі: «Цвітуць кветкі», «У лямарным парадку», «На светлым чорнае», «Прыляцела птушка», «Праўда вочы коле».

З 1974 года Вы на пенсіі.

За ўдзел у Вялікай Айчынай вайне ўзнагароджаны медалямі «За перамогу над Германіяй» і «За адвагу».

Віншуючы Вас з гэтым слаўным юбілеем, жадаем Вам дарагі Захар Янаўлевіч, моцнага здароўя, бадзёрага настрою і новых вершаў.

Супрацоўнікі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаюцца да гэтага пажадання.

У 1922 годзе Захар Бірала (Захар Бульбінні) скончыў у сваёй роднай вёсцы Раўнаполле пачатковую школу, а ўжо ў пяты клас даводзілася хадзіць ледзь не за шэсць кіламетраў у вёску Анятова. А далей не было дзе вучыцца, бо сямігадовая школа знаходзілася за дзесяць кіламетраў, у вёсцы Дунора Смілавіцкага раёна Мінскай вобласці. На гэтым і скончылася вучоба юнака Захара.

Хлопец працуе пастухом у замойнікаў, ходзіць на падзённую работу. У бацькі паўтары дзесяціны зямлі, а сям'я вялікая. Трэба было думаць пра кавалак хлеба. А ў роднай вёсцы ўжо на вечарынах пачынаюць гучаць прыпеўкі і песні Захара. Мала таго, ён пасылае свае творы ў рэдакцыю часопіса сялянскай моладзі «Малады артыст» і ўжо чэшцыца надрукаванымі там сваімі прыпеўкамі і нататкамі пра жыццё вёскі. Праз год ён ужо змяшчае свае вершы ў газетах «Беларуская вёска» і «Чырвоная змена».

У 1927 годзе са шчыткам прыпевак і вершаў «вясковы пазт» наведвае рэдакцыю газеты «Беларуская вёска» і сустракае там загадчыка аддзела гэтай газеты Кузьму Чорнага. Письменнік вельмі чула і прыязна аднёсся да З. Біралы, даведаўшыся, што ён не мае магчымасці вучыцца, піша хадэйніцтва ў Мінскі рабфак, і маладога літаратара прымаюць на вучобу.

У 1931 годзе пры Вышэйшым педагагічным інстытуце ствараецца (літаратурны факультэт) крытыка-творчая секцыя. Вядомы намесніку наркома асветы Платону Галавачу было даручана падабраць для навучання студэнтаў, якія ўжо мелі

творы ў газетах і часопісах. Сярод іх былі члены БелАПП Ю. Лявонны, В. Маракі, А. Раманюк, аўтар гэтых радыё і пачаткоўцы Э. Агняцет, С. Мурзо, Г. Гайлілевіч, П. Хатулёў, З. Бірала і іншыя. З канца сакавіка 1931 пачаліся заняткі. Выкладчыкамі тут былі штырога вядомыя прафесары Я. Баршчэўскі, П. Бузук, М. Пятуховіч і прафесар акадэмік АН БССР І. Замочіч. Студэнты крытыка-творчай секцыі вывучалі мову і літаратуру—рускую, украінскую, польскую і нямецкую. За час вучобы кожны год ездзілі на так званую прантыку—на Асінаўскую электрастанцыю, Рэчыцкі цагляны завод, запалкавую фабрыку, дубіна-экстрактны завод, Мінскую шклянную гуту, у Любанскую сельскагаспадарчую камуну, на нарыхтоўку дроў для ўніверсітэцкага гарадка, на сельскагаспадарчую работу ў калгас імя Варашылава ў прыгарадзе Мінска. Вучоба і азнаямленне з жыццём рабочых і калгаснікаў праходзіла вельмі цікава і давала для творчасці маладых пісьменнікаў вялікую зарадку. Упарта і настойліва вучыўся Захар Бірала і нямаля стварыў за гэты час прыпевак і вершаў.

У чэрвені 1934 года адбыўся выпускны вечар. Неўзабаве мы раз'ехаліся па розных мясцінах нашай рэспублікі. Не застаўся ў Мінску і Захар Янаўлевіч. Ён пазней час быў настаўнікам у сельскай сярэдняй школе. У час Вялікай Айчынай вайны трапіў на фронт, быў цяжка паранены, Лежачы ў шпіталях Украіны, а пасля ў Ташкенце, напісаў нямаля лірычных вершаў, але ж застаўся верным сваёй асноўнай тэме — гумару і сатыры.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

КУЛЬТУРА ВЁСКИ — ФАКТАР ЭКАНАМІЧНЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

становіцца больш сухімі, рацыянальнымі. Безумоўна, нам трэба пастаянна развіваць у юнага пакалення цікавасць да ўсяго, чым жыве сельскі працаўнік сёння. Але мы павінны і дапамагчы дзецям да таго ж глядзець на свет вачамі творцы, неабякавага чалавека. Гэта, зразумела, тычыцца не толькі маленькіх вясцоўцаў...

Вось чаму мне хацелася б паразважаць сёння аб культурным выхаванні сельскага працаўніка, пагаварыць пра тое, як ён праводзіць свой вольны час. Гэтая праблема бадай ці не адна з балючых у нашым калгасе і стаіць побач з пытаннем самым надзённым: далейшым развіццём сельскай гаспадаркі. Вольны час набывае ў вёсцы, як прынамсі, і ў гарадзе, самастойную каштоўнасць і павінен быць скіраваны на фізічнае і эстэтычнае развіццё чалавека. На сённяшні дзень зусім ясна: ад агульнай культуры селяніна залежыць далейшы лёс цэлай галіны — сельскагаспадарчай! І гэта не гучныя словы: Я перакананы, што культура вёскі — фактар эканамічны. Калі калектыў выхаванні да працы, дык і зямля будзе як след дагледжана, і калгасны статак парадзе надоямі. Гэта — простая ісціна.

Думаю, цяпер ужо нельга ставіць пытанне так: а дзе ж узяць вясцоўцу той вольны час, рабочы дзень жа ў яго ненарываны, асабліва ў пару сяўбы ці жніва? Ды і ўласная гаспадарка вымагае шмат клопату — няма калі прадыхнуць. Але ж менавіта ўся палітыка дзяржавы ў дачыненні да сельскагаспадарчай вытворчасці сёння скіравана на тое, каб вызваліць селяніна час для духоўнага росту, словам, каб ён меў як мінімум гэты вольны час для культурнага адпачынку.

А фарміраваць вольны час сельскага жыхара з дапамогай культуры — ой як трэба! Трэба і для таго, каб вясковыя кабаты праводзілі час на вечарах не толькі ля тэлевізара, а гаспа-

дары іх па выхадных днях не забывалі «казла» або, што яшчэ горш, не прыкладвалі да гарэлкі. Трэба, каб моладзь вясковая не адчувала сябе пазбаўленай культурных каштоўнасцей. Мы нярэдка крыткуем маладых — маўляў, з месца некаторых не зварухнеш, нічым іх не зацікавіш. А ці не мы самі прывучылі нашых дзяцей, ды і сябе разам з імі, да пасіўнага правядзення часу ля таго ж блакітнага экрана? І што ж з гэтага атрымалася? Пры высокім узроўні інфармаванасці і адукацыі мы зрабіліся ў агульнай сваёй масе больш інертнымі, адасобленымі, чым, скажам, дваццаць—дваццаць пяць гадоў назад. А ў вёсцы, між іншым, заўважана, што кантакты паміж людзьмі сталі больш слабымі, не тое, што было раней. Становіцца, вядома, ненармальнае.

Вось чаму, калі мы з маім намеснікам, кандыдатам эканамічных навук Ігарам Васільевічам Загараднюком прыехалі працаваць у калгас, адразу вырашылі: разам з будаўніцтвам жылля, іншымі сельскагаспадарчымі аб'ектамі трэба заняцца культурным будаўніцтвам, не выпускаць з-пад увагі і адпачынак калгаснікаў. Каб збіраць людзей разам, прасцей кажучы, зноў прывучаць іх да духоўнай актыўнасці, выпрацаваць патрэбу ў ёй, мы наладзілі своеасаблівы творчы сустрэчы з дзеячамі мастацтва, знакамітымі людзьмі. Цяпер яны ўжо традыцыйныя. На іх мы пазнаёмліліся з творчасцю артыстаў тэатра оперы і балета, тэатра музычнай камедыі, двойчы пабываў у нас ансамбль песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, запрашалі мы паэта-гумарыста Міхася Скрыпку і пісьменніцу Вольгу Іпатаву, артыста кіно Сяргея Іванова... Сустрэчы гэтыя звычайна адбываюцца ў нашай калгаснай сталовай за самаварам. І, што важна, не

носяць характару «звыклага канцэрта, хутчэй гэта — вечар адпачынку, «агеньчык», на якім ідзе нязмушаная гаворка дзеячаў мастацтва, літаратараў і вясцоўцаў, гучаць песні, вершы, сур'ёзная музыка. Адметна, што калгаснікі на гэтых сустрэчах не толькі «спажываюць» культуру, але і па-творчы разважаюць, абмяркоўваюць тое, што пачулі і ўбачылі, дзеляцца з гаспаіцамі сваімі думкамі і ўражаннямі. Словам, праводзяць час з карысцю для сябе...

І ўсё ж я думаю васьмі пра што. Так, горад шмат чаго плённага і цікавага можа зрабіць у арганізацыі вольнага часу калгаснікаў. Але, пагадзіцеся, як бы горад ні дапамагаў вёсцы, «ую культуру» сюды не прывязеш. Вось чаму трэба ствараць сваё самабытнае. Што я маю на ўвазе? А хоць бы адраджэнне некаторых вясковых традыцый, абрадаў, рамёстваў. Між іншым, вёска заўсёды славілася непаўторнымі ўзорамі песеннага і танцавальнага фальклору, вуснымі паданнямі, вырабамі вясковых умельцаў. Скажам, унікальны гляк або саламяная жар-птушка, маляўнічыя дываны — сапраўднае ўпрыгожанне многіх выставак народнай творчасці. Ёсць жа і сярод нашых калгаснікаў такія майстры, ёсць і самабытныя спявачкі, танцоры і музыкі. І вось тут для культурнага нашых — шырокае поле дзейнасці. Усё залежыць ад іх ініцыятывы, ад здольнасці накіраваць талент людскі ў патрэбнае рэчышча. Ды і мы ўсе, вядома, не павінны быць у баку ад гэтай справы. Дапамагчы ёсць каму: у калгасе працуе амаль дзевяноста спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй, а пяцера маюць вучоўны ступені. Пакуль жа, на жаль, скажам, што ў гэтым плане мы ўжо шмат што зрабілі, нельга. Але, паўтараю, дваццаць дзевяць вёсак, што ўваходзяць у склад гаспадаркі, — сіла вялікая.

А як наогул працуе з вясцоўцамі клуб? Найбольш яркім і запамінальным з праведзеных мерапрыемстваў быў Дзень памяці, прысвечаны спаленай у вайну вёсцы Доры і яе загінуўшым жыхарам. Можна прыгадаць і купальскае свята. А нядаўна адбыўся цікавы вечар на жывёлагадоўчым комплексе, дзе ўшаноўвалі пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва. Пасля ўручэння ўзнагарод, памятных сувеніраў калгасныя артысты-аматары прысвяцілі свае песні і вершы лепшым людзям гаспадаркі.

Вось, бадай, і ўсё. Астатня мерапрыемствы — традыцыйна простыя, каб не сказаць — «дзяжурныя». Праўда, бываюць танцы, лекцыі. Але ж, выбачыце, сучасны селянін — гэта чалавек з іншай, чым раней, жыццёвай арыентацыяй, псіхалогіяй, чалавек, які мысліць цяпер катэгорыямі эканомікі, тэхналогіі. Людзі растуць, вядома, растуць і іхнія патрабаванні да культурнага жыцця. На зроблены без душы вечар з сумнай афіцыйнай часткай або бедным наборам забаў, накішталт гучання адной і той жа магнітафоннай стужкі ў час танцаў, калгаснікаў ужо не зацікавіць. Да свайго клуба ў вясцоўца такія ж прэтэнзіі, што і ў гараджаніна да гарадскога. І ён, селянін, мае рацыю ў сваіх патрабаваннях, бо таксама хоча да сябе ўвагі з боку арганізатараў культурнага адпачынку. Ён жа ведае, што ёсць калгасы, дзе ўсё інакш — працуюць сельскія філармоніі, карцінныя галерэі, аматарскія аб'яднанні па інтарэсах, цікавыя самадзейныя калектывы, спартыўна-культурныя комплексы і гэтак далей. Для нас жа гэта пакуль што толькі мара. Хоць першыя крокі і зроблены ў гэтым напрамку. Узяць, напрыклад, аздараўленчую работу. На пасадзе інжынера па механізацыі працёмкіх працэсаў працуе ў нас кандыдат тэхнічных навук Міхал Юр'евіч Навасёлаў, які да таго ж з'яўляецца майстрам спорту па спартыўнай гімнастыцы. Ён цяпер арганізаваў спартыўную секцыю, дзе моладзь і дзеці калгаснікаў займаюцца лёгкай атлетыкай, гімнастыкай, лыжным спортам.

У мяне могуць спытаць: а ці дастаткова сучаснаму селяніну аднаго толькі ўздыму культуры ў вёсцы, каб яго не зманьваў горад? Вядома, недастаткова. Гэтаксама, як недастаткова толькі аднаго будаўніцтва жылля. Агульная культура сяла — катэгорыя шматаспектная, якая ўбірае ў сябе і эканамічныя пытанні, і сацыяльныя. Узяць хоць бы медыцынскае абслугоўванне сельскага жыхара. Ці так проста дабрацца хвораму чалавеку за два-тры дзесяткі кіламетраў у райцэнтр да ўрача? Адказ можа быць адназначны: цяжка. Дык чаму ж, падумалі мы, на кожную тысячу кароў павінен быць у калгасе ветэрынарны ўрач, спецыяліст па кармленні, па даенні, а на тры тысячы жыхароў двавакольных вёсак, што ўваходзяць у склад гаспадаркі, толькі фельчар? І пабудавалі сваю паліклініку. Цяпер чакаем да

сябе медыцынскіх спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй. Справа — за раённым аддзелам аховы здароўя.

Вядома, самая надзённая праблема на сённяшні дзень для калгаса — будаўніцтва. Не толькі жылля, але, напрыклад, гандлёвых прадпрыемстваў. На цэнтральнай сядзібе ў вёсцы Доры завяршаецца будаўніцтва буйнога прадуктовага магазіна. На чарзе — яшчэ адзін з дзвюма гандлёвымі заламі. Марым мы і аб камбінаце бытавых паслуг, а ў недалёкім будучым мяркуем узвесці калгасны санаторый-прафілакторый і шмат што іншае. І яшчэ. Ёсць на тэрыторыі гаспадаркі лагчына, якую можна заліць вадою, і будзе ў нас прыгожае возера. Потым можна будзе на беразе возера пабудаванні аздараўленчы комплекс са спартыўнай залай і саунай.

Словам, задумак шмат. Каб паспяхова іх здзейсніць, нам патрэбны спецыялісты розных профіляў — мастак-афарміцель і цырульнік, выкладчык музычнай школы і харэограф, гандлёвы работнік і кіраўнік харавога калектыву, архітэктар і кравец... Праўда, пакуль што цяжкавата ў нас з жыллем, але гэта часова. Галоўнае, каб чалавек вёска прыцягвала не «доўгім рублём», а ехаў ён туды з адзіным жадааннем — дапамагчы сельскім жыхарам у іх вельмі нялёгкай працы, наладзіць іх быт і адпачынак. Вядома ж, і матэрыяльны стымул нельга ігнараваць. І мы гэта ўлічваем. Усё, што залежыць у гэтым плане ад кіраўніцтва калгаса, будзе зроблена, не пакрыўдзім.

Ужо многае ў нашым сённяшнім жыцці радуе і абнадзейвае. Напрыклад, пісьмы, якія прыходзяць на адрас праўлення калгаса з просьбамі прыняць у гаспадарку. Пішуць асобныя людзі, пішуць цэлыя сем'і. А многія ўжо і прыехалі.

Вось такія нашы планы на недалёкую будучыню. Але самая запаветная мара калгаснікаў — стварыць у перспектыве буйны калгас-камбінат, у якім усё будзе спалучана ў адно цэлае: і сельская гаспадарка, і пераапрацоўка яе прадукцыі, і будаўніцтва жыллёвых, сацыяльна-культурных, бытавых аб'ектаў, і тэхнічнае абслугоўванне вытворчасці. Мо для гэтага спатрэбіцца нам пашырыць свае межы, аб'яднацца яшчэ з некалькімі гаспадаркамі... Бацьчы, мы ўмеем марыць, але, спадзяюся, ўмеем і працаваць, уваасабліваючы задуманае ў жыццё.

Запісала Л. КРУШЫНСКАЯ.

У жнівеньскім нумары часопіса «Современник» за 1856 год быў апублікаваны артыкул «Субседнік аматараў расійскага слова», які ўхваляваў рускае грамадства. Па словах І. Панаева, «ён звярнуў на сябе ўсеагульную ўвагу цяжарным поглядам і едкай іроніяй». Артыкул быў падпісаны прозвішчам Лайбаў. Гэта быў псеўданім, складзены з апошніх складоў сапраўднага імя і прозвішча аўтара — МікаЛАІ ДабралюБАУ. Так ярка і арыгінальна пачаўся творчы шлях крытыка і публіцыста ў рускай літаратуры.

Вялікі рускі рэвалюцыянер-дэмакрат можна выступіць у падтрымку нацыянальна-вызваленчага руху прыгнечаных царызмам народаў, у прыватнасці, беларускага народа. Гэта праблема разглядаецца, у прыватнасці, у яго артыкуле «Рысы для характарыстыкі руска-

палякаў. Сярод іх быў і Сігізмунд Серакоўскі.

Блізкімі сябрамі С. Серакоўскага, як вядома, былі браты Віктар і Кастусь Каліноўскія, іншыя ўраджэнцы Беларусі, якія ўваходзілі ў склад Пецярбургскай рэвалюцыйнай арганізацыі. Несумненна, Дабралюбаў быў знаёмы з поглядамі беларускай дэмакратычнай інтэлігенцыі, якая выступіла на арэну вызваленчай барацьбы разам з рускімі і польскімі рэвалюцыянерамі. Ведаючы пра такіх людзей (а магчыма, нават знаёмы з імі асабіста), як Віктар і Кастусь Каліноўскія, ведаючы іх палітычную праграму, вялікі рускі рэвалюцыянер-дэмакрат быў перакананы, што ў барацьбе супраць самодзяржаў беларусы здольны і змогуць заявіць аб сабе на поўны голас. Гэта і знайшло адлюстраванне ў яго артыкуле «Рысы для характарыстыкі...»

паведамляў В. Дабравольскі, Акрэйц у пачатку 1860 года напісаў у рэдакцыю «Современника» пісьмо, у якім выклаў праграму задуманага ім часопіса. План Дабралюбава спадабаўся, і ён выказаў станоўчую думку наконт Акрэйца ў сваім артыкуле. Відаць, Дабралюбаў меркаваў выкарыстаць новы часопіс у якасці сродка для прапаганды перадавых ідэй. Аднак гэтым надзеям не суджана было збыцца. «Белорусский вестник» у свет не выйшаў. Па ўсёй верагоднасці, Акрэйц не змог атрымаць на яго выданне афіцыйнага дазволу. Тым не менш, як піша вядомы беларускі даследчык Геннадзь Кісялёў, «трэба вывучаць яго (Акрэйца) біяграфію, сувязі, яго белетрыстычныя і крытычныя творы, якіх было нямала...». Гэта дае нам магчымасць глыбей раскрыць сувязі, якія існавалі паміж «Современ-

ЧАРГОВАЕ ВЫДАННЕ «МСЦІЖАЎ»

Творчасць вядомага беларускага пісьменніка Івана Пташнікава карыстаецца папулярнасцю ў чытачоў. У мастакоў — таксама. Яны з задавальненнем перагортваюць старонкі яго прозы, у якой так шматлікіна паўстае жыццё нашых сучаснікаў, раскрываюцца няпростыя лёсы людзей, якія робяць на зямлі сваю спрадвечную справу.

Таму не выпадкова, што над афармленнем кнігі І. Пташнікава працуюць графікі, схільныя да мастакоўскага пошуку, далёкія ад простага ілюстрацыі

напісанага аўтарам. У хуткім часе будзе магчыма ішчэ раз сустрэцца з героямі рамана «Мсціжы» — аднаго з самых значных твораў І. Пташнікава. Выдавецтва «Мастацкая літаратура» на гэты раз выпускае яго ў аўтарытатнай і папулярнай серыі «Беларускі раманы».

Зацікавіць чытача і малюнкi, выкананыя маладым мастаком К. Шаранговічам, які плённа далучыўся да кніжнай графікі.

Ю. ПІЛІПЧЫК.

ПРЭМ'ЕРЫ

Сцэна са спектакля «Буря». Арыель — А. Падабед. Проспера — заслужаны артыст БССР А. Мілаванаў. Міранда — І. Усавіч.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА «НАШ СОВРЕМНИК»

Прысуджаны прэміі часопіса «Наш современник» за лепшыя матэрыялы, змешчаныя на старонках гэтага выдання ў 1985 годзе. Сярод іншых аўтараў

адзначаны пісьменнікі А. Казловіч (нарыс «Логіка гаспадарання») і М. Круль (аповесць «Абследаванне дзейнасці»).

А. ВЕЦІК.

ПІСЬМЕННІК У ШКОЛЕ

Перад вучнямі старэйшых класаў школы № 87 г. Мінска з гутаркай «Маладая беларуская проза» выступіў пісьменнік Генрых Далідовіч. Прысутныя задалі шмат пытанняў па яго кнізе «Станаўленне», што

выйшла летась у выдавецтве «Юнацтва», а таксама па творчасці маладых пісьменнікаў.

Вучні і настаўнікі атрымалі аўтографы прайзніка.

А. ВЯСНЯНКА.

«ШТО ЯШЧЭ СКАЖУЦЬ САМІ БЕЛАРУСЫ...»

Да 150-годдзя з дня нараджэння
М. А. ДАБРАЛЮБАВА

га простанароддзя», апублікаваным у 9 нумары «Современника» за 1860 год.

У маі 1860 года Чарнышэўскі і Някрасаў настаялі, каб Дабралюбаў выехаў за мяжу падлячыцца. Больш за год жыў ён у Германіі, Швейцарыі, Францыі, нарэшце, у Італіі, дзе ў гэты час набіраў сілу нацыянальна-вызваленчы рух пад кіраўніцтвам Джузепе Гарыбальдзі. Гэтыя падзеі захапілі Дабралюбава, далі яму матэрыял для серыі артыкулаў. У сваіх работах, прысланых з-за мяжы, у прыватнасці, у згаданым артыкуле «Рысы для характарыстыкі рускага простанароддзя», ён дае сваім чытачам ясна зразумець, што калі вякамі прыгнечаны і забіты народ неапаалітанскага каралеўства змог паўстаць супраць сваіх прыгнятальнікаў, то можна спадзявацца, што і беларусы змогуць стаць на шлях рэвалюцыйнай масавай барацьбы, супраць сацыяльнага і нацыянальнага ўціску. У артыкуле прагучалі славутыя словы: «Паглядзім, што яшчэ скажуць самі беларусы».

На чым будаваўся гэты вывад Дабралюбава, які, паводле слоў А. Луначарскага, ніколі не памыляўся як у сваіх эстэтычных, так і палітычных ацэнках? Перш за ўсё на добрым веданні рэвалюцыйнага руху Расіі, дзейнасці канспіратыўных рэвалюцыйных арганізацый Пецярбурга, з якімі Дабралюбаў устанавіў сувязі яшчэ да паездкі за мяжу. Так, у снежні 1858 года, запрашаючы свайго сябра па педагогічным інстытуце І. Бардзюгова ў Пецярбург, пісаў яму: «Я б табе цэлую калекцыю добрых афіцэраў паказаў».

Тлумачэнне наконт гэтых слоў знаходзім у «Матэрыялах для біяграфіі М. А. Дабралюбава», сабраных у 1861—1862 гг. М. Г. Чарнышэўскім. «Гэта былі, — пісаў ён, — два гурткі: адзін складаўся з лепшых афіцэраў (слухачоў) Ваеннай Акадэміі, другі — з лепшых прафесараў яе. Мікалай Аляксандравіч быў блізім сябрам некаторых выдатных людзей з абодвух гурткоў».

Словы Чарнышэўскага пацвярджае пісьмо самога Дабралюбава да таго ж І. Бардзюгова, напісанае вясной 1859 года. У ім Дабралюбаў адкрывае гаворыць аб сваёй блізкасці да афіцэраў Ваеннай Акадэміі, і ў прыватнасці, да афіцэраў-

Адказу доўга чакаць не давялося. Высокі тэарэтычны ўзровень грамадскай думкі напярэдадні і ў ходзе паўстання 1863 года ў Беларусі, які атрымаў найбольш поўнае выяўленне ў публіцыстыцы паслядоўніка рускіх рэвалюцыянераў-дэмакратаў К. Каліноўскага, а таксама магутныя рэвалюцыйныя выступленні народных мас у 1863—1864 гг. паказалі здольнасць беларускага народа да гістарычнай ініцыятывы, цалкам пацвердзілі правату прадбачанняў Дабралюбава.

Гаворачы аб магчымых сувязях Дабралюбава і Каліноўскага, хацелася б звярнуць увагу на псеўданімы, якімі падпісваў свае вершы і сатырычныя артыкулы Дабралюбаў у сатырычным дадатку да «Современника» — «Свистке»: Конрад Ліліеншвагер, Якаў Хам і інш. Як вядома, адзін з падпольных псеўданімаў К. Каліноўскага — Хамовіч. Ці не навеяны ён публіцыстыкай Дабралюбава? Ці не ўтвораны ён ад псеўданіма вялікага рускага рэвалюцыянера-дэмакрата?

У тым жа артыкуле Дабралюбаў вітаў праект стварэння «Белорусского вестника», цёпла гаворыў пра яго будучага выдаўца. «Мы ўжо чулі, — пісаў Дабралюбаў, — што з будучага (1861 г. — В. Ш.) года меркавалася выданне «Белорусского вестника», рэдакцыю якога прымае на сябе нейкі п. Акрэйц, чалавек, на стараннасці і высакародства на прапанову якога можна спадзявацца». У тым жа годзе Станіслаў Акрэйц (Арліцкі), былы выпускнік Віцебскай губернскай гімназіі, быў служачым Магілёўскай палаты дзяржаўных маёмасцей, уваходзіў у гурток прагрэсіўнай моладзі і марыў аб выданні ў Магілёве беларускага часопіса. Гэта ідэя стала вядома Дабралюбаву і ён даручыў аднаму са сваіх знаёмых В. Дабравольскаму, які скончыў акадэмію генеральнага штаба і накіроўваўся на службу ў Жытомір, сустрэцца ў Магілёве з Акрэйцам. 20 студзеня 1860 года В. Дабравольскі пісаў Дабралюбаву: «Мілы Мікалай Аляксандравіч. Неадкладна пасля прыезду ў Магілёў я ўзяўся адшукаць Акрэйца: гэты пан вельмі малады, гарачы рэдактар будучага часопіса... Зрэшты, ён будзе пісаць да Вас сам... Ён хоча ехаць і растлумачыць усё на словах...» Як і

ніком» і прагрэсіўнай беларускай моладдзю таго часу.

Аб Беларусі Дабралюбаў упамінае таксама ў рэцэнзіі на трэці і чацвёрты выпуск «Народных рускіх казак» А. Афанасьева. Выступаючы супраць нейтральнай рэгістрацыі фалькларыстыкай сабранага матэрыялу, змагаючыся за паказ адносін да яго народных мас, яго сацыяльнае асэнсаванне Дабралюбаў пісаў: «Што з таго, што ў Навагрудскім павеце ходзіць казка аб Пакацігарошці, а ў Навагруджым — аб сімі Сімяонах і г. д.? Нам ніхто са збіральнікаў і апісальнікаў народнага быту не растлумачыў, як ставіцца народ да казак і паданняў, якія раскажваюцца ім». З гэтай жа рэцэнзіі Дабралюбава мы даведваемся таксама і пра яго дасведчанасць аб асаблівасцях беларускага вымаўлення. «Захаваць у сваёй рэдакцыі беларускае дзвяканне і цвяканне, — піша Дабралюбаў, — гэта яшчэ вельмі недастаткова для таго, каб даць нам уяўленне аб тым, якое значэнне маюць казкі ў рускім народзе». Магчыма, вынікам такой дасведчанасці было знаёмства М. Дабралюбава з ураджэнцам Беларусі пісьменнікам і этнографам П. Шпілеўскім, ад якога вялікі рускі рэвалюцыянер-дэмакрат мог атрымаць нямала каштоўных звестак аб беларускай культуры.

Са свайго боку прагрэсіўная дарэвалюцыйная Беларусь неаднаразова выказвала сваю любоў і павагу да вялікага рускага рэвалюцыянера-дэмакрата. Не выпадкова, што менавіта ў друкарні ўраджэнца Беларусі, выпускнікі Мінскай гімназіі Іасафата Агрызкі былі надрукаваны ўсе чатыры тамы першага выдання збору твораў Дабралюбава, якое рэдагаваў сам Чарнышэўскі. Яно выйшла ў свет у 1862 годзе адразу пасля смерці Дабралюбава і без змяненняў неаднаразова перавыдавалася ў 1871, 1876, 1885, 1896, 1901 і 1908 гадах — у дарэвалюцыйнай Расіі. Сваёй каштоўнасці гэтае выданне не страціла да нашых дзён. Творы Дабралюбава, надрукаваныя ў друкарні Агрызкі, — бессмяротны помнік шчырай падзякі рэвалюцыянеру і мысліцелю, які ў сярэдзіне мінулага стагоддзя можна ўзняць свой голас у абарону правоў беларускага люду, выказаў веру ў яго творчыя сілы, у яго светлую будучыню.

В. ШАЛЬКЕВІЧ.

У нашым вялікім доме мы ўсе ішчэ час ад часу адшукваем сёе-тое, што ярка ўваскрэшае ў памяці старонкі татавага жыцця. Хочацца занатаваць на паперы і тыя ўспаміны, што былі навяяны знаходкамі апошняга часу.

Вось, напрыклад, фотаздымак, які выпаў з 7-га тома Збору твораў Дзікенса. Ён вяртае мяне да апошніх дзён бацькавага знаходжання дома — да студзеня 1978 года. Тым часам на стану здароўя працаваць ён не мог, але затое чытаў асабліва шмат. Кожны раз, заходзячы да яго, я заставала бацьку на канане з кнігай у руках. У пачатку студзеня ён перачытваў «Ціхі Дон» Шалахава і не пераставаў захапляцца — які ўжо раз! — талентам аўтара. Пасля, недзе ў сярэдзіне месяца, напярэдадні ад'езду ў Нясвіж, ён трымаў у руках том Дзікенса. Быў гэты том з ім і ў санаторыі. Фотаздымак, што выслізнуў з кнігі, бацька выкарыстоўваў, пэўна, як закладку.

У розных бацькавых кніжках, што зберагаюцца дома і ў летніку на Нарачы, я ўсё яшчэ знаходжу яго візітныя карткі, аддрукаваныя ім, нарэшце, у апошні год жыцця, але так і не раздадзеныя.

А вось і яшчэ адна знаходка — запрашалны білет. Яго тата і мама рассылалі сябрам і знаёмым, запрашаючы іх 6 лютага 1974 года на таварыскую вячэру ў рэстаран гасцініцы «Беларусь». Раней гэтай карткі — запрашэння на юбілейны банкет — я не бачыла і доўга ўзіралася ў яе, нібы гэта была вестка з-за той мяжы часу, за якой застаўся бацька. А не бачыла я гэтага запрашалнага білета таму, што ў той час хварэла і не прысутнічала на ўрачыстасцях, звязаных з бацькавым шасцідзесяцігадовым юбілеем. Але затое ў памяці ўсплыло ўсё тое, што спадарожнічала і папярэднічала тым падзеям.

Не так даўно, калі мы з цёткай, татавай сястрой Надзеяй Аляксандраўнай, праглядвалі бацькавы фотаздымкі, яна ўзяла ў рукі адзін, аматарскі, на якім тата сфатаграфаваны разам з сястрой і яе сяброўкай Нінай Паўлюкевіч у Любярцах, дзе дзяўчаты вучыліся ў педінстытуце. Здымак зроблены быў вясной 1939 года.

— Бацька твой быў тады хворы, — знячэўку сказала цётка Надзя, — у яго была чарговая ангіна...

А я падумала пра тое, што бацька наогул не вылучаўся здароўем, што ён усё жыццё быў хваравіты. І вінавата ў гэтым не толькі вайна. Ягоная хваравітасць, ягоная заўсёды ангіна — гэта і вынік недаданняў і прастуд, зведаных ім у маленстве і юнацтве.

Асабліва дасталося бацьку ў дваццаць шостым годзе, калі па лжываю абвінавачванню маці яго, а маю бабулю, вырвалі з сям'і. Тыя паўгода дзеці жылі

ў самагэвічкім доме адны, жылі ў голадзе і нястачы. Бацька, расказвала мне цётка Надзя, спаў у сенцах у фазтоне, пада-слаўшы пад бок старую аблезлую аўчыну. (Гэты фазтон, а, можа, брычка, быў калісьці падараваны дзеду Аляксандру Мікалаевічу мясцовай памешчыцай і стаяў у сенцах, што падзялялі хату на дзве палавіны). Спаў бацька ў фазтоне таму, што ложка ў хаце не было.

Справа ў тым, што дзед за час адсутнасці бабулі ажаніўся другі раз, прадаў набытае сумесна з бабуляю дабро, пакінуўшы дзецям толькі тое, чаго на яго мужчынскае разуменне будзе ім дастаткова, каб дача-

данне, так званае якаснае галаданне.

Не вылучаючыся здароўем з дзяцінства, бацька прызвычаіўся не звяртаць увагі на свае недамаганні і працаваць на поўную сілу з дня ў дзень. Яго выбівалі з рабочай калыны толькі цяжкія прыступы хваробы, якія пагражалі самому жыццю. Прыступы гэтыя паўтараліся перыядычна, і бацька ведаў, што доўга яму жыць не давядзецца.

Усведомленне гэтага не спараджала адчаю. Наадварот, падганяла шчыраваць у рабоце, тым болей, што творчасць была самай вялікай радасцю яго жыцця. Таму ў апошнія гады,

біш, убачыць адразу, што паўза ці замінак былі толькі прадвесцем новага і моцнага рыўка ўперад і ўпэўненага ўздыху яго паэзіі.

Ёсць у паэты свой аблог цалінны, Някрануты прастор для баразён, Дзе ён працуе з першае хвіліны і да апошніх вечаровых дзён;

Ёсць сэрца маладое, без якога — Без палкага, жывога пачуцця — Няма ў яго нічога: ні аблога, Ні плённых дум, ні самага жыцця;

Не заўсёды ўпоравень са сталасцю ўзраставай ідзе сталасць творчая, і калі яны супадаюць, — лепшага нельга па-

чонае мноства вершаў прысвечана гэтай нанова адкрытай тэме, але, калі да яе звяртаецца паэт, што не адлучае яе ад іншых, што аднолькава хвалююць яго, тэм, мы бачым ўзоры сапраўднага паэтычнага яе асваення.

Калі з зямлі на белай хмары ў неба Падымецца магутны карабель, Мы, людзі, будзем думаць: а ці трэба Шунаць пілотам для Зямлі зямель?

Ці варта круг рабіць ім развіталны, З тугой за кантынентамі сачыць,

Як быццам бачыць кадр дакументальны, Дзе ім ужо статыстамі не быць?

Няхай, па невядомай нам прычыне, Не вернуцца яны на касмадром, Заснуўшы сном касмічным у кабіне Ці недзе новы адшукаўшы дом... Аднак зацвердзяць поспеху бюспрэчнасць наш век дваццаты і наступны век, і будзе фільм Зямлі глядзець не вечнасць Вачыма зор сваіх, а чалавек.

І вось што яшчэ адметна ў «Новай кнізе». Тут няма ніякіх слоўных, фразеалагічных эквівалентаў паняцця «культ асобы», няма мінімальна гэтай тэмы. матываў, што паспелі ў многіх сённяшніх вершах ужо стаць агульным месцам. А між тым уся гэтая свабода лірычнай споведзі, гэтая няздушанасць тону, смеласць нечаканнага збліжэння строгай думкі і простага сардэчнасці — іх не аднясеш да іншых, які менавіта да нашых дзён, перыяду — яны належаць цяперашняму часу і спароджаны ім.

Цытата атрымалася, вядома, доўгая, але я ўсё ж дазволіла сабе згадаць тут гэтыя словы Аляксандра Трыфанавіча. Згадаць хоць бы таму, што ў той час ён гаварыў не аднаму літаратару, калі гаворка заходзіла пра беларускую літаратуру:

— Чытайце Куляшова! Менавіта ён прадстаўляе сёння ў савецкай літаратуры беларускую паэзію.

«Новая кніга» была вылучана на атрыманне Ленінскай прэміі побач з кнігай балкарскага паэта Кайсына Куліева. Сталася так (і, пэўна ж, не без дапамогі бацькавых нядобрабычліўцаў), што прэміі бацька не атрымаў. Ён, вядома, перажываў, але па-ранейшаму працягваў працаваць з той жа энергіяй, з тым жа напалам.

Аднак жа былі і іншыя прычыны для смутку, для горкіх думак. Не-не ды ўсё ж адчуваў бацька па-ранейшаму пэўную няўвагу да сябе, яго творы ў рэспубліканскай прэсе альбо не рэцэнзаваліся наогул, альбо час ад часу, у выніку чаго рвалася зваротная сувязь, і недзе к канцу 60-ых гадоў бацька пачаў адчуваць гэта асабліва балюча.

13 студзеня 1976 года на імправізаванай вячэры ў Бела-

Вольгіна Куляшова

ЮБІЛЕЙ

3 «КНІГІ ПРА БАЦЬКУ»

кацца маці, а сам з маладой жонкаю паехаў на новае месца жыхарства кудысьці за Рагачоў.

Натуральна, што дзеці неаддалі, каб не сказаць больш — галадалі. Надзя, меншанькую, час ад часу падкармлівалі, шкадуючы, суседзі, а дванаццацігадовы Аркадзь лічыў сябе ўжо дарослым, саромеўся жыць з чужою ласкі і не толькі адмаўляўся ад дапамогі, але яшчэ і на сястру сварыўся, калі яна спакушалася чым-небудзь гасцінцам ці пацастункам.

Сітуацыя стала крыху лепшай пасля таго, як бацька, скончыўшы школу, паступіў вучыцца ў Мсціслаўскі педтэхнікум, а неўзабаве, услед за сваімі дружбакамі, пастамі-пачаткоўцамі Змітраком Астапенкам і Юліем Таўбіным, перабраўся ў Мінск. Але, папраўдзе, і ў Мсціславе, і ў Мінску жылося бацьку нялёгка. У Мінску сябры наймалі пакойчык на трох, а ложка быў адзін, і тату даводзілася спаць на падлозе, закруціўшыся ў дыванок. Само сабой, юныя паэты частавата клаліся спаць галодныя.

Бацька ніколі не расказваў пра гэта. Відаць, ён лічыў, і не без падстаў, што ўсё гэта ў ягонай біяграфіі не самае істотнае. Проста ён, па ўсім відаць, не задумваўся аб сваім здароўі, як не задумваюцца аб гэтым усё маладыя людзі. Я ж тут згадваю ўсё гэта таму, што, як цяпер вядома медыцыне, прычынай прастудных захворванняў з'яўляецца шматгадовае неда-

вымушаны выбіраць галоўнае, бацька стараўся крыху абмяжоўваць сваю актыўнасць у сферы грамадскага жыцця, асабліва ў яго параднай форме. Ён унікаў усялякіх учасцяцей, сходаў, пасяджэнняў, адмаўляўся ад выступленняў, якія па прычыне яму павышанай эмацыянальнасці даваліся яму надзвычай цяжка, выбіваючы на доўгі час з рабочага рытму.

Працаваў бацька самаахварна, аддаючы паэзіі ўсе свае сілы да астатку. У 1964 годзе ён апублікаваў сваю «Новую кнігу», якая пазначыла новы этап яго паэзіі і новы творчы ўзлёт. А. Твардоўскі, думкай якога бацька даражыў надзвычай, сустраў кнігу з захапленнем. «Сталасць таленту» — так назваў ён свой артыкул, прысвечаны выхаду «Новай кнігі». У артыкуле Аляксандр Трыфанавіч пісаў: «Новая кніга лірычных вершаў Аркадзя Куляшова паявілася ў 1964 годзе, пасля пэўнай паўзы ў нязменна прадукцыйнай рабоце паэта. Можна было б аднесці гэта за кошт перанесенай ім працяглай хваробы, можна было б лічыць і проста часовай замінак, якія амаль непазбежныя ў сур'ёзнага пісьменніка, тым больш у эпоху, якая на кожным сваім крутым павароце абавязвае свядомасць мастака засвоіць гэты паварот ва ўсёй глыбіні.

Але якая ж гэта радасць, разгарнуўшы новую кнігу паэты, якога здаўна ведаеш і лю-

жадаць паэту... Па цэласнасці думкі, арганічнасці тону і выразнай завершанасці тэматычнага абсягу гэтая кніга далёка пакідае ззаду іншыя паэмы таго ж аўтара. А гэтая вольная плынь лірычнай гаворкі — нібы роздум уголас, — якая яна эканомная ў словах, класічна падцягнутая, дысцыплінаваная без нап'ятасці, строгага без сухасці і празрыстага, хоць і дошыць складаная...

«Новая кніга» Аркадзя Куляшова — узор поўнага валодання паэтычнай формай, што выпрацоўвалася гадамі. Але не адно гэта дае магчымасць назваць «Новую кнігу» кнігай сапраўднай сталасці самабытнага і яркага таленту.

Шырыня ідэйнага гарызонту, асваенне нязвычайных для ранейшага Куляшова вечных (гэтае слова чамусьці прынята заключачь у дзюкосе), агульначалавечага значэння тэм: жыцця і смерці, любові і творчасці, лёсу і абавязку паэта, мінулага і сённяшняга, сённяшняга і невымерных далячын камуністычнай будучыні — вось што галоўным чынам азначае новы этап у паэзіі Куляшова — адной з вяршынь савецкай паэзіі ў цэлым. Якім, напрыклад, натуральным, нязмушаным чынам уваходзіць у кола яго лірычных разваг, робіць прадметам паэзіі такая навізна, як сучасныя ўяўленні пра сусвет, што сталі значнай часткаю нашага светаадчування ў гады вялікіх поспехаў у вывучэнні космасу. Незлі-

боту шэфам галоўнай фірмы і падфірмы з разліку 52 маркі за рабочую гадзіну аднаго рабочага. З гэтай сумы шэф галоўнай фірмы Рэмэрт ікладзе ў сваю кішэню 27 марак, шэф падфірмы Адлер — 25 марак. Гэты апошні выплачвае сваім людзям столькі, колькі дазваляе яму яго сумленне. У лепшым выпадку — 5—9 марак. Калі памножыць тыя сумы, якія ікладуць шэфы абедзвюх фірм сабе ў кішэню, на колькасць выпрацаваных рабочымі гадзін, атрымаецца немалая сума.

Тысен (Аўгуст-Тысен-Гута) у Дуйсбургу ўжо даўно звальняе пастаянных рабочых і праз падфірмы, якіх у Дуйсбургу 400, займае іх пазычанай таннай рабочай сілай. Прасцей навуцы, нявольнікамі дваццатага стагоддзя. Нглядзячы на цяжкую і шкодную для здароўя работу, Алі старанна працаваў і заслужыў увагу Адлера. Аднойчы ён даў зразумець шэфу, што звязаны з неафашыскай экстрэмісцкай турэцкай арганізацыяй «Шэрыя ваўні». З такім гасстарбайтарам можна было быць шчырым. І Адлер час ад часу танкама хваліўся Алі, што з'яўляецца пастаўшчыком рабочай сілы для найвялікшых канцэр-

ПАЛІТЫКА
ІДЭАЛОГІЯ

ЛЮДЗІ, ЯКІХ МОЖНА ПАЗЫЧЫЦЬ, АБО НЯВОЛЬНІКІ XX СТАГОДДЗЯ

На рэкламных старонках газет ФРГ часта друкуюцца аб'явы: «Гатоў наняцца на самую цяжкую работу пры самай нізкай аплаце».

Аб'явы такіх даюць галоўным чынам «гасстарбайтары» (работнікі — госці), а іх у краіне разам з сям'ямі 4,5 мільёна. Прычым, 1,5 мільёна — туркі.

Ніводнае прамысловае прадпрыемства ў горадзе, або буйная гаспадарна ў вёсцы афіцыйна не залічыць гасстарбайтара на працу. Навошта прадпрыемальніку такі клопат: прыняты на работу гасстарбайтар зможна карыстацца ўсімі правамі, якія яму належаць па закону, а значыць і аплатай па расцэнках, ды яшчэ і падатак за яго плаці.

Куды выгадней на самую цяжкую і брудную работу «пазычаць» іх.

«Пазычаюць» прадпрыемствам гасстарбайтараў спецыяльнымі фірмы. Такіх фірм у ФРГ сотні. Шэф галоўнай фірмы мае яшчэ «падфірму», якая непасрэдна наймае рабочых-гасцей. Шэф галоўнай фірмы дамаўляецца з прадпрыемствам — колькі і на якую работу паставіць гасстарбайтараў. Шэф падфірмы пастаўляе рабочых на прадпрыемства, якія тут становяцца «ляйхарбайтарамі», — пазычанымі рабочымі. Пазычыў, вярнуў і ніякіх клопатаў.

За выкананую работу грошы атрымлівае шэф галоўнай фірмы. Большую частку грошай, за-

робленых гасстарбайтарамі, ён ікладзе сабе ў кішэню. Другую, меншую частку аддае шэфу падфірмы. Той выдае рабочаю, у лепшым выпадку, дзесятую частку таго, што атрымаў ад шэфа, а асноўную суму ікладзе сабе ў кішэню. Усе задаволены: і прадпрыемства, і фірма, якая «пазычае» прадпрыемству рабочых, і падфірма, апрача, зразумела, тых, хто выканаў гэту цяжкую работу. Але запалоханы высылкай з краіны гасстарбайтар маўчыць — бо можа і гэтага не атрымаць.

Гасстарбайтары — фактычна нявольнікі «вольнага свету». На іх прадпрыемальнікі і пастаўшчыкі зарабляюць мільёны.

Але лярдызем да канкрэтных фактаў... Да аднаго з шэфаў падфірмы ў Дуйсбургу Адлера прышоў рабочы-госць Алі Лефент Зінірлі-аглы. Перад гэтым ён даў у некалькіх газетах аб'яву наступнага зместу: «Іншаземец, дужы, шунае лжю-небудзь работу, самую брудную, за невялікую аплату».

Адлер з ахвотай прыняў у каманду гасстарбайтараў выгадага нявольніка. У час размовы з шэфам Алі на ламанай нямецкай мове сказаў, што ён турак, які нарадзіўся ў Грэцыі.

БІВАЕ ж такое суладзенне. Літаральна днямі прачытай у «Комсомольской правде» балючыя словы выдатнага пісьменніка і самаадданага заступніка-абаронцы роднай

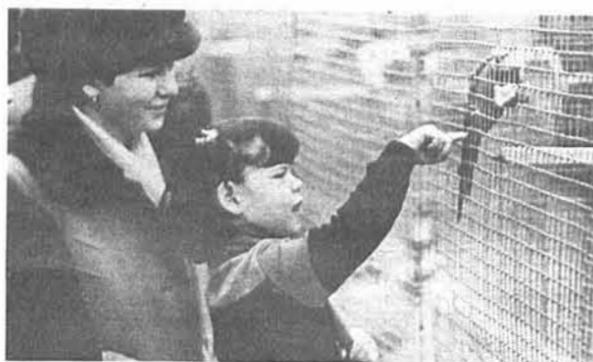
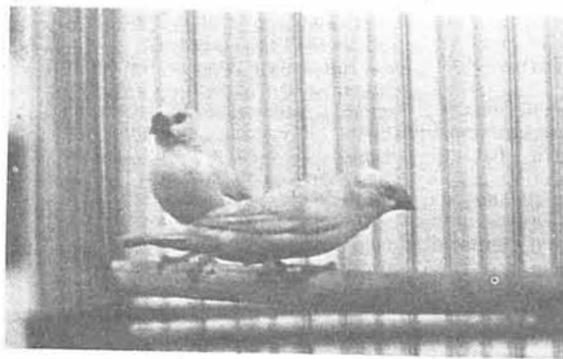
што побач са сталічным універмагам «Беларусь», наадварот — цішыні не было. Тут адуюць чулася ціўканне і чырыканне, тут панавалі, бралі ў палон птушыныя перасвісты, спевы і перапевы, бы апынуўся ты раптам

НА РАДАСЦЬ НАМ, БРАТАМ СТАРЭЙШЫМ...

прыроды, яе расліннага і жывёльнага свету Васіля Міхайлавіча Пяскова: «Мінулым летам я неяк асабліва абвострана адчуў адну страту, не ўсімі, магчыма, заўважаную. У полі не спяваюць перапёлкі. Ціха ў полі. А поле ж, стэпавыя нашы раўніны немагчыма было ўявіць без перагуквання перапёлак. Гэта

дзе-небудзь на ўзлеску ці на беразе парослай хмызамі пакручатай рачулки, — у зале працавала гарадская выстаўка птушкі і дэкаратыўнай птушкі.

І вось тут, сярод гэтага буйства пярнатых — буйства галасоў і рознакалёрага

была паззія жыцця, што з дзяцінства ўваходзіла ў душу сельскага чалавека. Журботна, калі знікаюць з твару зямлі сланы, тыгры і жураўлі. Яшчэ больш журботна ад таго, што нямае поле. Перапёлка сваёй просценькай песьняй падавала нам знак аб здароўі зямлі. З нашых варонежскіх мясцін адлоўленых перапёлак калісьці пастаўлялі ў Парыж. Тым жа гандлёвым курсам везлі і пшаніцу. Калі б перапёлкі цяпер былі прынесены ў агары казанка багатым ураджаям, і тады варта было б засмуціцца і заклапаціцца знікненнем птушкі, бо не адзіным жа хлебам жыве чалавек на зямлі...

А тут, у выставачнай зале Інстытута тэхнічнай эстэтыкі,

пер'я, згадаліся раптам тыя словы В. Пяскова, поўныя смутку і горычы. Чаму? Тут жа на тварах наведвальнікаў, найперш малага і юнага веку, не было смутку, — на іх, наадварот, свяціліся ўсмешкі і радасць, яны поўніліся шчасцем і захапленнем. Тым не менш набеглі на памяць і тыя словы. Бо мы і праўда ўсё больш і больш адрываемся ад зямлі, ад прыроды, а заадно і ад яе насельнікаў, ад нашых пярнатых і не пярнатых братоў меншых, і такіх стрэчы з імі, нахштат гэтай нядаўняй птушынай выстаўкі, поруч з радасцю абуджаюць, на жаль, і горыч згадак пра тое, што поле наша, лес наш усё больш глухнуць, нямеюць, што не толькі на варонежскай зямлі, адкуль родам В. Пяскоў, але і на на-

шай, беларускай, рэдка дзе ўжо спявае сваё «віць-палоць» перапёлка, што вясноў цяжка пачуць над галавою, у высокім блакітным небе жаўранкавы звоначок...
А тут, на здымках, зробленых пад час работы выстаўкі Аляксандрам Шаблюком, яны, пярнатая, — ад

шчыглоў, шпакоў, канарэек да папугаў, галубоў і вагон, весела скачуць, пералітаюць з жэрдачкі на жэрдачку, спяваюць, ценькаюць, пасвітваюць, буркочуць і нават, на ўздзіў і радасць дзятвы, гавораць...

М. КАВАЛІЦКІ.

3 3 ПА 9 ЛЮТАГА

3 лютага, 19.10

«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ»

Выступленне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР І. Чыгрынава.

3 лютага, 20.10

Лаўрэаты рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу «ЗЯМЛЯ МАЯ». Вы ўбачыце выступленне народнага ансамбля песні і танца «Прасніца» Дома культуры Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімваланно» імя У. І. Леніна.

6 лютага, 18.20

КАНЦЭРТ АРГАННАЙ МУЗЫКІ Прагучаць творы Баха ў выкананні салісткі Латвійскай дзяржаўнай філармоніі Я. Лісіцынай.

7 лютага, 19.05

XXVII З'ЕЗДУ КПСС — ДАСТОЙНУЮ СУСТРЭЧУ!

Выступленне народнай артысткі ССРР А. Клімавай прысвечана нарэзным тэатральным праблемам.

8 лютага, 11.30

«У ЖЫВАПІСЕ. ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»

Перадача расказвае пра творчасць мастакоў В. Ваньковіча і Я. Дамеля.

8 лютага, 14.45

СЯБАР ЯНКІ КУПАЛЫ — СЯРГЕЯ ПАЛУЯН

Вы пабываеце на вечары ў Літаратурным музеі Янкі Купалы, прысвечаным жыццю і творчасці Сяргея Палуяна. Пра яго творчасць гавораць І. Шамякін, Р. Барадулін, А. Грачанінаў, А. Лойка.

8 лютага, 17.05

«І СЛОВАМ, І СПРАВАЙ»

Сустрэча пісьменнікаў В. Зуёнка, А. Грачанінава, У. Някляева, Р. Баравіковай, К. Камейшы з работнікамі аб'яднання «БелаўтаМАЗ».

8 лютага, 22.55

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Эстрадная музычная праграма з удзелам вакальна-інструментальнага ансамбля «Машына часу».

9 лютага, 18.00

«КІНАМАЗАІКА»

Спецыяльны выпуск праграмы расказвае пра групу гомельскіх наскандэбраў, якія шмат працуюць на кінастудыі «Беларусьфільм».

Вядучы — кінарэжысёр Л. Маркоўскі.

9 лютага, 18.35

«ВІНШУЕМ ВАС!» МУЗЫЧНАЯ ПРАГРАМА ПА ЗАЯУКАХ РАБОТНІКАУ АЭРАФЛОТУ

У ёй выступаць: Дзяржаўны ўральскі народны хор, танцавальная група Дзяржаўнага народнага хору БССР, В. Мазур, Ю. Гуляеў, Н. Бянацкая, А. Асадулін, К. Геаргіядзі, Ю. Антонаў, Л. Бржазоўская і Ю. Траян, камерны аркестр «Віртуозы Масквы», вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы».

У «КНИГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

У БАЯХ ЗА БЕЛАРУСЬ. Песні Вялікай Айчыннай вайны. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура» 1985.—95 к.

М. МІСЮК. Начны выклік. Аповесць. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—85 к.

Ш. РАКІТАУ. Адкуль ты, Жан? Аповесць. На рускай мове. Мн., «Юнацтва», 1985.—50 к.

ДРУЖНАЯ З СОНЦАМ. Серыя «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў ССРР». Творы пісьменнікаў Грузіі і грузінскага фальклору. Мн., «Юнацтва», 1985.—1 р. 10 к.

І. КАПЫЛОВІЧ. Над Прыпяццю-ракой. Аповяданні. Пераклад з беларускай. М., «Молодая гвардыя», 1985.—75 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМАЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦІ КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05533 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паззіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае аповяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.